

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**М. А. ГАПОНЮК, В. П. ЯЦЮТА
А. Є. БУРЯЧЕНКО, А. А. СЛАВКОВА**

[Metadata, citation and similar](#)

ory of Vadym Hetman Kyiv National Economic University

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ

**Навчально-методичний посібник
для самостійного вивчення дисципліни**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ 2002

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено*

Рецензенти:

О. С. Любунь, канд. екон. наук, доц.
(Ін-т екон. та права «Крок»)

В. І. Грушко, д-р екон. наук, проф.
(Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка)

*Гриф надано Міністерством освіти і науки України
Лист № 14/18.2-1830 від 11.12.01*

ББК 65.261.8
М 65

Місцеві фінанси: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова. — К.: КНЕУ, 2002. — 184 с.

ISBN 966–574–361–9

Навчальна дисципліна «Місцеві фінанси» належить до спеціальних нормативних фінансових дисциплін для підготовки магістрів за програмою «Управління державними фінансами».

Дисципліна має теоретично-прикладний характер. У теоретичному плані вона розширює та поглиблює знання студентів про сутність і роль місцевих фінансів в економічному і соціальному розвитку адміністративно-територіальних утворень, розглядає порядок формування та використання фондів фінансових ресурсів. У прикладному — дає майбутньому фахівцю можливість об'єктивно оцінювати економічні процеси, що відбуваються в регіонах.

Для студентів економічних вищих навчальних закладів та факультетів.

ББК 65.261.8

© М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта,
А. Є. Буряченко, А. А. Славкова, 2002
© КНЕУ, 2002

ISBN 966–574–361–9

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Типова програма	4
2. Навчально-методичне забезпечення	12
2.1. Методичні поради до вивчення курсу	12
2.2. Термінологічний словник	93
2.3. Плани семінарських і практичних занять	117
2.4. Завдання для самостійного вивчення програмного матеріалу	120
2.4.1. Доповіді	120
2.4.2. Контрольні тести і запитання	123
2.4.3. Задачі	137
2.5. Індивідуальна робота	159
2.5.1. Навчальні завдання	159
3. Питання для підсумкового контролю	163
<i>Рекомендована література</i>	<i>169</i>
<i>Додатки</i>	<i>175</i>

Навчальна дисципліна «Місцеві фінанси» належить до спеціальних нормативних фінансових дисциплін для підготовки магістрів за програмою «Управління державними фінансами». Її вивчення ґрунтується на засвоєнні блоку економічних дисциплін та профілюючих дисциплін базової фінансової освіти: «Фінанси», «Бюджетна система», «Податкова система».

Дисципліна має теоретично-прикладний характер. У теоретичному плані вона розширює та поглиблює знання студентів про сутність і роль місцевих фінансів в економічному і соціальному розвитку адміністративно-територіальних утворень, розглядає порядок формування та використання фондів фінансових ресурсів, що забезпечують функціонування органів місцевого самоврядування. У прикладному — дає майбутньому фахівцю можливість об'єктивно оцінювати економічні процеси, що відбуваються в регіонах; розуміти тенденції розвитку фінансових відносин і їхні особливості у сфері місцевих фінансів та фінансів господарських одиниць комунальної форми власності.

Завдання курсу:

- дати в необхідному обсязі теоретичний матеріал, який включатиме сучасні наукові розробки як вітчизняних, так і зарубіжних учених-економістів;
- дати правильне розуміння закономірностей у сфері фінансових відносин держави, місцевих органів, господарства та населення;
- розкрити шляхи використання цих закономірностей у практиці фінансової роботи;
- визначити сукупність заходів, що забезпечують використання фінансів, як одного з дійових важелів економічної політики місцевих органів самоврядування.

Для досягнення зазначених вище цілей, цикл аудиторних занять доповнюється самостійною роботою студентів у визначеному навчальним планом обсязі.

1. ТИПОВА ПРОГРАМА

ВСТУП

Предмет навчальної дисципліни «Місцеві фінанси». Завдання курсу «Місцеві фінанси». Методи пізнання курсу «Місцеві фінанси». Зв'язок дисципліни «Місцеві фінанси» з іншими дисциплінами бакалаврської і магістерської підготовки. Роль курсу «Місцеві фінанси» у формуванні фахівців фінансового профілю.

Тема 1. Місцеві фінанси в складі фінансової системи України

Місцеві фінанси — складова загальнодержавних фінансів. Правові основи місцевих фінансів. Об'єктивні передумови виникнення місцевих фінансів. Необхідність місцевих фінансів в умовах ринкових відносин. Специфічні ознаки місцевих фінансів.

Склад місцевих фінансів. Функції місцевих фінансів. Розподільча функція місцевих фінансів. Місцеві фінанси як фіскальний інструмент перерозподілу валового внутрішнього продукту. Значення місцевих фінансів як фіскального інструменту економічного розвитку та джерела фінансування громадських послуг і економічного розвитку. Контрольна функція місцевих фінансів та види і форми її прояву.

Фінансова політика і роль місцевих органів влади в її реалізації. Особливості функціонування фінансового механізму на рівні місцевого самоврядування.

Проблеми становлення і розвитку місцевих фінансів в Україні. Основні напрями зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні.

Тема 2. Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів

Місцеві бюджети — у складі бюджетної системи. Структура місцевих бюджетів. Принципи формування місцевих бюджетів України. Роль місцевих бюджетів у соціальному та економічному розвитку регіонів.

Місцеві бюджети як система фінансових відносин, що складаються між місцевими та державними бюджетами.

Місцеві бюджети як організаційна форма мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування. Види місцевих бюджетів України та їх структура. Права та обов'язки місцевих органів влади та управління щодо формування і використання бюджетів.

Порядок складання проектів місцевих бюджетів, їх взаємозв'язок з проектом Державного бюджету та планами економічного і соціального розвитку регіонів. Порядок розгляду, затвердження та виконання місцевих бюджетів. Порядок складання, розгляду та затвердження звіту про виконання місцевих бюджетів. Особливості затвердження та виконання місцевих бюджетів у разі несвоєчасного їх прийняття. Періодичність, структура та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів. Особливості бюджетного процесу в столиці України м. Києві.

Необхідність розподілу місцевих бюджетів на «загальний фонд» та «спеціальний фонд», їхні джерела та порядок формування. Шляхи вдосконалення бюджетного планування. Роль та значення Бюджетного кодексу України.

Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

Склад доходів місцевих фінансових ресурсів. Централізовані фонди коштів. Місцеві фінансові ресурси. Децентралізовані фонди коштів. Баланс фінансових ресурсів і витрат регіону.

Особливості формування доходів місцевих бюджетів. Методи мобілізації грошових коштів до місцевих бюджетів. Податкові та неподаткові методи формування доходів місцевих бюджетів.

Склад доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів.

Доходи місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Особливості формування власних коштів у бюджетних установах. Проблемні питання формування та використання власних коштів у бюджетних установах різних рівнів.

Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах.

Підвищення стійкості доходів місцевих бюджетів та подальший розвиток місцевого самоврядування. Особливості формування доходів бюджету в столиці України м. Києві.

Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

Необхідність фінансового планування на різних рівнях місцевих органів влади та управління, методи фінансового планування. Особливості складання фінансових планів у бюджетній та виробничій сферах. Роль місцевих фінансових органів у регіональному фінансовому плануванні.

Склад та структура видатків місцевих бюджетів. Критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами.

Фінансування власних та делегованих державою повноважень, порядок їх здійснення та законодавче закріплення. Порядок фінансування з поточного бюджету та бюджету розвитку.

Характеристика видатків, що здійснюються з бюджетів сіл, селищ, міст районного значення, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Видатки, що здійснюються з районних бюджетів та бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Склад видатків, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів і враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Порядок планування та фінансування соціально-культурних установ. Розрахунки основних показників кошторисного фінансування. Види кошторисів. Поєднання бюджетного фінансування з розвитком платних послуг населенню, виконання робіт за договорами з підприємствами, організаціями, установами на господарських засадах.

Специфіка планування і фінансування капітальних укладень у сферу матеріального виробництва, житлового будівництва, будівництва об'єктів соціально-культурного призначення. Фінансування видатків з бюджету столиці України м. Києва.

Тема 5. Міжбюджетні відносини, їх складові

Сутність міжбюджетних відносин в Україні. Склад і структура взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом, їх особливості.

Розподіл видатків відповідно до розподілу повноважень між державною владою і органами місцевого самоврядування. Забезпечення місцевих бюджетів доходними джерелами для виконання власних та делегованих державою фінансових зобов'язань. Перерозподіл через Державний бюджет фінансових ресурсів від «багатих» до «бідних» у фінансовому розумінні регіонів. Формування умов для збільшення зацікавленості органів місцевого самоврядування в мобілізації додаткових доходів. Використання, в процесі виконання бюджету, різних форм взаємодії між Державним і місцевими бюджетами.

Інструменти бюджетного регулювання у взаємовідносинах місцевих бюджетів з Державним бюджетом: власні доходи, відсоткові відрахування від загальнодержавних податків і прибутків, дотації вирівнювання, субсидії, субвенції, внески до Державного бюджету України, міжбюджетні взаєморозрахунки, бюджетні позички.

Взаємовідносини в бюджетній сфері між різними рівнями місцевих бюджетів, їх особливості. Порядок використання інструментів бюджетного регулювання між різними рівнями місцевих бюджетів.

Розрахунок дотації загального вирівнювання та коштів, що передаються до Державного бюджету з бюджету Автономної Республіки Крим, обласного бюджету та бюджетів міст Києва і Севастополя.

Існуючі суперечності в побудові системи взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом. Шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні.

Тема 6. Управління фінансами та фінансовий контроль на регіональному рівні

Державне регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування.

Роль місцевих фінансових органів у системі виконавчої влади. Компетенція місцевих органів влади в галузі фінансів, їх участь у бюджетному процесі. Права й обов'язки органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади на етапах складання, розгляду, затвердження і виконання бюджету.

Системи касового виконання бюджету: банківська, казначейська та змішана. Їх характеристика, переваги та недоліки.

Необхідність фінансового контролю на рівні місцевих органів влади та управління, методи та види фінансового контролю. Внутрішній та зовнішній фінансовий контроль на місцевому рівні. Органи, які здійснюють фінансовий контроль.

Організація фінансового контролю на місцевому рівні. Контроль фінансових органів за формуванням та використанням коштів місцевих бюджетів і власних коштів бюджетних установ.

Особливості контролю фінансових органів за використанням грошових фондів, виділених на освіту, охорону здоров'я, культуру, місцевому господарству. Аудит як форма регіонального фінансового контролю.

Тема 7. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності

Фінанси підприємств комунальної форми власності — складова місцевих фінансів. Видатки з місцевих бюджетів на фінансування підприємств комунальної власності та особливості їх планування.

Особливості організації фінансів підприємств комунальної форми власності, їх склад та структура. Особливості грошових надходжень підприємств, їх склад і економічна характеристика.

Виручка від реалізації продукції, робіт та послуг, її розподіл на підприємствах комунального господарства. Фонд відшкодування. Валовий дохід. Фонд оплати праці. Балансовий і чистий прибуток підприємств комунальної форми власності. Розподіл прибутку цих підприємств. Фонди грошових коштів, що формуються за рахунок прибутку, їх особливості.

Оборотні кошти підприємств комунальної форми власності та методи визначення їх потреби. Показники стану і ефективності використання оборотних коштів.

Фінансовий стан підприємств комунальної форми власності. Система показників оцінки фінансового стану. Ліквідність і платоспроможність підприємств. Оцінювання майна об'єктів, що підлягають приватизації.

Фінанси житлово-комунального господарства — складова місцевих фінансів.

Проблеми фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства.

Особливості формування доходів ЖЕКів: їх склад і економічна характеристика.

Склад та структура видатків підприємств житлово-комунального господарства. Фонд оплати праці. Балансовий прибуток та збитки житлово-експлуатаційних контор.

Особливості фінансування витрат на технічне обслуговування жилих будинків, вивезення сміття та поточний ремонт житлового фонду.

Порядок розрахунків дотації на покриття збитків та експлуатації житлового фонду, на проведення капітального ремонту житлового фонду.

Фінансування цільових комплексних програм покращення благоустрою житла, розроблених радами народних депутатів відповідного рівня.

Проблеми та основні напрями вдосконалення організації фінансів житлово-комунального господарства.

Тема 8. Основи організації фінансів місцевих органів влади в зарубіжних країнах

Європейська хартія місцевого самоврядування про основні принципи організації місцевих фінансів.

Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування. Форми та методи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в зарубіжних країнах. Світовий досвід касового виконання місцевих бюджетів.

Види, принципи та інструменти взаємодії державного та місцевих бюджетів у зарубіжних країнах. Порядок «вертикального» та «горизонтального» бюджетного вирівнювання. Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади.

Можливість застосування світового досвіду організації місцевих фінансів в Україні, з урахуванням її історичних, економічних та демографічних особливостей.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ
(денна форма навчання)

Назва тем	Загальний обсяг го- дин	Кількість годин			
		Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальні завдання
<i>Тема 1. Мі- сцеві фінан- си в складі фінансової системи України</i>	12	2	—	8	2
<i>Тема 2. Мі- сцеві бю- джети — визначальна ланка міс- цевих фі- нансів</i>	12	2	—	8	2

<i>Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування</i>	14	4	—	10	2
<i>Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів</i>	14	4	—	10	2
<i>Тема 5. Міжбюджетні відносини, їх складові</i>	12	2	—	8	2

<i>Тема 6.</i> Управління фінансами та фінансо- вий конт- роль на ре- гіональному рівні	14	2	—	10	2
<i>Тема 7.</i> Фі- нансове за- безпечення підприємств комунальної власності	14	2	—	8	4
<i>Тема 8.</i> Ос- нови органі- зації фінан- сів місцевих органів вла- ди у зарубі- жних краї- нах	12	2	—	8	2

<i>Усього годин:</i>	108	20	—	70	18
----------------------	-----	----	---	----	----

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ
(заочна форма навчання)

Назва тем	Загальний обсяг годин	Кількість годин			
		Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальні завдання
<i>Тема 1.</i> Місцеві фінанси в складі фінансової системи України	2	2	—	—	—
<i>Тема 2.</i> Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів	2	2	—	—	—
<i>Тема 3.</i> Фінансові ресурси місцевого самоврядування	3	2	1	—	—

<i>Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів</i>	3	2	1	—	—
<i>Тема 5. Міжбюджетні відносини, їх складові</i>	2	2	—	—	—
<i>Тема 6. Управління фінансами та фінансовий контроль на регіональному рівні</i>	3	2	1	—	—
<i>Тема 7. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності</i>	3	2	1	—	—
<i>Тема 8. Основи організації фінансів місцевих органів влади в зарубіжних країнах</i>	2	2	—	—	—
<i>Усього годин:</i>	20	16	4	—	—

2. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Тема 1. Місцеві фінанси в складі фінансової системи України

Місцеві фінанси, будучи складовою публічних фінансів, є самостійною економічною категорією. Історично склалося так, що спочатку виникли державні фінанси, а потім від них відокремилися в самостійну економічну категорію — місцеві фінанси. У зв'язку з цим місцеві фінанси, як і державні, є також складовою частиною базису суспільства, оскільки являють собою певну частину виробничих відносин.

Тобто місцеві фінанси є об'єктивною формою економічних відносин, що пов'язані з розподілом і перерозподілом вартості валового внутрішнього продукту, у процесі яких відбувається формування та використання фондів грошових коштів, призначених для задоволення потреб регіонів країни. При цьому місцеві фінанси є важливою складовою фінансової системи країни, оскільки вони беруть участь у розподілі та перерозподілі вартості валового внутрішнього продукту держави і забезпечують фінансування значної частини витрат, пов'язаних з функціонуванням виробничої і соціально-культурної сфери.

Слід зазначити, що функціонування та подальший розвиток місцевих фінансів відбувається на основі відповідного правового забезпечення. Так, засади місцевих фінансів сформовані в положеннях Європейської хартії про місцеве самоврядування, Всесвітньої декларації місцевого самоврядування, Декларації про принципи місцевого самоврядування країн СНД, Європейської хартії міст, Європейської декларації прав міст, Хартії українських міст. Конституція України, прийнята в 1996 році, в статті 142 встановила участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів, а в статті 143 визначаються джерела формування місцевих бюджетів. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року місцеві органи влади мають право формувати та використовувати місцеві бюджети різних рівнів, вилучати та перерозподіляти кошти підприємств комунальної форми власності.

Об'єктивними передумовами виникнення місцевих фінансів є розвиток продуктивних сил, який відбувається відповідно до об'єктивних законів діалектики та законів розвитку суспільства, що неминуче впливає на формування фінансових відносин і приводить до виникнення їх нових сфер і ланок. Крім того, важливими передумовами виникнення місцевих фінансів є розвиток демократичних засад будівництва держави та розвиток ринкових відносин.

Так, розвиток продуктивних сил Пруссії на початку ХІ століття потребував проведення економічних і політичних реформ, при цьому значна увага приділялась реформі місцевого управління, що сприяло організації і розвитку місцевих фінансів. Це пов'язано з тим, що виконання управлінських функцій на місцевому рівні потребує певних фондів грошових коштів. Важливо зазначити, що сфера місцевих фінансів виділилась із загальнодержавних фінансів майже 200 років тому, про що свідчать дослідження, які були проведені В.І. Кравченком у його праці «Місцеві фінанси».

У Росії місцеві фінанси почали формуватися після земської реформи і створення органів земського самоврядування в 1864 році. Подальший розвиток місцевих фінансів у Росії відбувався до 30-х років ХХ століття. Слід зазначити, що після революції 1917 року радянський уряд розробляв деякі заходи щодо подальшого розвитку місцевих фінансів, але зміни, що відбулися у сфері економіки і політики країни призвели до змін у структурі власності на засоби виробництва, згортання демократичних основ розбудови держави, скасування поділу бюджету на державний та місцевий (у червні 1920 року), централізації фінансів і ліквідації значної частини прав, якими були наділені органи місцевого самоврядування.

Практично відродження місцевих фінансів розпочалося в період перебудови і переходу до ринкових відносин у 1990 році, коли в СРСР були відновлені основи демократичного будівництва держави та значно розширені права місцевих органів самоврядування.

В Україні процес становлення та розвитку місцевих фінансів почав формуватися під керівництвом Центральної Ради в 1917—1918 роках. Але після ліквідації Центральної Ради робота припинилась. Самостійний розвиток місцевих фінансів в Україні почав здійснюватися з проголошенням незалежності України та прийняттям перших законодавчих та нормативних актів Верховною Радою України та її урядом.

Слід зазначити, що з розвитком ринкових відносин роль місцевих фінансів у розподілі валового внутрішнього продукту постійно зростає. Так, в основних напрямках бюджетної політики України на 2002 рік передбачається, що в 2002 році за допомогою місцевих фінансів буде розподілятися приблизно 24,6% вартості валового внутрішнього продукту, що на 9,7 пункту більше, ніж у 2000 році.

У ринкових умовах господарювання подальше зміцнення місцевих фінансів пов'язане з розвитком форм власності. Так, поряд з державною, колективною, та приватною формами власності, розширила свої межі комунальна форма власності. Розвиток комунальної форми власності потребує того, щоб її власник, тобто територіальна громада та її органи самоврядування, мали право вільно використовувати власні фонди грошових коштів, які формуються на підприємствах комунальної форми власності. Крім того, у ринкових умовах господарювання, коли в державі на високий рівень підносяться демократичні принципи її подальшої розбудови, значно розширюються права місцевих органів самоврядування, виникає необхідність передачі частини повноважень держави місцевим органам самоврядування і забезпечення їх фінансовими ресурсами для виконання своїх функціональних обов'язків.

Специфічною рисою місцевих фінансів є те, що вони зумовлюють не просто взаємодію таких елементів, як місцеві бюджети, місцеві податки, місцеві позички, пільги, місцеві збори, а й механізм специфічних багаторівневих фінансових відносин, які виникають між різними гілками державних та місцевих органів влади й управління. Характерною рисою місцевих фінансів є те, що в процесі розподілу та перерозподілу грошових коштів бере участь значна кількість суб'єктів розподілу, причому кожен з них прагне задовольнити свої власні потреби в якомога більшій мірі, навіть за рахунок зменшення коштів іншого суб'єкта, тому ці відносини носять суперечливий характер.

Виконуючи свої функції, місцеві органи самоврядування не можуть обійтися без централізації частини вартості, створеної в процесі виробництва валового внутрішнього продукту. Така централізація відбувається з допомогою формування бюджетів, які створюються на різних рівнях місцевого самоврядування. У процесі формування та використання цільових централізованих фондів грошових коштів місцеві органи самоврядування впливають на формування та використання децентралізованих фондів грошових коштів підприємств різних форм власності, які знахо-

дяться на тій чи іншій адміністративній території. Це відбувається не тільки через установалення місцевих податків і зборів, а й шляхом добровільного відрахування коштів у ті чи інші цільові фонди, які використовуються на певні заходи, передбачені планом економічного і соціального розвитку регіону.

З огляду на це до складу місцевих фінансів входить сфера фінансових відносин, яка виникає в процесі формування та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів.

У сфері централізованих фінансових відносин чільне місце посідають бюджети різних рівнів місцевого самоврядування — Автономної Республіки Крим, обласні, районні, селищні та сільські. У загальному обсязі зведеного бюджету України на них припадало в різні роки від 30% до 40 %. За рахунок цих бюджетів останнім часом фінансується 82% видатків на соціальний захист населення (без урахування витрат Пенсійного фонду та фонду «Чорнобиля»), 72% витрат на соціально-культурні заходи. Частина бюджетних ресурсів місцевих органів самоврядування — (30%) сконцентрована на обласному рівні, а 70% на рівні районів, сіл і селищ.

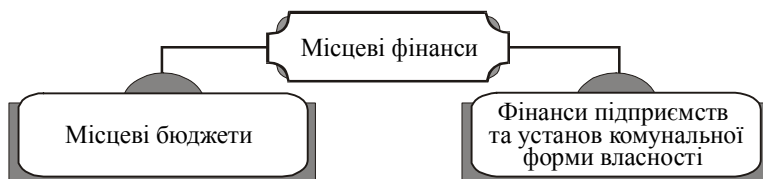

Схема 1. Склад місцевих фінансів

Слід зазначити, що ця ланка фінансових відносин, яка виникає в процесі формування та використання місцевих бюджетів різних рівнів, є найрозгалуженішою, тому що вона охоплює відносини, які виникають між органами самоврядування різного рівня, та працівниками закладів освіти, охорони здоров'я, культури, спорту та інших установ, що фінансуються з місцевих бюджетів. Особливо яскраво ці відносини проявляються при використанні бюджетних коштів та формуванні фондів оплати праці працівників бюджетних установ. Несвоєчасне формування фондів оплати праці та несвоєчасна виплата заробітної плати призводять до негативних економічних відносин і, навпаки, своєчасна та повна виплата грошових коштів працівникам бюджетної сфери сприяє виникненню позитивних економічних відносин. Це пов'язане з тим, що за раху-

нок грошових коштів задовольняються певні потреби працівників бюджетних установ.

Сфера децентралізованих місцевих фінансів являє собою сукупність економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів і нагромаджень підприємств і організацій комунальної форми власності. Специфіка цих економічних відносин полягає в тому, що вони в першу чергу проявляються між підприємствами та місцевими органами самоврядування як представниками власника цих підприємств. Слід зазначити також, що хоча фінанси підприємств комунальної форми власності функціонують на основі законодавства України, але водночас місцеві органи самоврядування мають право перерозподіляти фонди грошових коштів, які формуються на підприємствах комунальної форми власності, не тільки всередині підприємства, а й між підприємствами. Крім того, згідно з вимогами Бюджетного кодексу України 100% податку на прибуток комунальних підприємств зараховується до відповідного місцевого бюджету. Місцеві ради можуть надавати пільги, або звільняти від податків ці підприємства в тій частині, у якій податки зараховуються до місцевого бюджету.

На підприємствах комунальної форми власності економічні відносини виникають також між керівництвом цих підприємств та їх працівниками, що пов'язано з формуванням та використанням фонду заробітної плати, фонду матеріального заохочення, амортизаційного фонду, оборотних коштів та інших фондів грошових коштів. Економічні відносини виникають також між комунальними підприємствами та підприємствами інших форм власності, які спілкуються між собою в процесі виробництва. Перестройка економіки і широкий розвиток ринкових відносин мають позитивно вплинути на обсяги та структуру грошових фондів, які формуються і використовуються на підприємствах комунальної форми власності.

Найповніше суть місцевих фінансів розкривається в їх функціях, при цьому більшість учених-економістів у своїх теоретичних дослідженнях доводять, що місцеві фінанси виконують дві функції — розподільну і контрольну. У ринкових умовах господарювання місцеві фінанси функціонують як вартісний інструмент формування, розподілу і використання грошових фондів місцевого та індивідуального призначення й контролю за цими процесами. Це досягається шляхом розподілу вартості валового внутрішнього продукту на конкретні види грошових коштів, які направляються на задоволення конкретних потреб регіонів в еко-

номічному і соціальному розвитку. Задоволення потреб регіонів здійснюється на стадії первинного та вторинного розподілу вартості валового внутрішнього продукту.

На стадії первинного розподілу знову створеної вартості на підприємствах комунальної форми власності створюється амортизаційний фонд, відновлюється вартість оборотних коштів, формується фонд заробітної плати, фонд соціального захисту, пенсійний фонд та виділяється податок на додану вартість і прибуток.

На стадії вторинного розподілу, або перерозподілу, відбувається процес формування централізованих фондів, які за рівнем централізації поділяються на загальнодержавні, обласні, районні, сільські та селищні бюджети. Крім того, у процесі перерозподілу здійснюється регулювання бюджетів усіх рівнів місцевого самоврядування, тобто відбувається міжтериторіальний розподіл коштів. Слід зазначити, що з допомогою розподільної функції місцевих фінансів місцеві органи самоврядування здійснюють внутрішньотериторіальний розподіл створеної вартості, а також мають можливість розподіляти грошові кошти між виробничою і невиробничою сферами. Отже, розподільча функція фінансів дає змогу місцевим органам самоврядування встановлювати оптимальні пропорції між різними фондами грошових коштів, які створюються на підприємствах комунальної форми власності, і забезпечувати пріоритетний розвиток тих підприємств, що в даному регіоні є дуже необхідними.

Місцеві фінанси в контрольній функції використовуються місцевими органами самоврядування для контролю за дотриманням вартісних і натуральних пропорцій, як у розвитку регіону в цілому, так і окремих його адміністративно-територіальних одиниць, підприємств сфери матеріального виробництва та закладів соціально-культурної сфери. Органи самоврядування мають можливість установити контроль не тільки за формуванням та використанням цільових централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів, а й за процесами виробництва на підприємствах комунальної форми власності і задоволенням соціально-культурних потреб населення регіонів. Тобто виникають об'єктивні умови для організації і проведення фінансового контролю за процесом розподілу та використання всіх фондів грошових коштів, які створюються в тому чи іншому регіоні. Слід зазначити, що розподільча функція місцевих фінансів органічно пов'язана з контрольною і в значній мірі її зумовлює. У зв'язку з цим усі фінансові процеси, які пов'язані з формуванням та використанням фондів грошових коштів, не можуть обійтися без органічної дії розподільчої та контро-

льної функції. Наявність контрольної функції місцевих фінансів зумовлює організацію і проведення фінансового контролю. При цьому відхилення фактичних показників від показників передбачених планом є індикатором, який характеризує не тільки процес формування та використання фондів грошових коштів, а й процеси виконання планів економічного і соціального розвитку кожного регіону.

Фінансовий контроль, який організують і проводять місцеві органи самоврядування, можна розділити за видами проведення на попередній, поточний і наступний, а за формами проведення він поділяється на державний, відомчий, незалежний і громадський.

Розвиток ринкових відносин в Україні потребує перегляду фінансової політики як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. Як відомо, фінансова політика має відповідати рівню розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, тому необхідно її уточнювати на кожному історичному етапі розвитку суспільства. Слід зазначити, що характер базису суспільства встановлюється структурою власності на засоби виробництва і визначає основи довгострокової економічної і фінансової політики держави та її регіонів, тобто структура власності на засоби виробництва є визначальним чинником у розробленні стратегії фінансової політики держави та її регіонів. Крім того, структура власності на засоби виробництва диктує розвиток або згорання демократичних засад розбудови державного устрою. У зв'язку з цим єдина економічна і політична основа діяльності загальнодержавних та місцевих органів влади й управління потребує єдності їх дій у межах визначених повноважень. Тому стратегічна спрямованість фінансової політики України в перехідний період від адміністративно-командних методів управління до ринкових має передбачити розроблення комплексу заходів з підтримки розвитку різних форм власності як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. З метою формування різних форм власності та реалізації державної політики з питань розвитку та підтримки малого підприємництва Президент України 12 травня 1998 року видав Указ «Про державну підтримку малого підприємництва», відповідно до якого місцеві органи самоврядування прийняли положення про створення грошових фондів підтримки підприємництва, малого та середнього бізнесу в регіонах країни. Але заходи, які були розроблені, виявились малоефективними тому, що отримані підприємствами грошові кошти не тільки використовувались неефективно, але й не поверталися, або поверталися у фонд несвоєчасно і не в повному обсязі. Слід зазначити, що структура власності на засоби виробництва в кожному регіоні

країни не однакова, тому місцеві органи самоврядування повинні самостійно визначати комплекс тактичних заходів у сфері місцевих фінансів кожного регіону, виходячи із стратегічних напрямів фінансової політики держави та з урахуванням особливостей розвитку продуктивних сил і виробничих відносин кожного регіону. Тому фінансова політика, яку проводять місцеві органи самоврядування, має враховувати потребу в коштах для розвитку регіону, його реальні економічні і фінансові можливості, а також завдання, що стоять перед регіоном.

Важливо зазначити, що фінансова політика держави і місцевих органів самоврядування реалізується через фінансовий механізм, який пронизує всі рівні місцевого самоврядування — від сільських до обласних рад, і держадміністрацій. Він являє собою сукупність методів і форм, інструментів і важелів впливу на економічний і соціальний розвиток регіонів у процесі розподільних і перерозподільних фінансових відносин.

Особливістю дії фінансового механізму на рівні місцевого самоврядування є те, що він пов'язаний з формуванням та використанням цільових централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів і дає змогу місцевим органам самоврядування на практиці реалізувати стратегію та тактику фінансової політики.

Функціонування фінансового механізму забезпечується через певні організаційні структури, а саме: фінансове планування, управління фінансами, фінансовий контроль і правову регламентацію фінансової діяльності.

Місцеві фінанси, які функціонують в Україні на сучасному етапі її розвитку, потребують певного вдосконалення. Так, виникла необхідність реформування бюджетної системи, що має відбутися в напрямі зміцнення фінансової незалежності місцевих бюджетів, чіткого розподілу функцій між окремими ланками місцевих бюджетів, а відповідно і розподілу доходів. Потребує свого вдосконалення процес бюджетного регулювання, який являє собою частковий перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів, при цьому передбачається розроблення наукових підходів до визначення норм відррахувань до місцевих бюджетів від регулюючих загальнодержавних податків та обов'язкових платежів, установлення обґрунтованого розміру бюджетної дотації, бюджетних субсидій і субвенцій бюджетам нижчого рівня. Слід зазначити, що при фінансуванні соціально-культурних закладів у розрахунку на душу населення по регіонах країни спостерігаються значні розбіжності, тому вирішення цієї проблеми потребує роз-

роблення науково обґрунтованих норм видатків у розрахунку на душу населення.

Вирішення проблем місцевих фінансів пов'язане також з подальшим розвитком місцевого оподаткування. Сьогодні частка місцевих податків у доходах місцевих бюджетів у регіонах країни коливається від 4% до 10%, а це свідчить про те, що не всі місцеві податки застосовуються і стягуються вони не в повному обсязі.

Потребують вирішення фінансових проблем також підприємства комунальної форми власності. Варто зазначити, що більшість з них перебувають на комерційному розрахунку і одержують в разі необхідності дотації за рахунок коштів місцевих бюджетів. Це підприємства житлового господарства, водопостачання, вивезення та утилізації сміття, місцевого транспорту та інші. Просте підняття тарифів плати за користування послугами цих підприємств нічого, крім соціальної напруги, не дасть. До вирішення цього питання слід підходити комплексно з урахуванням платоспроможності населення, можливості надання дотацій з бюджету цим підприємствам та виділення цільових субсидій малозабезпеченим громадянам.

Тема 2. Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів

Однією з важливих умов побудови демократичної держави є самостійність і незалежність органів місцевого самоврядування. Європейська хартія про місцеве самоврядування, прийнята 15 жовтня 1985 року, передбачала відокремлення місцевих органів самоврядування від державної влади, повну незалежність і самостійність у здійсненні покладених на них функцій у межах їх компетенції.

Ураховуючи загальносвітові та європейські тенденції суспільного розвитку та спираючись на Закон СРСР «Про загальні засади місцевого самоврядування і місцевого господарства в СРСР» від 9 квітня 1990 року, в Україні 7 грудня 1990 року, уперше серед республік колишнього СРСР, ухвалюється Закон «Про місцеві ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування». Цей закон створив правове підґрунтя для впровадження і розвитку системи місцевого самоврядування. У цьому законі значна увага приділялась питанням функціонування місцевих бюджетів, тут була закріплена самостійність місцевих рад народних депутатів у розробленні, затвердженні й виконанні

місцевих бюджетів, не допускалось втручання вищих органів; зазначалось, що місцеві бюджети одних адміністративно-територіальних утворень не включаються до бюджетів інших.

Чіткіше розмежування доходів і видатків місцевих бюджетів знайшло своє відображення в Бюджетному кодексі України.

Набуття Україною незалежності дало новий поштовх до розвитку інституту місцевого самоврядування та його фінансового забезпечення. Так, у Конституції України, прийнятій 28 червня 1996 року, відображені основні права органів місцевого самоврядування, пов'язані з їх фінансовим забезпеченням, а саме:

- затвердження місцевих бюджетів;
- контроль за виконанням місцевих бюджетів;
- запровадження місцевих податків і зборів.

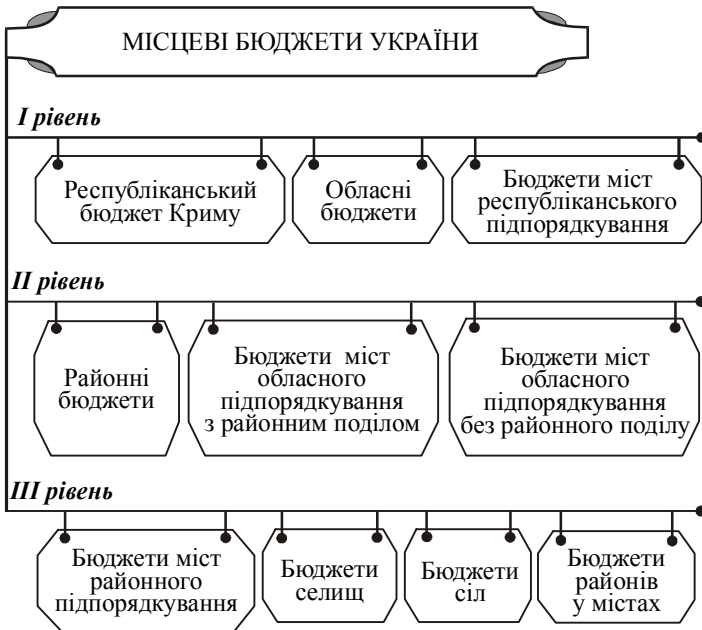

Схема 2. Склад місцевих бюджетів

Подальшому вдосконаленню місцевого самоврядування та поліпшенню його фінансового забезпечення сприяв Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», прийнятий 21 травня 1997 року відповідно до Конституції України. У ньому визначається система та гарантії місцевого самоврядування в Україні, а фінансова не-

залежність самоврядування забезпечується місцевими бюджетами, які створюються відповідно до бюджетної системи країни.

Слід наголосити, що до цього часу фінансова наука зосереджувала свою увагу на дослідженні сутності державного бюджету, а місцеві бюджети розглядалися як його складова частина. Це пов'язане з тим, що державний бюджет охоплював усі інші види бюджетів, які не були самостійними.

У Бюджетному кодексі України (від 21 червня 2001 року) визначено, що «бюджет — це план утворення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади України, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду». У визначенні мова йде про документ, який установлює певний порядок утворення та використання фінансових ресурсів і належить відповідним органам влади. Таке тлумачення бюджету не розкриває його внутрішньої природи і не показує його особливостей, які притаманні місцевим бюджетам. Ґрунтовне та всебічне дослідження місцевих бюджетів проведене в праці О. П. Кириленко «Місцеві бюджети України», але і тут не розкривається сутність місцевих бюджетів.

На нашу думку, при розкритті сутності місцевих бюджетів слід виходити з того, що місцеві бюджети, з одного боку, є складовою частиною бюджетної системи держави, а з іншого — складовою частиною місцевих фінансів і віддзеркалюють певну систему економічних відносин. Ці економічні відносини виникають у двох площинах: у процесі формування доходів різних рівнів місцевих бюджетів, і при їх використанні як цільових фондів грошових коштів місцевих органів самоврядування. Незважаючи на велику різницю між доходами і видатками місцевих бюджетів, характерним для цих двох напрямів є те, що вони — носії розподільних відносин і мають однакове призначення — найповніше задовольняти потреби регіону. У процесі розподілу вартості валового внутрішнього продукту шляхом формування та використання місцевих бюджетів грошові відносини виникають між бюджетами середньої ланки та вищими бюджетами, підприємствами комунальної форми власності, закладами соціально-культурної сфери та населенням регіону. Тому особливістю місцевих бюджетів є те, що вони відображають певну чітку обмежену частину грошових відносин, які функціонують на окремій території.

Не менш важливою особливістю функціонування місцевих бюджетів є те, що вони забезпечують матеріальну незалежність органів місцевого самоврядування, і безпосередньо їм підпорядковані. Це дає змогу місцевим органам самоврядування бути організаторами цих бюджетних відносин. Особливістю місцевих бюджетів є і те,

що всі їх ланки органічно зв'язані не тільки між собою, а й з установами та підприємствами всіх форм власності, які функціонують на території регіону. Цей зв'язок проходить через два основні канали розподілу створеної вартості — надходженнями в бюджет і фінансуванням з бюджету. Сукупність особливостей розподільчих відносин, які виникають у процесі формування та використання місцевих бюджетів, дає можливість виділити їх з місцевих фінансів і бюджетної системи країни в окрему економічну категорію.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що місцеві бюджети як економічна категорія відображають грошові відносини, що виникають між місцевими органами самоврядування та суб'єктами розподілу створеної вартості в процесі формування територіальних фондів грошових коштів, які використовуються для соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту їх населення.

Бюджетні відносини матеріалізуються у формі грошових коштів тієї чи іншої території та оформлюються у вигляді плану. Як фінансовий план місцевий бюджет являє собою систему організованих органами місцевого самоврядування заходів щодо соціального й економічного розвитку регіону і складається з двох частин — доходів і видатків. Місцеві бюджети є основними фінансовими планами кожної адміністративно-територіальної одиниці, це пов'язано ще й з тим, що через місцеві бюджети перерозподіляється майже п'ята частина валового внутрішнього продукту країни.

Слід зазначити, що створенню проектів місцевих бюджетів передують розроблення прогнозних показників плану економічного й соціального розвитку регіону, які є основою для складання проектів бюджетів. Прогнозні показники плану економічного і соціального розвитку регіонів розробляються на підставі основних прогнозних макропоказників економічного й соціального розвитку України на плановий рік.

Структура місцевих бюджетів складається відповідно до чинного Бюджетного кодексу України, де до місцевих бюджетів віднесено: республіканський бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, міські, районні, районні в містах, селищні та сільські бюджети. Місцеві бюджети в Україні є найчисельнішою ланкою її бюджетної системи, їх кількість становить 11949, у тому числі республіканський бюджет Автономної Республіки Крим, 24 обласні бюджети, міські бюджети міст Києва і Севастополя, 165 бюджетів міст обласного підпорядкування, 488 районних бюджетів, 277 бюджетів міст районного підпорядкування, 104 бюджети районів у містах, 787 селищних бюджетів і 10101 сільський бю-

джет. Сільські та селищні бюджети, а також бюджети міст районного підпорядкування і бюджети районів у містах є базовими бюджетами; бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, та районні бюджети, а також міські бюджети з районним поділом належать до централізованих місцевих бюджетів. Бюджети різних рівнів складаються із загального і спеціального фондів.

В основу бюджетного устрою в Україні відповідно до Бюджетного кодексу покладені такі принципи:

- *принцип єдності* бюджету, що означає існування єдиного рахунка доходів і видатків кожної ланки бюджетної системи. Єдність бюджетної системи забезпечується також єдиною правовою базою, єдиною бюджетною класифікацією, єдиною грошовою системою, єдиною соціально-економічною політикою;

- *принцип збалансованості* — повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період;

- *принцип самостійності* — Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами Державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави;

- *принцип повноти* — включенню до складу бюджетів підлягають усі надходження до бюджетів та витрати бюджетів, що здійснюються відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування;

- *принцип обґрунтованості* — бюджет формується на реалістичних макропоказниках економічного і соціального розвитку держави та розрахунках надходжень до бюджету і витрат бюджету, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил;

- *принцип ефективності* — при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів;

- *принцип субсидіарності* — розподіл видів видатків між Державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами має ґрунтуватись на максимально можливому наближенні надання суспільних послуг до їх безпосереднього споживача;

- *принцип цільового використання бюджетних коштів* — бюджетні кошти використовуються тільки на цілі визначені бюджетними призначеннями;

- *принцип справедливості і неупередженості* — будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами;

- *принцип публічності та прозорості* — Державний бюджет України та місцеві бюджети затверджуються, а рішення щодо звіту про їх виконання приймаються відповідними радами;

- *принцип відповідальності учасників бюджетного процесу* — кожен учасник бюджетного процесу несе відповідальність за свої дії, або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу.

Основні права та обов'язки місцевих органів самоврядування щодо формування і використання місцевих бюджетів передбачені Конституцією України, Бюджетним кодексом України та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також законодавством про податкову систему України. Згідно з цими законодавчими актами місцеві органи самоврядування мають право: самостійно розробляти, затверджувати і виконувати свої місцеві бюджети, при цьому в процесі виконання бюджетів можуть вноситися відповідні корективи та уточнення, які приймаються в межах компетенції і в інтересах держави та населення відповідної території; визначати зі своїх бюджетів обсяг фінансування соціально-культурних закладів та планувати їх подальший розвиток у межах визначених бюджетних доходів, наданих дотацій, субвенцій і залучених коштів; визначати напрями використання коштів бюджетів на інвестиції, власні цільові програми, а також спільні програми з органами влади інших адміністративно-територіальних одиниць; на зовнішньоекономічну діяльність, заходи щодо охорони навколишнього середовища, відновлення пам'яток природи і культури, благоустрій міст, селищ та сіл, утримання та капітальний ремонт житлового фонду, об'єктів комунального призначення, мережі шляхів відповідного підпорядкування, установ та закладів освіти, охорони здоров'я соціального забезпечення науки і культури, спорту, засобів масової інформації, на утримання органів державної влади та самоврядування, захист прав споживачів та на інші цілі.

Крім того, місцеві органи самоврядування мають право в межах наявних коштів збільшувати видатки на утримання житлово-комунального господарства, установ та закладів освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, науки і культури, спорту, охорони навколишнього природного середовища тощо.

Місцеві органи самоврядування можуть визначати у встановленому порядку в межах додатково вишуканих протягом року коштів додаткові пільги на допомогу громадянам, які потребують соціального захисту.

Обласні та районні органи самоврядування мають право розподіляти бюджетні кошти між територіальними громадами, визначати розміри дотацій, субвенцій бюджетам нижчого територіального рівня та їх цільове використання, утворювати у складі свого бюджету резервні та інші цільові фонди, передбачені законодавством. Органи місцевого самоврядування мають право залучати до своїх бюджетів кошти інших бюджетів та підприємств на договірних засадах для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм. Слід зазначити, що свої права на складання і виконання місцевих бюджетів обласні та районні ради делегують відповідним державним адміністраціям. Доходи, додатково одержані в процесі виконання місцевих бюджетів, вилученню не підлягають. Органи місцевого самоврядування мають право встановлювати місцеві податки і збори, які зараховуються до відповідних місцевих бюджетів.

Організація бюджетного процесу починається з інструктивного листа про особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний рік, який надходить з Міністерства фінансів України до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних рад, при цьому останні зобов'язані надавати необхідну інформацію Міністерству фінансів України для проведення розрахунків обсягів міжбюджетних трансфертів та інших показників, а Верховній Раді України для перевірки достовірності цих розрахунків.

Фінансові органи розробляють і доводять до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів, а останні організують розроблення бюджетних запитів для подання місцевим фінансовим органам у порядку та в терміни, установлені цими органами. Головні розпорядники бюджетних коштів несуть відповідальність за своєчасність, достовірність та зміст поданих запитів, у яких має бути вся інформація, необхідна для аналізу показників проекту місцевого бюджету, згідно з вимогами місцевих фінансових органів. Місцеві фінансові органи на будь-якому етапі складання і розгляду проектів місцевих бюджетів проводять аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, з погляду його відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів. На підставі аналізу керівник місцевого фінансового

органу приймає рішення про включення бюджетного запиту до пропозиції проекту місцевого бюджету перед поданням його на розгляд державним адміністраціям та виконавчим органам відповідних рад.

У тижневий термін після ухвалення проекту Закону про Державний бюджет України в другому читанні Кабінет Міністрів України доводить місцевим державним адміністраціям відповідних рад прийняті Верховною Радою України положення та показники міжбюджетних відносин (обсяги бюджетних трансфертів для відповідних бюджетів і текстові статті, що визначають особливості міжбюджетних відносин на наступний бюджетний період), на підставі яких місцеві держадміністрації готують проекти рішень про відповідні місцеві бюджети.

Складанню проектів місцевих бюджетів передуює розроблення прогностичних показників плану економічного і соціального розвитку відповідних територіальних одиниць. Ці показники є основою для створення проектів їх бюджетів.

Проект рішення про місцевий бюджет перед його розглядом на сесії відповідної ради схвалюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією, чи виконавчим органом відповідної ради. Разом з ним необхідно подавати:

- пояснювальну записку до проекту рішення, яка має містити: інформацію про соціально-економічний стан адміністративно-територіальної одиниці і прогноз його розвитку на наступний бюджетний період, які покладені в основу проекту місцевого бюджету; оцінку надходження доходів; пояснення до основних положень проекту місцевого бюджету, включаючи аналіз прогностичних обсягів видатків; обґрунтовані бюджетні показники за попередній, поточний і наступний бюджетні періоди, з виділенням особливостей міжбюджетних відносин і інформацією щодо погашення боргу;

- прогноз показників відповідного бюджету за основними видами доходів, видатків та фінансування на три бюджетні періоди;

- проект зведеного бюджету району, міста з районним поділом;
- показники видатків, необхідні на наступні бюджетні періоди для завершення проектів, що враховані в бюджеті, за умов, що реалізація триває більше одного бюджетного періоду;

- перелік інвестиційних програм на бюджетний період та на наступні три бюджетні періоди;

- інформація про хід виконання відповідного бюджету за поточний рік;

- пояснення головних розпорядників бюджетних коштів до проекту відповідного бюджету.

При складанні проекту рішення про місцевий бюджет визначається загальна сума доходів і видатків (з розподілом на загальний та спеціальний фонди), а також з розподілом видатків на поточні і капітальні, крім того, показується граничний обсяг річного дефіциту або профіциту бюджету і боргу на кінець наступного бюджетного періоду, бюджетні призначення головним розпорядникам коштів за бюджетною класифікацією, призначення міжбюджетних трансфертів, перелік захищених статей.

Затвердження централізованих місцевих бюджетів відбувається відповідною радою не пізніше, ніж у двотижневий термін після офіційного опублікування закону про Державний бюджет України, а бюджетів районів у містах, селищ або сіл, не пізніше, ніж у двотижневий термін після затвердження районного чи міського бюджету.

Якщо до початку нового бюджетного періоду не прийнято відповідне рішення про місцевий бюджет, то місцеві державні адміністрації мають право здійснювати видатки з відповідного бюджету лише на цілі, які визначені бюджетом попереднього періоду, при цьому щомісячні видатки не можуть перевищувати 1/12 обсягів видатків. Проводити капітальні видатки до прийняття рішення про бюджет забороняється.

Виконання місцевих бюджетів здійснює Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації і виконавчі органи відповідних рад. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюється територіальними органами Державного казначейства України. Місцеві бюджети виконуються згідно з розписом, затвердженим керівником місцевого фінансового органу, який протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розпису місцевого бюджету встановленим бюджетним призначенням. Під час виконання місцевого бюджету фінансовий орган здійснює його прогнозування та аналіз доходів і видатків. Податки, збори та інші надходження до доходів місцевого бюджету зараховуються безпосередньо на рахунок відповідного бюджету, відкритий у територіальному органі Державного казначейства України.

Рішення про внесення змін до місцевого бюджету ухвалюється відповідною радою за поданням офіційного висновку місцевого фінансового органу про перевиконання або невиконання доходної частини загального фонду місцевого бюджету, який робиться за підсумками трьох кварталів його виконання і при умові, що фактичне виконання бюджету буде більше або менше планового на 15%.

Періодичність, структура та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів визначаються Державним казначейством України відповідно до вимог Бюджетного кодексу України. Територіальні органи Державного казначейства України складають та подають відповідним місцевим органам баланси, звіти про виконання місцевих бюджетів. Квартальні та річні звіти про виконання місцевого бюджету подаються до Верховної Ради Автономної Республіки Крим або іншої відповідної ради Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією, виконавчими органами відповідної ради чи міськими, селищними виконавчими органами або сільськими головами, коли немає виконавчих органів, у двомісячний строк після завершення бюджетного періоду. Перевірка звіту здійснюється Рахунковою палатою Автономної Республіки Крим чи комісією з питань бюджету відповідної ради, після чого ці ради затверджують звіт про виконання бюджету або приймають інше рішення з цього приводу.

Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

Місцеві фінансові ресурси — це сукупність фондів грошових засобів, які створюються в процесі розподілу та перерозподілу ВВП і спрямовуються на економічний та соціальний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Головним напрямом використання місцевих фінансових ресурсів є фінансове забезпечення соціальної сфери та місцевого господарства.

До складу місцевих фінансових ресурсів входять:

- місцеві бюджети;
- фінансові ресурси підприємств, організацій та установ комунальної форми власності.

Формування місцевих фінансових ресурсів відбувається з участю централізованих та децентралізованих фондів грошових засобів.

Структурно-логічну схему фінансових ресурсів регіонів наведено в схемі 3.

Особливості формування доходів місцевих бюджетів полягають у розмежуванні кола повноважень між центральними та місцевими органами влади. Згідно з чинним законодавством сфери діяльності та завдання органів місцевого самоврядування поділяються на власні та делеговані повноваження. З метою виконання власних завдань органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції самостійно визначають мінімальний обсяг фінансових ресурсів.

Схема 3. Структурно-логічна схема фінансових ресурсів регіонів

Як економічна категорія, доходи місцевих бюджетів відображають відносини щодо формування та використання фінансових ресурсів на регіональному рівні, призначених для реалізації функцій місцевих органів влади.

Способи мобілізації грошових коштів до доходної частини місцевих бюджетів базуються на загальних методах та джерелах фінансування. До них належать:

- пряме вилучення доходів з комунального сектора;
- отримання доходів від комунального майна та власних послуг;
- перерозподіл доходів юридичних і фізичних осіб за допомогою податків;
- залучення муніципальних позик.

Відповідно до статті 9 Бюджетного кодексу України доходи місцевих бюджетів класифікуються за такими групами:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

Податковими надходженнями визнаються передбачені податковими законами України загальнодержавні і місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі.

Неподатковими надходженнями визнаються:

- доходи від власності та підприємницької діяльності;
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу;
- надходження від штрафів та фінансових санкцій;
- інші неподаткові надходження.

Між ланками бюджетної системи різних рівнів доходи розподіляються згідно з загальнодержавними законами, а всередині ланки — відповідно до рішень місцевих органів влади.

До закріплених належать доходи, які на довготривалій основі передаються до місцевих бюджетів у повному розмірі або за єдиною часткою для всіх регіонів.

До регулюючих відносять загальнодержавні податки, які згідно з нормативами відрахувань розподіляються між різними рівнями бюджетної системи. Розміри відрахувань визначаються Верховною Радою України, виходячи з відповідних соціально-економічних нормативів бюджетної забезпеченості населення і стану місцевих джерел доходів.

До власних доходів зараховують місцеві податки і збори, платежі, що встановлюються місцевими органами влади, доходи комунальних підприємств, доходи від майна, що належить місцевим органам влади.

Важливим дохідним джерелом місцевих бюджетів є кошти, що передаються до них з Державного бюджету, які в бюджетній практиці називаються бюджетними трансфертами. Їх розглянемо в іншій темі.

До доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів бюджетних трансфертів, належать такі податки і збори (обов'язкові платежі):

1) прибутковий податок з громадян (до доходів бюджетів міста Києва і Севастополя — 100 %, до доходів міст республік та областей значення — 75 %, до доходів міст районного значення, сіл, селищ — 25 %);

2) державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам;

3) плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад;

4) плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад;

5) плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності, за винятком плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів (автозаправними станціями, заправними пунктами), що справляється виконавчими органами відповідних рад;

6) надходження адміністративних штрафів, що накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

7) єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва в частині, що належить відповідним місцевим бюджетам.

Склад доходів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних та районних бюджетів, які враховуються при визначенні обсягів бюджетних трансфертів.

Для забезпечення реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм територіальних громад доходи бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, які враховуються при визначенні обсягів бюджетних трансфертів, формуються за рахунок:

1) 25% прибуткового податку з громадян, що справляється на території Автономної Республіки Крим та відповідної області;

2) 25% плати за землю, що справляється на території Автономної Республіки Крим та відповідної області;

3) плати за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності й сертифікати, що видаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим та обласними державними адміністраціями.

Для забезпечення реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм територіальних громад доходи районних бюджетів, які враховуються при визначенні обсягів бюджетних трансфертів, формуються за рахунок:

1) 50% прибуткового податку з громадян, що справляється на території сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань;

2) 15% плати за землю, що сплачується на території сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань;

3) плати за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями;

4) плати за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється районними державними адміністраціями;

5) надходження адміністративних штрафів, що накладаються районними державними адміністраціями або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями.

Доходи місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

До доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, належать:

1) місцеві податки і збори, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування;

2) 100% плати за землю — для бюджетів міст Києва та Севастополя, 75% плати за землю — для бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення, 60% плати за землю для бюджетів сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань;

3) податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів у частині, що зараховується до відповідного бюджету;

4) надходження сум відсотків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами;

5) податок на промисел, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

6) надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади;

7) плата за забруднення навколишнього природного середовища в частині, що зараховується до відповідного бюджету;

8) кошти від відчуження майна, яке перебуває в комунальній власності, у тому числі від продажу земельних ділянок не-сільськогосподарського призначення, що перебуває в комунальній власності;

9) фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;

10) плата за оренду майнових комплексів, що перебувають в комунальній власності;

11) надходження від місцевих грошово-речових лотерей;

12) плата за гарантії, надані з дотриманням визначених умов;

13) гранти та дарунки у вартісному обрахунку;

14) власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок коштів відповідного бюджету;

15) податок на прибуток підприємств комунальної власності;

16) платежі за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення;

17) інші надходження, передбачені законом.

Практика роботи органів місцевого самоврядування показує, що для розширення доходної бази регіону з метою вирішення проблем економічного і соціального розвитку слід ширше впроваджувати місцеві податки і збори. У регіонах справляються такі податки та збори:

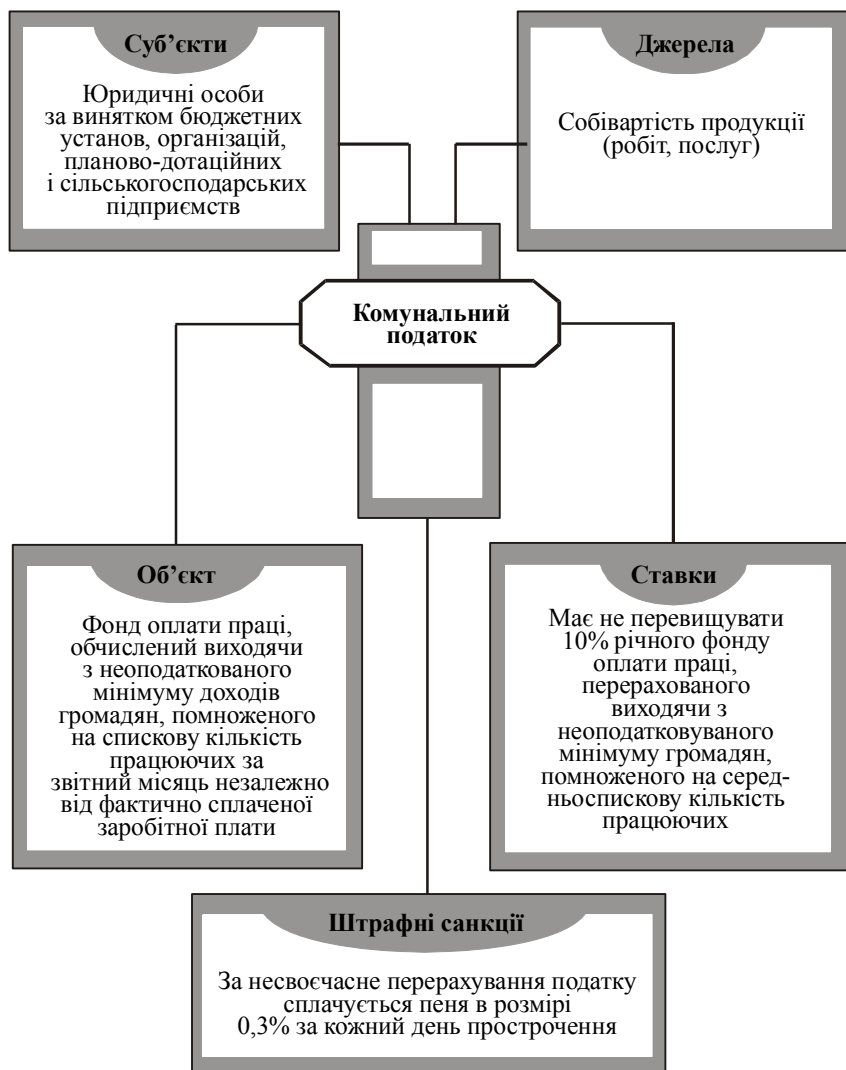

Схема 4. Структурно-логічна схема формування комунального податку

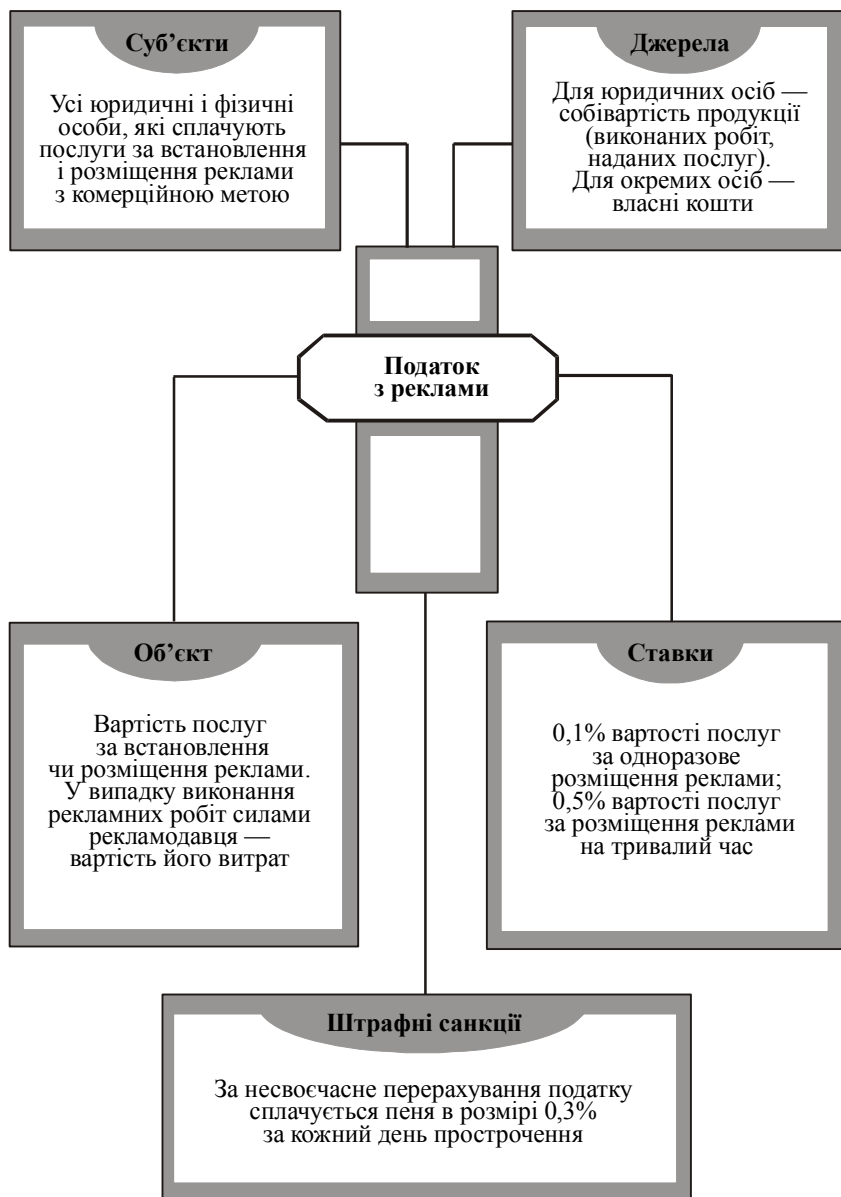

Схема 5. Структурно-логічна схема податку з реклами

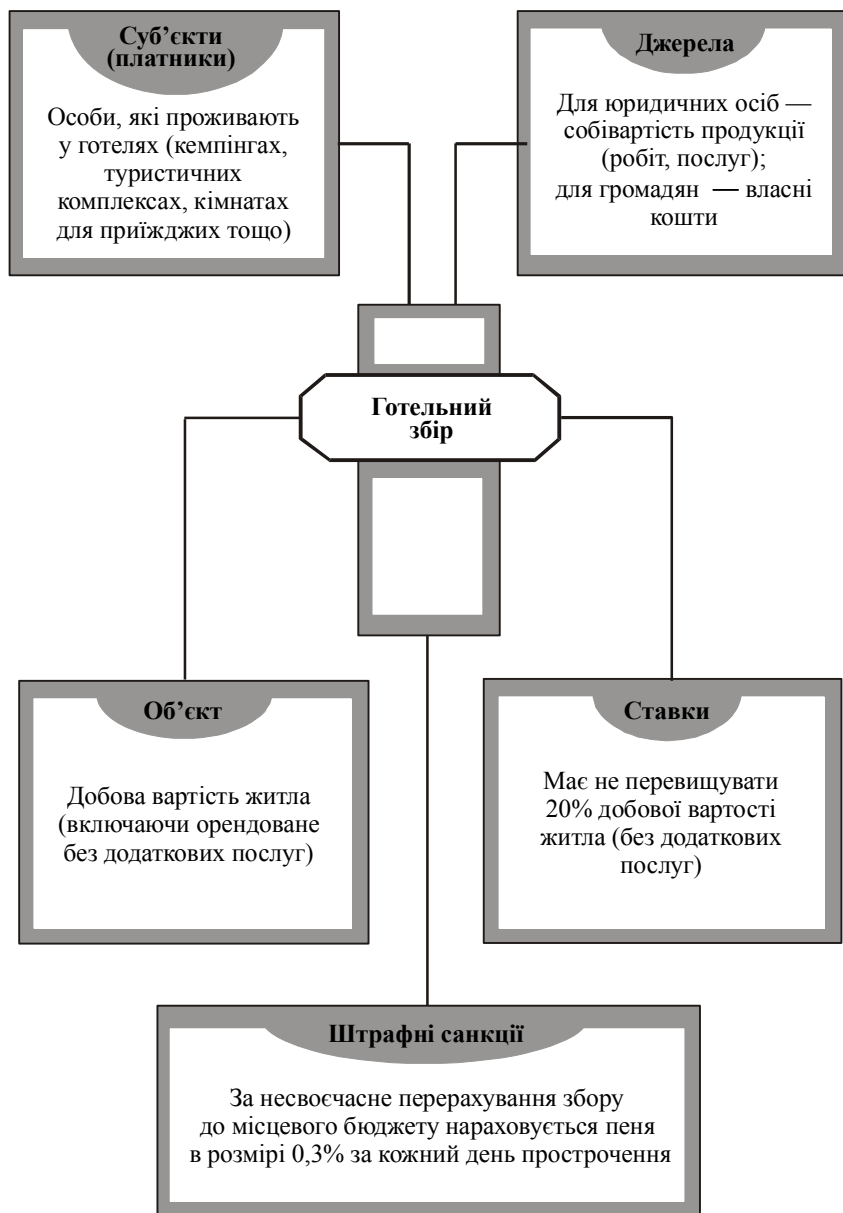

Схема 6. Структурно-логічна схема готельного збору

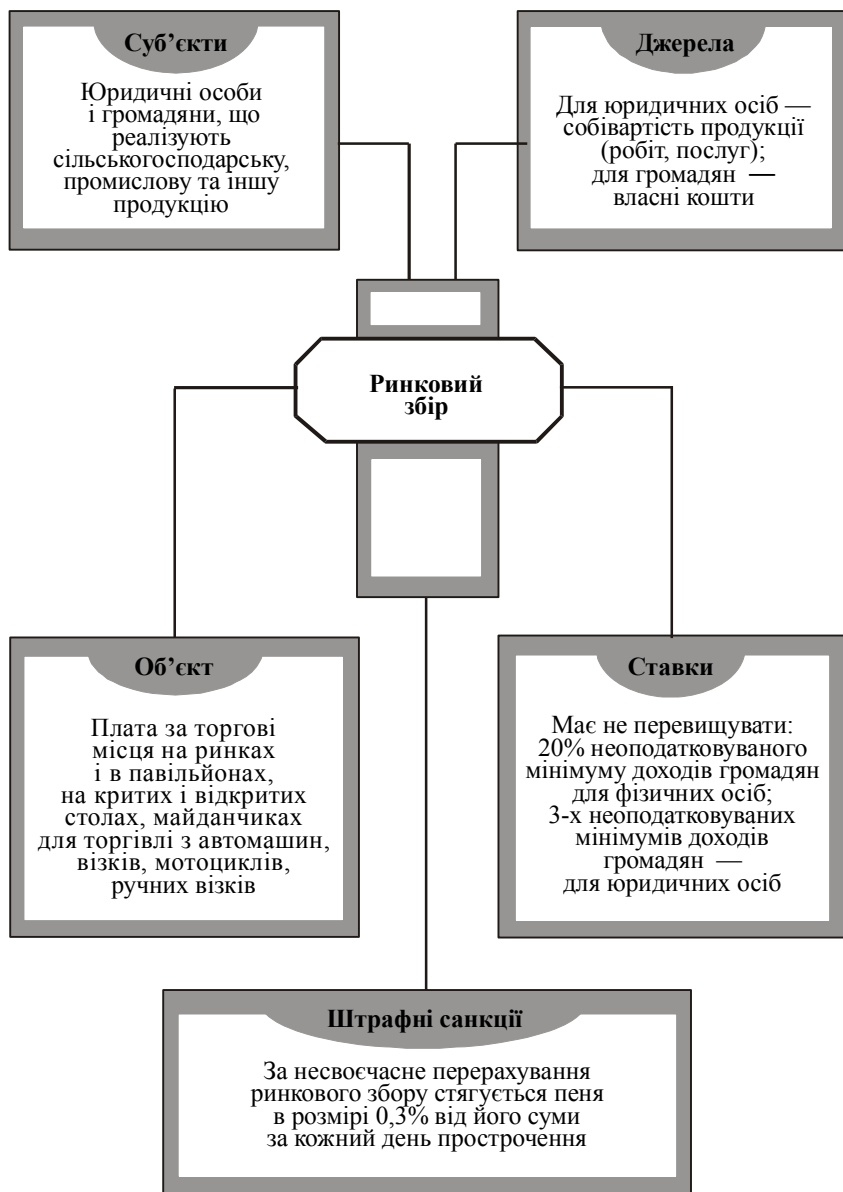

Схема 7. Структурно-логічна схема ринкового збору

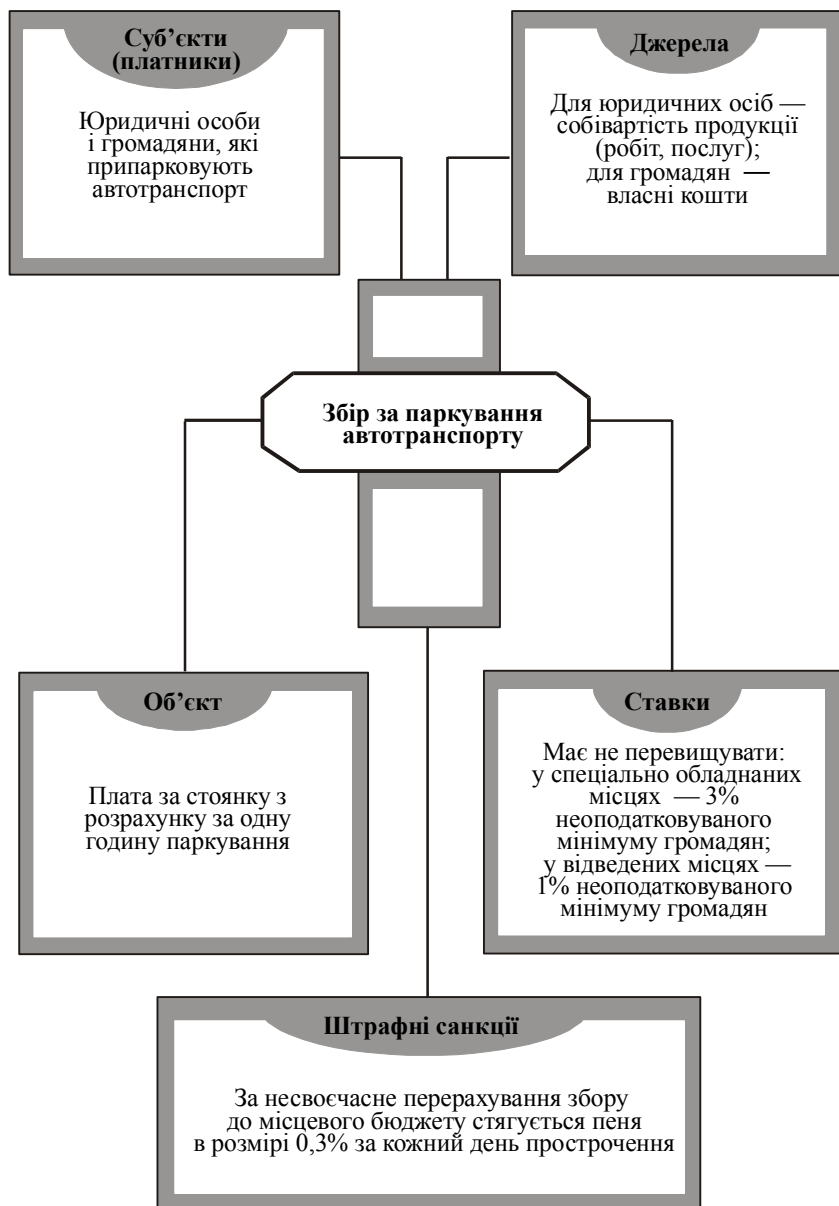

Схема 8. Структурно-логічна схема збору за паркування автотранспорту

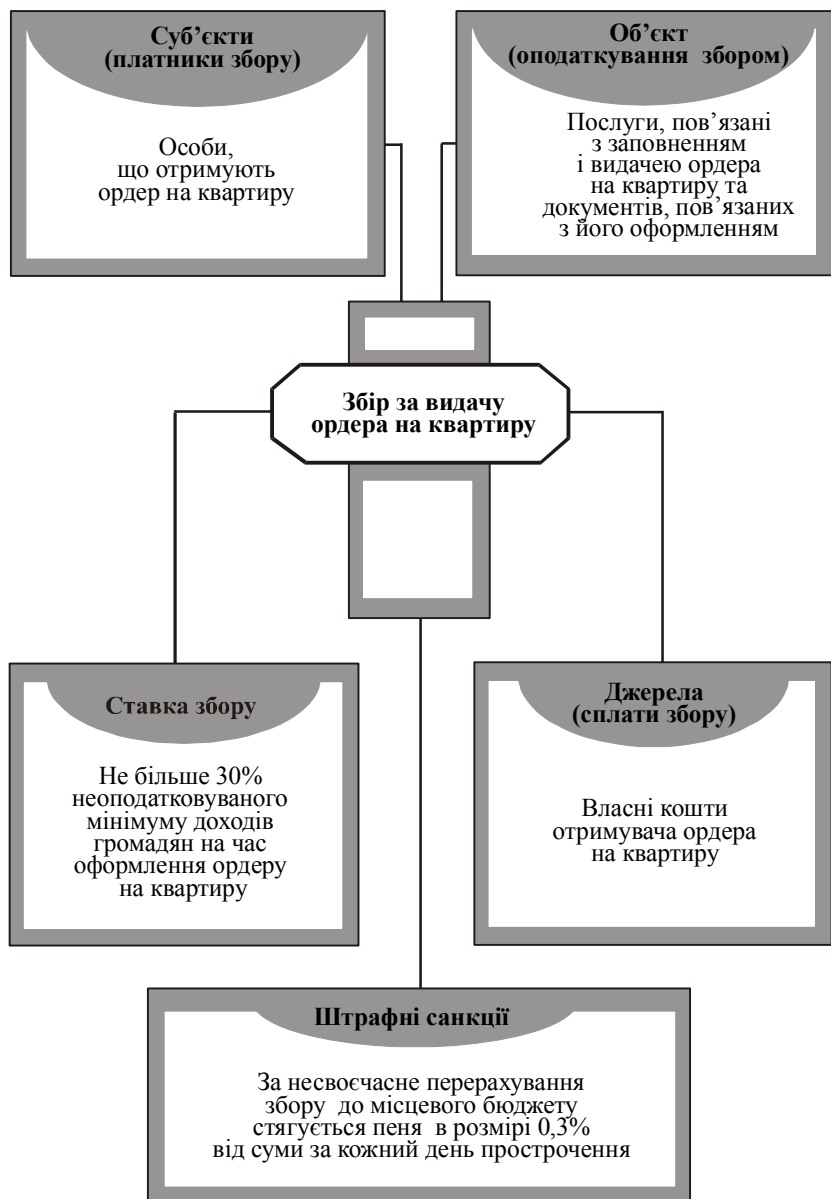

Схема 9. Структурно-логічна схема збору за видачу ордеру на квартиру

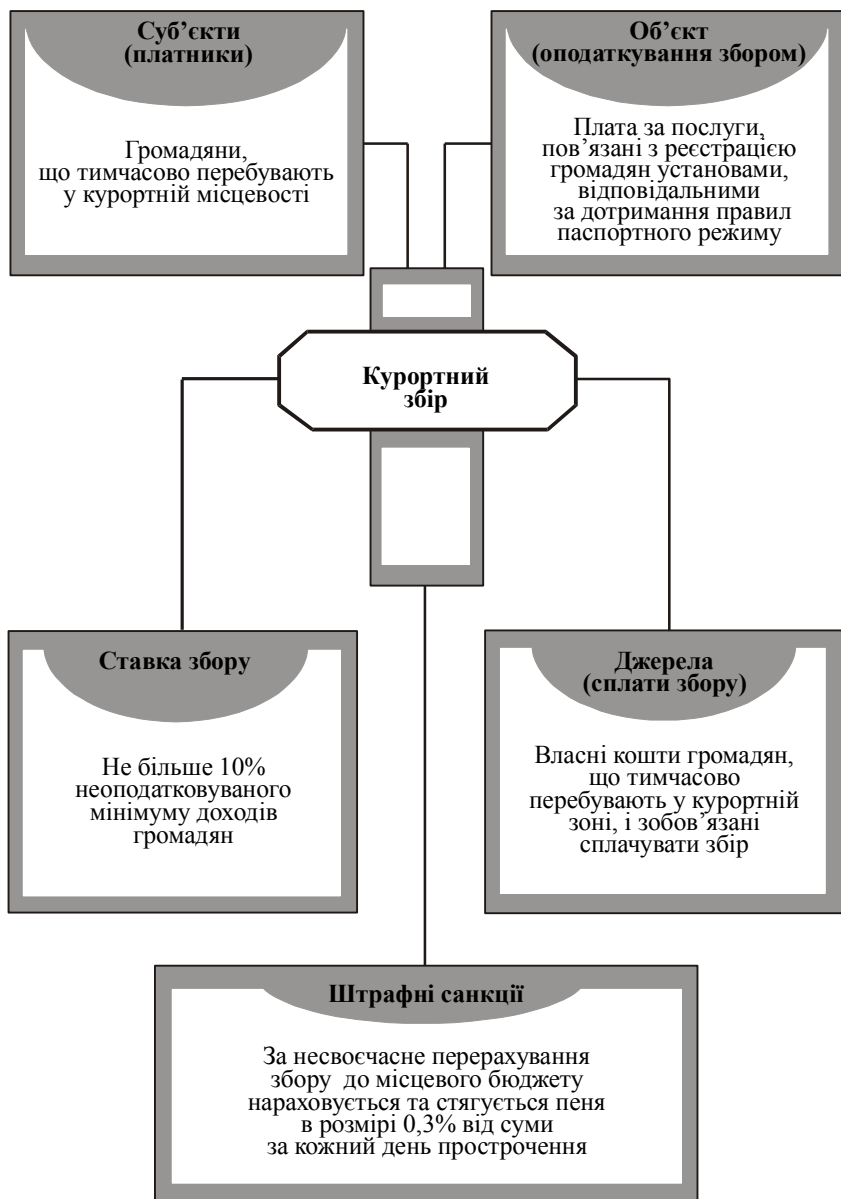

Схема 10. Структурно-логічна схема курортного збору

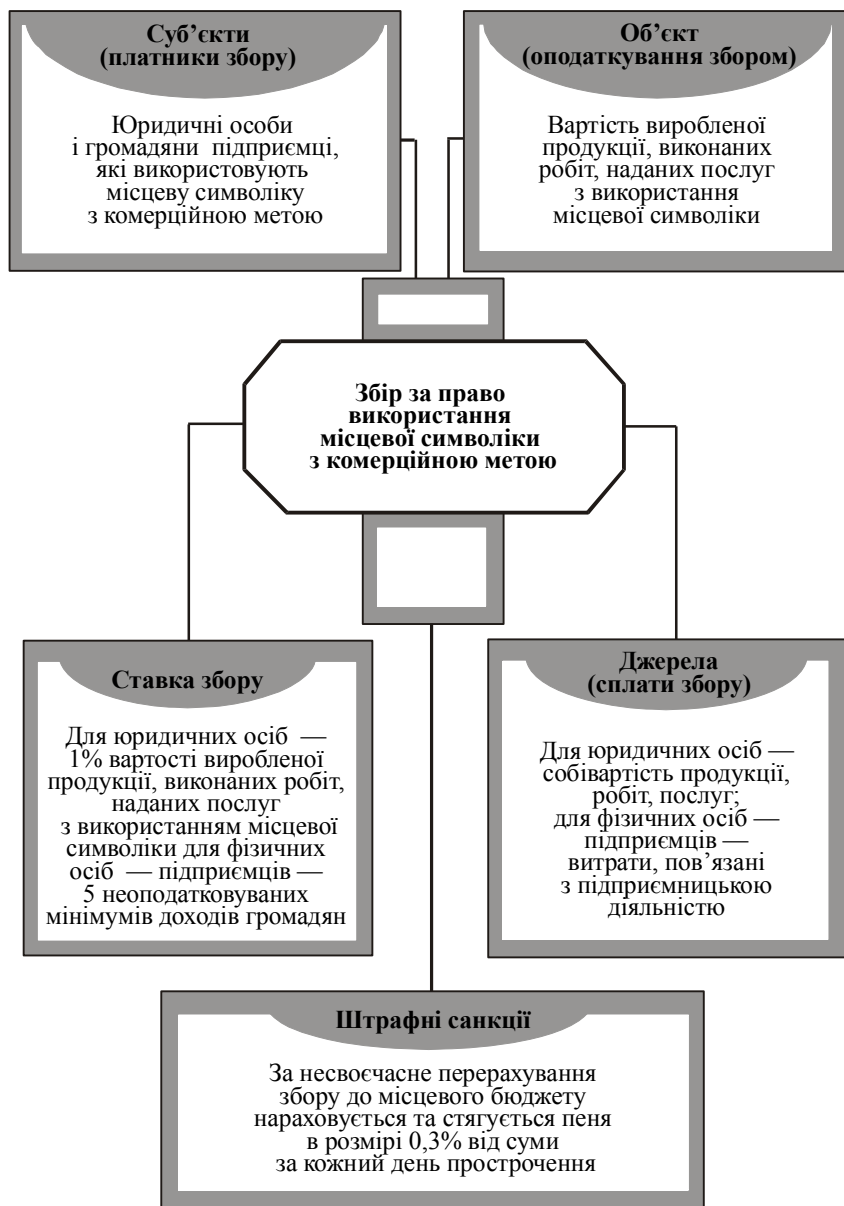

Схема 11. Структурно-логічна схема збору за право використання місцевої символіки

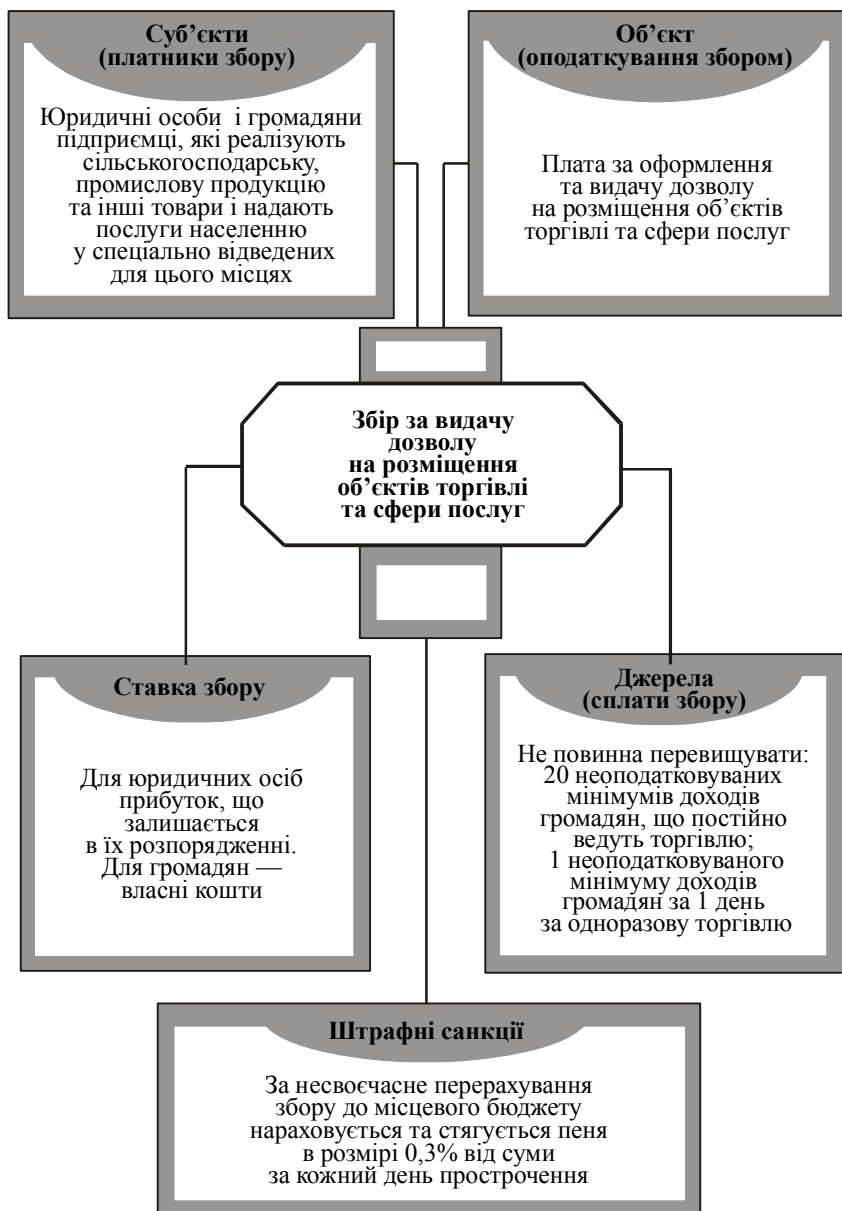

Схема 12. Структурно-логічна схема збору за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг

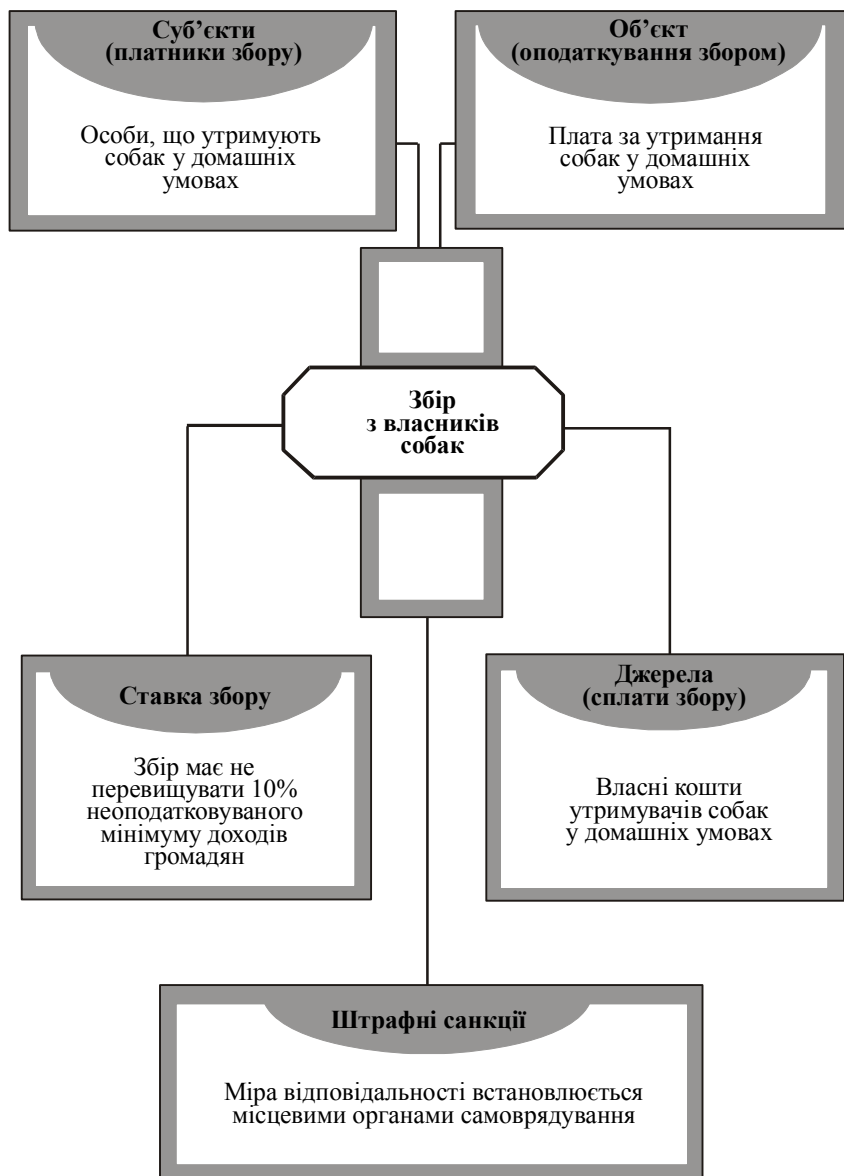

Схема 13. Структурно-логічна схема збору з власників собак

Збір за участь у бігах на іподромі

Збір за участь у бігах на іподромі справляється з юридичних осіб і громадян, які виставляють своїх коней не змагання комерційного характеру.

Граничний розмір збору за участь у бігах на іподромі за кожного коня має не перевищувати трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Збір за участь у бігах на іподромі справляється адміністрацією іподромів до початку змагань.

Збір за виграш на бігах

Збір за виграш на бігах справляється адміністрацією іподромів з осіб, які виграли в грі на тоталізаторі на іподромі, під час видачі їм виграшу. Граничний розмір збору має не перевищувати 6% від суми виграшу.

Збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі

Збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі, справляється у вигляді відсоткової надбавки до плати, визначеної за участь у грі. Його граничний розмір має не перевищувати 5% від суми цієї надбавки. Сума збору справляється адміністрацією іподромів з учасника гри під час придбання ним квитка на участь у грі.

Збір за право на проведення кіно- і телезйомок

Збір за право на проведення кіно- і телезйомок вносять комерційні кіно- і телеорганізації, включаючи організації з іноземними інвестиціями та закордонні організації, які проводять зйомки, що потребують від місцевих органів державної виконавчої влади додаткових заходів (виділення наряду міліції, оточення території зйомок тощо).

Граничний розмір збору за право на проведення кіно- і телезйомок має не перевищувати фактичних витрат на проведення зазначених заходів.

Збір за право на проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу й лотерей

Платниками збору на проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу й лотерей є юридичні особи та громадяни, які мають дозвіл на проведення аукціонів, конкурсного розпродажу й лотерей.

Об'єктом збору за право на проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу й лотерей є вартість заявлених до місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу товарів, виходячи з їх початкової ціни або суми, на яку випускається лотерея.

Граничний розмір збору за право на проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу й лотерей має не перевищувати 0,1% вартості заявлених до місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу товарів або від суми, на яку випускається лотерея.

Збір за право на проведення місцевих аукціонів і конкурсного розпродажу справляється за три дні до їх проведення.

Збір на право проведення лотерей справляється під час одержання дозволу на випуск лотереї.

Граничний розмір збору за право на проведення лотерей з кожного учасника має не перевищувати трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Збір за проїзд територією прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон

Збір за проїзд територією прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон, справляється з юридичних осіб та громадян України в розмірі до 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян залежно від марки й потужності автомобілів, а з юридичних осіб і громадян інших держав, у тому числі й суб'єктів колишнього Союзу РСР, — у розмірі від 5 до 50 доларів США. Збір не справляється за проїзд автотранспорту, що здійснює перевезення за кордон:

- вантажів за державним замовленням і державним контрактом;
- громадян України за службовими відрядженнями;
- спортсменів, що від'їжджають на міжнародні змагання;
- громадян, що від'їжджають у порядку культурного обміну, на лікування, оздоровлення (дітей) та за телеграмою на похорон близьких родичів.

Місцеві податки і збори перераховуються до бюджетів місцевого самоврядування в порядку визначеному радами, якими вони встановлюються. Стягнення невнесених в установлений термін місцевих податків і зборів здійснюється згідно з чинним законодавством.

Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах

Рада або за її рішенням інші органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства можуть випускати місцеві позики, лотерей та цінні папери, отримувати позички з інших бюджетів на покриття тимчасових касових розривів з їх погашенням до кінця бюджетного року, а також отримувати кредити в банківських установах.

Органи місцевого самоврядування можуть у межах законодавства створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміщувати належні їм кошти в банках

інших суб'єктів права власності, отримувати відсотки від їх доходів відповідно до законодавства з зарахуванням їх до доходної частини відповідного місцевого бюджету.

Економічна спрямованість цієї діяльності проявляється в тому, що інвестор вкладає гроші на певний термін, сума підлягає поверненню, інвестиції приносять дохід, гроші вкладаються під певні гарантії місцевих органів влади. При цьому враховуються економічні інтереси як інвестора — отримання прибутку, збереження грошей у кругообігу господарського суб'єкта чи домогосподарства, так і емітента.

Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

Формування бюджетних видатків починається на стадії планування. За основу береться очікуване виконання бюджету за видатками за попередній період. Звітні дані про виконання бюджету за видатками, що є в розпорядженні як Міністерства фінансів України, так і фінансових органів, як правило, за півріччя доповнюються оцінкою очікуваного виконання показників за видатками за період, який залишається до кінця року. Аналіз звітних показників і оцінка перспективи до кінця року дають змогу визначити очікуване виконання бюджету за видатками. З одержаних видатків виключаються ті, яких не буде у плановому році.

Бюджетні видатки мають певний економічний зміст, зумовлений суспільним способом виробництва, природою та функціями держави. Вони відіграють вирішальну роль у задоволенні потреб соціально-економічного розвитку країни.

Видатки місцевих бюджетів — це економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованих коштів, що перебувають у розпорядженні відповідних органів влади, та децентралізованих коштів, які є власністю місцевих органів влади.

Регулювання бюджетних видатків виявляється насамперед в цільовому спрямуванні бюджетних коштів. Найважливішим принципом планування бюджетних видатків є додержання пропозиції розподілу коштів з урахуванням реальної необхідності в них. Видатки бюджету (як і доходи) на наступний рік до поточного року плануються з урахуванням результатів використання коефіцієнтів зростання. Це дає змогу обґрунтувати доцільність збільшення бюджетних видатків і правильно спланувати їх на майбутнє.

Планування місцевих бюджетів здійснюється за допомогою таких методів:

1. Нормативний.
2. Розрахунково-аналітичний.
3. Балансовий.
4. Оптимізації планових рішень.
5. Економіко-математичного моделювання.

Зміст нормативного метода полягає в тому, що на базі заздалегідь установлених норм та техніко-економічних нормативів розраховується потреба господарюючого суб'єкта у фінансових ресурсах та їх джерелах.

Норма (лат. *norma*) — міра, якась середня величина. Норматив (лат. *normatio* — упорядкування) визначає технічний, економічний та т. п. показники норми відповідності, з якими виконується якась програма.

Зміст розрахунково-аналітичного методу планування полягає в тому, що за базовий індекс приймаються зміни цього індексу в запланованому періоді, а потім розраховується планова величина його показника.

Балансовий метод планування фінансових показників полягає в тому, що шляхом побудови балансу досягається взаємозв'язок наявних фінансових ресурсів та фактичної потреби в них.

За допомогою методу оптимізації планових рішень розробляють декілька варіантів планових показників, з яких вибирають найоптимальніший варіант.

Застосування методу економіко-математичного моделювання дає змогу дослідити кількісне відображення взаємозв'язків між фінансовими показниками та чинниками, які впливають на величину цього показника.

Склад і структура видатків місцевих бюджетів визначається їх економічним змістом та роллю в розподілі національного доходу.

Згідно зі статтею 61 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» видатки всіх бюджетів поділяються окремо на поточні видатки і видатки розвитку.

Поточні видатки — це витрати бюджету на фінансування мережі підприємств, установ, організацій та органів, які діють на початок бюджетного періоду, а також на фінансування заходів щодо соціального захисту населення, утримання апарату управління та служб органів місцевого самоврядування, соціального обслуговування та інших заходів. Кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування установ і закладів, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, і не належать до бюджету розвитку.

В основу побудови поточного бюджету покладені принципи: забезпечення достатнього рівня розвитку регіону, стабільність надходження коштів; пріоритетний розвиток соціально-культурної сфери; наукова обґрунтованість видатків; обов'язковий характер виконання поточного бюджету.

Напрями використання поточного бюджету:

- соціальний захист та соціальне забезпечення;
- соціально-культурна сфера;
- охорона здоров'я;
- фізична культура і спорт;
- видатки на житлове господарство;
- видатки на фінансування пасажирського транспорту;
- видатки на утримання органів влади.

Поточні видатки потребують негайного та своєчасного фінансування. Таке фінансування може забезпечуватись лише за наявності відносно стабільних джерел доходів.

До видатків розвитку належать витрати на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, субвенції, кошти на реалізацію програми соціально-економічного розвитку міста, капітальне будівництво, придбання обладнання, транспортних засобів та іншої техніки, інші видатки на розширене відтворення, а також на фінансування субвенцій та на сплату основної частини боргу органів місцевого самоврядування. При нестачі основних поточних доходів бюджет розвитку може балансуватись за рахунок установлення місцевою владою нових місцевих податків, випуску позик, отримання субсидій і субвенцій з державного бюджету.

Бюджет розвитку має фінансувати розширене відтворення всіх сфер діяльності на місцевому рівні. Його бюджетні пріоритети можуть змінюватись залежно від того, як виконується поточний бюджет. Основними принципами бюджету розвитку є: тісний зв'язок з поточним бюджетом; зміна бюджетних пріоритетів; виконання в міру надходження коштів; напрями використання бюджету розвитку; капітальні вкладення на розвиток виробництва; витрати на капітальний ремонт.

Співвідношення між поточним бюджетом і бюджетом розвитку нестабільне і в основному залежить від досягнутого рівня економічного та соціального розвитку регіону.

Видатки місцевих бюджетів можна поділити на дві окремі частини:

- видатки, пов'язані з виконанням власних повноважень місцевого самоврядування;
- видатки, пов'язані з реалізацією делегованих законом повноважень органів державної виконавчої влади.

Держава фінансує в повному обсязі здійснення органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень органів виконавчої влади. Кошти, необхідні для здійснення органами місцевого самоврядування цих повноважень, щороку передбачаються в Законі України про Державний бюджет України.

Види видатків на здійснення повноважень

Видатки на здійснення повноважень, що виконуються за рахунок коштів державного бюджету та місцевих бюджетів, поділяються на:

- видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші, передбачені Бюджетним кодексом видатки, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню;
- видатки, які визначаються функціями держави та можуть бути передані до виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найефективнішого їх виконання на основі принципу субсидіарності;
- видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, які мають місцевий характер та визначені законами України.

Видатки, що здійснюються з бюджетів сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань, які враховуються при визначенні обсягу бюджетних трансфертів.

До видатків, які здійснюються з бюджетів сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань і враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, належать видатки на:

- 1) органи місцевого самоврядування сіл, селищ, міст районного значення;
- 2) освіту:
 - дошкільну освіту;
 - загальну середню освіту (школи — дитячі садки);
- 3) первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (дільничні лікарні, медичні амбулаторії, фельдшерсько-акушерські та фельдшерські пункти);
- 4) сільські, селищні та міські палаци культури, клуби та бібліотеки.

Видатки, що здійснюються з районних бюджетів та бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення та враховуються при визначенні обсягу бюджетних трансфертів.

До них належать видатки на:

1. Державне управління:

- органи місцевого самоврядування міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення;
- органи місцевого самоврядування районного значення.

2. Освіту:

- дошкільну освіту (у містах республіканського Автономної Республіки Крим та міст обласного значення);

- загальну середню освіту: загальноосвітні навчальні заклади, у тому числі школи-дитячі садки (для міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), спеціалізовані школи, ліцеї, гімназії, колегіуми, вечірні (змінні) школи;

- заклади освіти для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, які позбавлені піклування батьків, дитячі будинки (у разі, якщо не менше 70% кількості учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів, загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, які позбавлені піклування батьків, дитячих будинків формується на території відповідного міста чи району), дитячих будинків сімейного типу та прийомні сім'ї, допомога на дітей, які перебувають під опікою і піклуванням;

- інші державні освітні програми.

3. Охорону здоров'я:

- первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні широкого профілю, пологові будинки, станції швидкої та невідкладної медичної допомоги, поліклініки й амбулаторії, загальні стоматологічні поліклініки);

- програми медико-санітарної освіти (міські та районні центри здоров'я і заходи, спрямовані на розвиток санітарної освіти);

4. Соціальний захист та соціальне забезпечення:

- державні програми соціального забезпечення: притулки для неповнолітніх (у разі, якщо не менше 70% кількості дітей, які перебувають у цих закладах, формуються на території відповідного міста чи району), територіальні центри і відділення соціальної допомоги на дому;

- державні програми соціального захисту: пільги ветеранам війни і праці, допомога сім'ям з дітьми, додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг, компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;

- державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

- районні та міські програми і заходи з реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї.

5. Державні культурно-освітні та театральні-видовищні програми (театри, бібліотеки, музеї, виставки, палаци і будинки культури, школи естетичного виховання дітей).

6. Державні програми розвитку фізичної культури і спорту: утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів (крім шкіл республіканського і обласного значення), заходи з фізичної культури і спорту та фінансова підтримка організацій фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд місцевого значення.

Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів і враховуються при визначенні обсягу бюджетних трансфертів.

До них належать видатки на:

1. Державне управління:

- представницьку і виконавчу владу Автономної Республіки Крим;

- обласні ради.

2. Освіту:

- загальну середню освіту для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, санаторні школи-інтернати; загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки (крім загальноосвітніх шкіл-інтернатів, загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, які позбавлені батьківського піклування, дитячих будинків та дитячих будинків сімейного типу і прийомних сімей);

- заклади професійно-технічної освіти, що перебувають у власності Автономної Республіки Крим і виконують державне замовлення;

- вищу освіту (інститути післядипломної освіти вчителів та центри і заходи з підвищення кваліфікації державних службовців місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самовряду-

вання, постійно діючи курси (центри) підвищення кваліфікації працівників соціально-культурної сфери та агропромислового комплексу, що перебувають у комунальній власності);

- інші державні освітні програми.

3. Охорону здоров'я:

- первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення);

- спеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (спеціалізовані лікарні, поліклініки, включаючи стоматологічні центри, диспансери, госпіталі для інвалідів Великої Вітчизняної війни, будинки дитини, станції переливання крові);

- санаторно-курортну допомогу (санаторії для хворих на туберкульоз, санаторії для дітей та підлітків, санаторії медичної реабілітації);

- інші державні програми медичної та санітарної допомоги (медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, центри медичної статистики, бази спецмедпостачання, центри здоров'я і заходи санітарної освіти, інші програми і заходи.

4. Соціальний захист та соціальне забезпечення:

- державні програми соціального захисту та соціального забезпечення: допомога для догляду за інвалідами I чи II групи внаслідок психічного розладу; адресна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям; виплати компенсації реабілітованим; дитячі будинки-інтернати; навчання та трудове влаштування інвалідів; будинки-інтернати для людей похилого віку та інвалідів; будинки-інтернати для дітей-інвалідів; центри з нарахування пенсій; притулки для неповнолітніх;

- республіканські й обласні програми і заходи з реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї;

- інші державні соціальні програми.

5. Культуру і мистецтво:

- державні культурно-освітні програми (республіканські та обласні бібліотеки, музеї та виставки);

- державні театрально-видовищні програми (філармонії, музичні колективи й ансамблі, театри, палаци та будинки культури республіканського й обласного значення, інші заклади та заходи у галузі мистецтва);

- інші державні культурно-мистецькі програми.

6. Фізичну культуру і спорт:

- державні програми з розвитку фізичної культури і спорту (навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл

усіх типів республіканського та обласного значення, заходи з фізичної культури і спорту республіканського та обласного значення);

- державні програми з інвалідного спорту і реабілітації (республіканський та обласні центри з інвалідного спорту і дитячо-юнацькі спортивні школи інвалідів та спеціалізовані спортивні школи параолімпійського резерву; проведення навчально-тренувальних зборів і змагань з інвалідного спорту республіканського та обласного значення).

Видатки місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу бюджетних трансфертів.

До видатків місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу бюджетних трансфертів, належать видатки на:

1. Місцеву пожежну охорону.
2. Позашкільну освіту.
3. Соціальний захист та соціальне забезпечення:
 - програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї;
 - місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення.
4. Місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів.
5. Культурно-мистецькі програми місцевого значення.
6. Програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації місцевого значення.
7. Місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту.
8. Типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури місцевого значення.
9. Транспорт, дорожнє господарство:
 - регулювання цін на послуги метрополітену за рішеннями органів місцевого самоврядування;
 - експлуатацію дорожньої системи місцевого значення (у тому числі роботи, що проводяться спеціалізованими монтажно-експлуатаційними підрозділами);
 - будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення.
10. Заходи з організації рятування на водах.
11. Обслуговування боргу органів місцевого самоврядування.
12. Програми природоохоронних заходів місцевого значення.
13. Управління комунальним майном.
14. Регулювання земельних відносин.
15. Інші програми, затверджені відповідною радою згідно з законом.

Передача видатків на виконання власних повноважень між місцевими бюджетами.

1. Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах кошти відповідних бюджетів для виконання власних повноважень.

2. Міські (міст республіканського та міст обласного значення) ради та районні ради можуть передати видатки на виконання всіх або частини власних повноважень Верховній Раді Автономної Республіки Крим чи обласній раді з передачею відповідних коштів до бюджету Автономної Республіки Крим чи до обласного бюджету у вигляді бюджетного трансферту.

3. Сільські, селищні та міські (міст районного значення) ради можуть передавати видатки на виконання всіх або частини власних повноважень районній раді чи раді іншої територіальної громади з передачею коштів до відповідного бюджету у вигляді бюджетного трансферту.

Передача видатків на виконання делегованих державних повноважень.

1. Передача прав на здійснення видатків на виконання делегованих державних повноважень до бюджетів сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань може здійснюватися за рішеннями районної або міської (міст республіканського чи міст обласного значення) ради з відповідними коштами у вигляді бюджетного трансферту.

2. Міські (міст республіканського та міст обласного значення) ради можуть передати частину видатків на виконання делегованих державних повноважень районній раді з відповідними коштами районному бюджету у вигляді бюджетного трансферту. Районні ради можуть передавати частину видатків на виконання делегованих державних повноважень міській раді (міста республіканського та міста обласного значення) з відповідними коштами міському бюджету у вигляді бюджетного трансферту. Ця передача здійснюється на підставі спільних рішень відповідних рад і шляхом укладення договору.

3. Якщо інше не визначено договором, розмір переданих коштів на виконання делегованих державних повноважень має бути пропорційний частці користувачів зазначеними послугами в повній вартості цих послуг, розрахованих за фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості для органу влади Автономної Республіки Крим чи органу місцевого самоврядування, який передає ці повноваження.

4. Якщо на території міста (республіканського (Автономної Республіки Крим) чи міста обласного значення) чи району недостатньо бюджетних установ, які забезпечують надання послуг, визначених пунктом 2 частини першої статті 86 Бюджетного кодексу в обсязі, визначеному фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості, обчислений обсяг видатків на фінансування цих послуг ураховується при визначенні бюджетного трансферту бюджету, з якого утримуються бюджетні установи, що надають ці послуги.

5. Усі угоди про передачу видатків на виконання делегованих державних повноважень укладаються до першого серпня року, що передує плановому.

Порядок планування та фінансування соціально-культурних установ та заходів називається кошторисним. Кошторис видатків є загальним плановим документом, який визначає обсяг, цільове спрямування та поквартальний розподіл коштів, які виділяються з бюджету на проведення соціально-культурних заходів з господарського та культурного будівництва.

Бюджетні установи та центральні заходи фінансуються за рахунок коштів бюджету і за затвердженими для них кошторисами доходів і видатків.

Розрізняють такі принципи кошторисного фінансування:

1. Обмежений зв'язок кошторисів з планом соціально-економічного розвитку регіону. Видатки бюджетних установ обумовлені економічним планом тієї адміністративно-територіальної одиниці, де розташована ця установа.

2. Суворо цільове призначення бюджетних асигнувань. Усі витрати бюджетних установ групуються згідно з економічною класифікацією, визначається цільове спрямування та асигнування за кожним кошторисом. Кошти з бюджету виділяються при умові суворого дотримання бюджетними установами фінансових планів з урахуванням оприбуткування виділених раніше коштів.

3. Додержання режиму економії у видатках коштів. Даний принцип передбачає таке використання коштів, при якому досягається максимальна ефективна діяльність установ при мінімальному грошовому витратанні.

4. Контроль вищими установами та фінансовими організаціями фінансової діяльності бюджетних установ. Дотримання вищевказаних принципів фінансування. Проводити систематичний фінансовий контроль за діяльністю бюджетних установ, який являє собою систему заходів, спрямованих на зміцнення фінансової та планової дисципліни, підвищення ефективності використання бю-

джетних асигнувань. Основний спосіб фінансового контролю — перевірка обґрунтованості планів фінансування (кошторис установ), аналіз їх використання, ревізія та перевірка фінансово-господарської діяльності бюджетних установ.

Можна виділити такі види кошторисів:

1.Індивідуальні кошториси.

Вони відбивають специфіку й особливості виробничої діяльності установи. Дані кошториси розробляються за затвердженими формами і розрізняються за видами бюджетних установ (школами, лікарнями, дитячими садками і т.д.).

Кошторис складається з двох частин — загального і спеціального фондів.

2.Загальні кошториси.

Загальний кошторис являє собою основний фінансовий документ, який визначає обсяг, цільове призначення і розподіл коштів загального і спеціального фондів, що виділяються з бюджету на утримання кількох типових установ, що обслуговуються однією централізованою бухгалтерією. Для тих установ, для яких розроблені загальні кошториси, індивідуальні кошториси не розробляються.

Право витрачання коштів за загальними кошторисами надається головному розпоряднику коштів — керівнику районної, міської, сільської, селищної ради або за їх дорученням особі, що виконує функції головного розпорядника коштів (наприклад, керівнику установи, що обслуговується).

Укладання загальних кошторисів за типовими бюджетними установами спрощує формування кошторисів. Полегшує облік їхнього виконання, дає змогу ширше використовувати у фінансовій роботі сучасні засоби обчислювальної та організаційної техніки.

3.Кошториси видатків на централізовані заходи.

Ці кошториси складаються міністерствами, відомствами або управліннями виконкомів місцевих рад. На їхній основі фінансуються витрати на підготовку кадрів, придбання спеціального, цінного інвентаря і навчального обладнання, медичного обладнання тощо.

4.Зведені галузеві кошториси.

Це об'єднані в один кошторис індивідуальні кошториси однотипних установ, кошториси видатків на централізовані заходи і загальні кошториси міністерств і управлінь виконкомів.

Практично всі видатки бюджету формуються відповідним чином. Так, по заробітній платі виплати формуються: у лікарнях з огляду на кількість ліжко-днів і відділень та специфіку останніх. Так само визначається кількість лікарів середнього і молодшого персоналу, при цьому враховується стаж їхньої роботи. У школах — виходячи з класів-комплектів і кількості учнів, розраховують кількість навчальних ставок на вчителя, а під них встановлюється навантаженість на вчителя плюс доплати за перевірку зошитів, класне керівництво і т. д. Аналогічний порядок і щодо інших установ: або розрахунково, або за типовими штатами. І інші норми обсягу діяльності є однаковими в усіх установах.

Визначивши кількість працівників у тій чи іншій установі за тарифними ставками або схемами посадових окладів, визначають ставку або посадовий оклад того чи іншого працівника.

Витрати на благоустрій міст і селищ містять у собі:

- капітальні вкладення;
- витрати на капітальний ремонт;
- витрати на поточне утримання споруд і благоустрій.

Витрати на капітальні вкладення (на очисні споруди, будівництво шляхів і тротуарів, газифікацію, електрифікацію тощо) проводяться як за рахунок бюджету, так і з залученням коштів підприємств, організацій усіх форм власності відповідно до програм, затверджених відповідними радами.

Витрати на капітальний ремонт об'єктів благоустрою проводяться за рахунок бюджету і визначаються відповідно до встановлених норм за видами видатків — шляхи, тротуари, водопроводи, каналізація, вуличне освітлення тощо, і згідно з кошторисом.

Поточне утримання об'єктів міського благоустрою — санітарна очистка вулиць і тротуарів, вуличне освітлення і т.п. — проводяться за рахунок коштів відповідних бюджетів на підставі кошторисних розрахунків.

Тема 5. Міжбюджетні відносини, їх складові

Нинішня система міжбюджетних відносин в Україні поєднує в собі як інструменти, що склалися в бюджетній практиці колишніх СРСР і УРСР, так і ті інструменти, які введені вже в період 90-х років.

Розвиток і відновлення інструментів міжбюджетних відносин в Україні почалися лише після виведення в 1990 році місцевих бюджетів зі складу державного бюджету, а бюджетів місцевого самоврядування — зі складу бюджетів регіональних органів влади.

Вивчення й аналіз різних поглядів на місце міжбюджетних відносин у фінансовій і бюджетній системах держави, а також напряму їх удосконалення дають підстави для обґрунтування цілей і способів регулювання взаємодії між окремими ланками бюджетної системи держави.

Для розуміння сутності розподілу делегованих державних повноважень між різними рівнями місцевого самоврядування, можливо виділити три групи критеріїв.

Перша група — видатки, пов'язані з функціонуванням бюджетних установ, які забезпечують часткове виконання мінімальних соціальних послуг, гарантованих державою і розташованих найближче до споживачів (медичні пункти, амбулаторії, початкові школи, сільські та селищні клуби тощо).

Друга група — видатки, пов'язані з функціонуванням бюджетних установ, які забезпечують мінімальні соціальні послуги, гарантовані державою для всіх громадян України відповідно до норм та стандартів, визначених державою (середні школи, лікарні широкого профілю, клуби, палаци культури, бібліотеки, стадіони тощо).

Третя група — видатки, пов'язані з функціонуванням бюджетних установ, які забезпечують гарантовані державою мінімальні соціальні послуги для окремих категорій громадян, або видатки на виконання спеціальних програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України (школи-інтернати, спеціалізовані лікарні, обласні бібліотеки, театри, філармонії тощо).

Видатки першої групи забезпечуються радами міст, селищ, сіл відповідно до виділених державою бюджетних ресурсів.

Видатки другої групи в повному обсязі забезпечуються міськими радами міст обласного значення та районними радами, які виступають з цих питань від імені територіальних громад міст, селищ, сіл, що передали їм делеговані державні повноваження.

Видатки третьої групи забезпечуються в повному обсязі обласними радами.

До делегованих державних повноважень, які виконуються за рахунок коштів обласних бюджетів, належать:

- 1) освіта;
- 2) охорона здоров'я;
- 3) соціальний захист та соціальне забезпечення;
- 4) культура і мистецтво;
- 5) фізична культура і спорт.

До делегованих державних повноважень, які виконуються за рахунок коштів районних та міських міст обласного значення бюджетів, належить:

- 1) управління;
- 2) освіта;
- 3) охорона здоров'я;
- 4) соціальний захист та соціальне забезпечення;
- 5) житлово-комунальне господарство;
- 6) культура і мистецтво;
- 7) фізична культура і спорт.

Розподіл делегованих державних повноважень між районним бюджетом та бюджетами міст районного значення, селищ, сіл визначається районною радою.

Розподіл видатків між бюджетними установами одного типу здійснюється районною чи міською міста обласного значення радою пропорційно відповідно до узагальнених показників, визначених галузевими нормами та стандартами.

Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах власні кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) організацій і установ, що перебувають у комунальній власності.

Міські ради міст обласного значення можуть передати частину делегованих державних повноважень районній раді. Районні ради можуть передати частину делегованих державних повноважень міській раді міста обласного значення. Ця передача здійснюється рішенням відповідної міської та районної ради і оформляється договором сторін. Договором передбачаються конкретні умови надання стороною, якій передаються повноваження, мешканцям міст обласного значення та районів, повноваження яких передаються, соціальних послуг відповідно до гарантованих державою норм та стандартів.

Якщо іншого не обумовлено спільною угодою, розмір переданих коштів на виконання делегованих повноважень пропорційний кількості користувачів суспільних послуг.

Міські ради міст обласного значення та районні ради можуть передати виконання частини власних повноважень обласній раді. Передача здійснюється за рішенням відповідних рад на договірних засадах.

Сільські, селищні та міські ради міст районного значення можуть передати всі або деякі свої повноваження районній раді чи іншій територіальній громаді.

Міські ради міст обласного значення та районні ради можуть передати частину делегованих державних повноважень обласній раді і, навпаки, обласна рада може передати частину делегованих державних повноважень міській раді міста обласного значення чи районній раді. Передача здійснюється за рішенням відповідних рад на договірних засадах.

При передачі функцій з виконання власних та делегованих державних повноважень від надавача до отримувача відповідні бюджетні ресурси передаються у вигляді трансферту відповідно до угоди. При цьому в доходній частині бюджету надавача передбачаються джерела забезпечення виконання функцій, розраховані по делегованих державних повноваженнях, а у видатковій частині бюджету передбачається трансферт до відповідного бюджету отримувача. У бюджеті отримувача в доходній частині передбачається відповідний трансферт, а у видатковій частині видатки на виконання переданих функцій або проектів.

У випадку, якщо на території міст обласного значення чи району розташовані бюджетні установи, що надають соціальні послуги загального призначення та утримуються безпосередньо з Державного бюджету України, з відповідного бюджету самоврядування надається трансферт до Державного бюджету України.

У випадку, якщо на території області розташовані бюджетні установи, що надають соціальні послуги спеціального призначення та утримуються безпосередньо з Державного бюджету України, з обласного бюджету надається трансферт до Державного бюджету України.

Процес децентралізації державної влади має супроводжуватися передаванням частини керівних повноважень по вертикалі управління, розширенням самостійності у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку території місцевими органами влади.

У результаті даного процесу формується система органів управління потоками бюджетних ресурсів, до компетенції яких належить право вирішення питань про розміри, напрями, терміни, механізми використання цих ресурсів. Взаємозв'язок органів влади і управління виявляється в необхідності фінансування єдиних суспільних потреб, у кількісному і якісному розмежуванні бюджетних ресурсів між адміністративно-територіальними одиницями і по вертикалі державного управління. У процесі перерозподілу фінансових ресурсів бюджетною системою виділяються такі основні типи відносин між бюджетами різних рівнів (схема 14):

1) розподіл витрат відповідно до розподілу повноважень між виконавчою державною владою та органами місцевого самоврядування;

2) забезпечення місцевих бюджетів дохідними джерелами для виконання власних і делегованих державою фінансових зобов'язань;

3) перерозподіл через Державний бюджет фінансових ресурсів від «багатих» у фінансовому розумінні регіонів «бідним»;

4) формування умов для збільшення зацікавленості органів місцевого самоврядування в мобілізації доходів;

5) використання у процесі виконання бюджету різних форм і методів взаємодії між Державним і місцевим бюджетами.

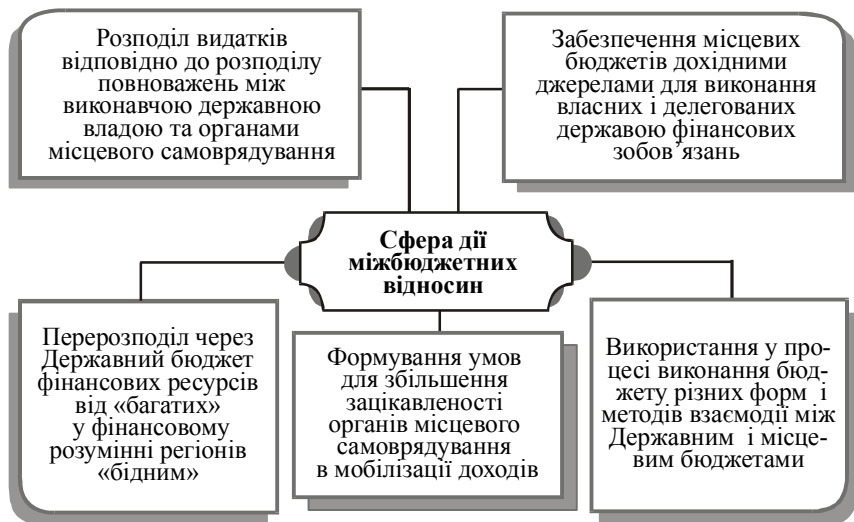

Схема 14. Сфера дії міжбюджетних відносин в Україні

Саме ця взаємозалежність, що виникає між бюджетами різного рівня, а також органами влади одного рівня з приводу перерозподілу і використання фінансових ресурсів, відображає сферу дії міжбюджетних відносин. Оскільки міжбюджетні відносини відображають визначену взаємозалежність ланок бюджетної системи держави, можна сформулювати таке їх визначення: «Міжбюджетні відносини в Україні — це спеціалізована форма взаємозв'язків і взаємозалежностей між місцевими бюджетами і Державним бюджетом України, а також між окремими рівнями

системи місцевих бюджетів». У свою чергу, об'єктом міжбюджетних відносин виступають фінансові ресурси, що розподіляються між бюджетами різних рівнів для усунення диспропорцій в економічному розвитку регіонів. Таким чином, міжбюджетні відносини об'єктивно зумовлені тим, що, як і будь-які фінансові відносини, виникають через суспільну потребу в перерозподілі бюджетних ресурсів на користь бюджетів, що в меншій мірі забезпечені чи мають у цей час більшу потребу в коштах.

Цілісне функціонування бюджетної системи забезпечується взаємодією всіх її ланок. При цьому однією з ознак бюджетної системи як виду соціальних систем є існування в ній різних за рівнем, часто не погоджених між собою цілей. Причиною цього є відмінності між метою формування та використання ресурсів різних бюджетів і потребами розвитку окремих територіальних громад і країни в цілому. Функцію узгодження й упорядкування наявних потреб і фінансових можливостей усіх бюджетів і, відповідно, повернення бюджетної системи до стану відносної рівноваги виконує регулювання. Стан рівноваги бюджетної системи досягається за умови рівномірного і пропорційного забезпечення ресурсами і відповідного здійснення витрат кожною її ланкою.

В Україні традиційно використовують такі інструменти бюджетного регулювання:

- власні доходи;
- відсоткові відрахування від загальнодержавних податків і доходів (регулюючі і закріплені доходи);
- бюджетні трансферти (бюджетні дотації, субсидії і субвенції, вилучення коштів до Державного бюджету України, міжбюджетні взаєморозрахунки);
- бюджетні позички.

Власні доходи — це доходи (податкові і неподаткові надходження), що формуються і використовуються місцевими органами влади на підвідомчій їй території. Перелік власних доходів в Україні законодавчо не визначений (крім деяких місцевих податків і зборів). Тому органи місцевого самоврядування повинні самостійно планувати власні доходи і постійно прагнути до збільшення їхньої частки в загальній сумі надходжень.

Відповідно до наведеної класифікації відсоткові відрахування передбачають надходження в місцеві бюджети частини загальнодержавних податків і доходів, що стягуються на даній території. Залежно від розміру надходжень до місцевого бюджету в процентному відношенні (повний чи частковий) загальнодержавні доходи (податки і збори) можна розділити на закріплені і регулюючі.

Закріплені доходи — це доходи, що цілком у визначеній частині закріплюються за тим чи іншим бюджетом. Перелік закріплених доходів місцевих бюджетів України визначається законодавством.

Регульовані доходи — це доходи, що на пайовій основі розподіляються між усіма ланками бюджетної системи України. Перелік регульованих доходів визначається законодавством України про бюджетну систему і про місцеві органи влади. Перелік регульованих доходів уточнюється в процесі прийняття щорічних законів про Державний бюджет України. З інструментом регульованих доходів тісно пов'язаний ще один інструмент міжбюджетних взаємовідносин — нормативи відрхувань від регульованих доходів.

Бюджетні дотації — це трансферні ресурси, що передаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам, чи з місцевих бюджетів вищого адміністративного рівня місцевим бюджетам нижчого адміністративного рівня безповоротно для збалансування їхніх доходів і витрат. Дотація не може мати цільового призначення. Вона може вважатися одним з дохідних джерел місцевих бюджетів, що використовують її на цілі, визначені органами місцевого самоврядування.

Бюджетні субсидії — це трансферні ресурси, що надаються з державного бюджету місцевим бюджетам, чи з місцевих бюджетів вищого адміністративного рівня до місцевих бюджетів нижчого адміністративного рівня на фінансування цільових витрат. Обсяги бюджетних субсидій, що надаються тій чи іншій території у принципі мають бути зв'язані з обсягами її витрат на фінансування делегованих повноважень.

Під *бюджетною субвенцією* розуміють трансферні ресурси, що передаються з Державного бюджету місцевим бюджетам, чи з місцевих бюджетів вищого рівня до місцевих бюджетів нижчого адміністративного рівня на фінансування цільових витрат і які підлягають обов'язковому поверненню у випадку нецільового використання. Бюджетні субвенції необхідно спрямовувати в місцеві бюджети розвитку, тому що вони мають стати основною формою державної фінансової підтримки інвестиційної діяльності місцевих органів влади. Обсяги надання бюджетних субвенцій мають визначатися для кожної територіальної одиниці з урахуванням цілей державної регіональної фінансової політики, зближення і вирівнювання рівнів розвитку окремих регіонів України.

Законодавством України передбачені такі типи бюджетних трансфертів бюджетам місцевого самоврядування:

1. Трансфerti з Державного бюджету України:

а) бюджетна дотація для фінансування делегованих державних повноважень бюджету Автономної Республіки Крим, обласним, районним бюджетам та бюджетам міст обласного значення;

б) бюджетна субвенція на фінансування спеціальних соціальних послуг, які держава надає населенню;

в) бюджетна субвенція на компенсацію втрат доходів бюджетів самоврядування на виконання власних повноважень унаслідок надання пільг, установлених державою;

г) цільова бюджетна субвенція на виконання інвестиційних проектів;

г) бюджетна субвенція на виконання містом Києвом функцій столиці України;

д) цільова бюджетна субвенція для районів, визначених як зона надзвичайної екологічної ситуації відповідно до законів України;

е) бюджетна субвенція на виконання містом Севастополем функцій головної військово-морської бази України та компенсації втрат, пов'язаних з розміщення військової бази іноземної держави;

є) інші бюджетні субвенції.

2. Трансфerti між бюджетами місцевого самоврядування:

а) бюджетні субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідації негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування;

б) бюджетна субвенція на виконання функцій, передбачених повноваженнями територіальних громад міст, селищ та сіл;

в) цільова бюджетна субвенція на виконання інвестиційних проектів;

г) інші бюджетні субвенції.

3. Бюджетні дотації для фінансування делегованих державних повноважень бюджету Автономної Республіки Крим, обласним, районним бюджетам та бюджетам міст обласного значення.

Бюджетна субвенція на фінансування спеціальних державних соціальних послуг населенню надається бюджетам самоврядування для фінансування спеціальних соціальних послуг, якими користується певна група населення України, і допомоги, розмір якої визначений законодавством. Розрахунок бюджетної субвенції проводиться прямим обчисленням потреби у видатках на підставі встановленої кількості споживачів відповідних соціально-культурних програм чи послуг та їх вартості. Для надання бю-

джетної субвенції на компенсацію втрат доходів бюджетів самоврядування на виконання власних повноважень унаслідок надання пільг, встановлених державою в Державному бюджеті України, окремою статтею передбачається формування відповідних коштів.

Цільові бюджетні субвенції для районів, визначених як зона надзвичайної екологічної ситуації, надаються для подолання наслідків стихійних лих, техногенних катастроф, воєнних дій тощо, збитки від яких та вартість необхідних першочергових заходів з подолання яких перевищують 1% від обсягу видатків державного бюджету на відповідний бюджетний період.

Цільові бюджетні субвенції на виконання інвестиційних проєктів надаються до бюджетів самоврядування, мають цільове спрямування, визначене умовами їх надання.

Бюджетні субвенції на виконання спеціальних функцій міст Києва і Севастополя спрямовуються виключно на виконання цих функцій. Розмір бюджетної субвенції визначається Верховною Радою України при затвердженні закону про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період і не може бути більшим за 30% доходної частини бюджету власних повноважень. У видатковій частині бюджету власних повноважень міст Києва і Севастополя вказуються програми, спрямовані на здійснення ними спеціальних функцій, визначених відповідними законами.

Бюджетна субвенція на утримання об'єктів спільного користування чи на ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування надається з одного бюджету самоврядування до іншого з метою компенсації фактичних видатків з відповідного бюджету на утримання об'єктів спільного користування. Умови утримання об'єктів спільного користування чи ліквідації негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування та надання бюджетної субвенції визначаються договором між надавачем та отримувачем.

Бюджетні субвенції на виконання функцій щодо власних повноважень територіальних громад міст, селищ та сіл надаються з метою виконання функцій із власних повноважень міст, селищ, сіл. Умови та порядок надання бюджетної субвенції визначаються відповідною угодою сторін.

Цільові бюджетні субвенції на виконання інвестиційних проєктів надаються з одного бюджету самоврядування до іншого на підставі договору між надавачем та отримувачем. Право власності на споруджений об'єкт устанавлюється пропорційно до пайової участі

сторін, якщо інше не передбачене договором. Порядок надання цільових бюджетних субвенцій на виконання інвестиційних проєктів установлюється договором між надавачем та отримувачем.

Внески до державного бюджету України — це кошти, що передаються адміністративно-територіальними одиницями в Державний бюджет в обсягах, визначених законом про Державний бюджет України на поточний рік. Як інструмент міжбюджетних взаємовідносин використовуються з 1994 року. В Україні відсутня правова база, яка б регламентувала порядок застосування цього інструменту міжбюджетних відносин. З 1998 року почав використовуватися такий інструмент, як офіційні трансферти, тобто кошти, що передаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам, і кошти, що передаються Державному бюджету з бюджетів областей і міст Києва та Севастополя.

Як інструмент організації міжбюджетних відносин в Україні використовуються і міжбюджетні взаєморозрахунки для перерозподілу фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи в процесі виконання Державного і місцевого бюджетів.

Бюджетні позички надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам для покриття тимчасових касових розривів у процесі виконання бюджету, вони підлягають поверненню протягом поточного бюджетного року. З місцевих бюджетів вищого територіального рівня можуть надаватися відповідні бюджетні позички органам влади територій нижчого рівня.

Для обласних і районних бюджетів Конституцією України передбачено такі інструменти міжбюджетних взаємовідносин, як кошти державного бюджету на формування обласних і районних бюджетів і кошти місцевих бюджетів, що залучаються до обласних і районних бюджетів на договірних засадах. У статті 143 Конституції України передбачений і такий інструмент як кошти обласних і районних бюджетів для розподілу між територіальними громадами.

Як бюджетні дотації, так і субвенції мають надаватися на єдиних для всіх суб'єктів міжбюджетних відносин засадах з використанням простої і зрозумілої методики. Це дасть змогу усунути таку суттєву ваду, як непрозорість системи бюджетного регулювання в цілому і порядку надання фінансової допомоги місцевим бюджетам зокрема. Нині на процес визначення конкретних розмірів бюджетних дотацій впливають не об'єктивні, а більшою мірою суб'єктивні чинники. Відсутність єдиних критеріїв, на підставі яких здійснюється визначення розмірів бюджетних дотацій і субвенцій, ставить їх у нерівні умови, посилює фінансову залежність місцевих органів самоврядування від рішень центру.

Остаточне збалансування бюджетів відбувається наприкінці бюджетного року за допомогою взаєморозрахунків по вертикалі між Державним і місцевим бюджетами. При цьому обсяги охоплених регулюванням заходів залежать від механізмів використання тих чи інших регулюючих методів, насамперед бюджетних трансфертів. Тому оптимальним варіантом регулювання міжбюджетних відносин видається закріплення в процесі бюджетного планування порядку рівномірного, пропорційного надходження бюджетних трансфертів протягом усього бюджетного року і відсутність небажаних коректив. Таким чином, регулювання міжбюджетних відносин як елемент бюджетного процесу застосовується на всіх його етапах, крім останнього (складання, розгляд і затвердження звіту про виконання бюджету), відрізняючи визначеними особливостями застосування тих чи інших методів. Відзначимо, що заходи щодо регламентації й упорядкування перерозподілу ресурсів між ланками бюджетної системи є необхідною складовою механізму вирішення завдань кожної стадії бюджетного процесу і забезпечують можливість переходу від одного етапу до іншого. Так, розрахунок і прийняття плану регулювання бюджетів є необхідною умовою завершення бюджетного планування, що дає змогу, у свою чергу, перейти до виконання Державного і місцевого бюджетів. Проведення балансуючого взаєморозрахунку між Державним і місцевим бюджетами після завершення бюджетного року дає підставу до фактичного переходу від етапу виконання бюджетів до етапу складання, розгляду і затвердження звіту про виконання.

У зв'язку з вищевикладеним стає зрозумілим взаємозв'язок окремих методів регулювання міжбюджетних відносин, істотний вплив специфіки застосування одного з них на масштаби використання іншого. Так, уніфікація нормативів відррахувань до місцевих бюджетів від загальнодержавних податків, за умови збереження значних розходжень між окремими територіями в розмірах їхніх надходжень, не вирішує проблеми абсолютноного збалансування бюджетів нижчого рівня. Вона лише посилює їхню диференціацію рівня витрат бюджетних ресурсів на одного жителя адміністративно-територіальної одиниці. Тому для досягнення цілей регулювання міжбюджетних відносин застосовуються інші методи — дотації, субвенції і т. і. Таким чином, провідною формою організації міжбюджетних відносин залишається розмежування джерел доходів між ланками бюджетної системи відповідно до розподілу владних повноважень.

Першим кроком на шляху до створення чіткої та зрозумілої системи надання бюджетних трансфертів є перехід до визначення обсягів видатків місцевих бюджетів за основними напрямками делегованих повноважень на основі узагальнених нормативів бюджетної забезпеченості в розрахунку на душу населення. Це стосується таких видатків, як охорона здоров'я, освіта (на одного учня), соціальний захист, компенсації органам самоврядування за виконання делегованих повноважень, культура, фізична культура і спорт.

В основу розрахунку нормативів бюджетної забезпеченості мають бути покладені такі соціальні показники, як забезпеченість регіону населення кадрами відповідних професій (лікарі, педагоги, соціальні працівники тощо), норми забезпечення продуктами харчування, товарами широкого вжитку, послугами та ін.

Нормативи бюджетної забезпеченості мають розраховуватись окремо по кожній з бюджетних галузей (видів суспільних послуг), що сприятиме обґрунтованому розподілу ресурсів у галузевому розрізі.

Аби здійснювати фінансове вирівнювання та максимально враховувати вплив об'єктивних чинників на рівень бюджетної забезпеченості необхідно провести групування територій країни з урахуванням економічного та соціального розвитку адміністративно-територіальних утворень, природнокліматичних умов і демографічних особливостей тощо. Наступним кроком до використання формульного підходу у фінансовому вирівнюванні стане розроблення групових нормативів бюджетної забезпеченості, які мають бути стабільними та тривалими.

Серйозніший недолік діючого механізму бюджетного регулювання полягає в тому, що застосовуються не взаємозалежні, а різноманітні до того ж не регламентовані відповідними нормами, форми перерозподілу бюджетних коштів. Тому сфера дії кожного з інструментів бюджетного регулювання, їхнє об'єднання, конкретні розміри фінансових ресурсів, що перерозподіляються, щораз визначаються по-різному, індивідуально. У результаті вплив цих методів призводить до адміністрування і суб'єктивізму при прийнятті конкретних рішень.

Отже, необхідно виробити єдині критерії організації всіх видів фінансової допомоги, максимально реалізувати потенціал їхнього цілеспрямованого впливу на економіку регіону. Фінансову допомогу регіонам потрібно надавати так, щоб спонукувати органи місцевого самоврядування розширювати власну дохідну базу, розвивати інвестиційну активність, структурно перебудовувати економіку регіонів.

Тема 6. Управління фінансами та фінансовий контроль на регіональному рівні

В Україні фінансова діяльність органів місцевого самоврядування регулюється центральною владою. Ця діяльність регламентується чинним законодавством, а також указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України.

Центральна влада законодавчо регламентує повноваження місцевого самоврядування в галузі бюджету, утворення позабюджетних, валютних і цільових фондів, здійснення фінансово-кредитних відносин, управління фінансами комунальних підприємств, встановлення місцевих податків і зборів.

У питаннях регулювання доходів і видатків бюджетів місцевого самоврядування зберігається його підпорядкованість по вертикалі регіональним органам влади. А останніх, у свою чергу, центральній владі. Такий принцип організації бюджетної системи продовжує зберігатись.

Основні інструменти регулювання: нормативи відрахувань до місцевих бюджетів різних рівнів від регульованих доходів; бюджетні дотації і субсидії з Державного бюджету і бюджетів вищого рівня до бюджетів нижчого рівня; міжбюджетні взаєморозрахунки.

Потреби створення фінансових основ місцевого самоврядування зумовлюють необхідність реформи міжбюджетних стосунків в Україні. Слід стабілізувати доходні джерела місцевих бюджетів в обсягах, які достатні для виконання покладених на них обов'язків і відповідальності щодо фінансування послуг населенню. Це може бути зроблено за рахунок закріплення за місцевими бюджетами їх доходних джерел на довгостроковій основі.

Нині ж має місце інша практика державного регулювання доходів місцевого самоврядування.

Управління місцевими фінансовими органами здійснюється за принципом подвійного підпорядкування. Його суть полягає в тому, що фінансовий орган підпорядковується «по вертикалі» вищому фіноргану, і «по горизонталі» — голові державної адміністрації (міському голові).

Основні завдання місцевих органів влади в галузі фінансів спрямовані на складання та виконання місцевих бюджетів, забезпечення контролю за цільовим, раціональним, економічним і ефективним використанням бюджетних коштів, створення належних фінансових умов для виконання функцій місцевими державними адміністраціями.

ми, органами місцевого самоврядування, їхніми виконавчими органами, а також підприємствами, організаціями та установами місцевого підпорядкування.

Контроль за виконанням місцевого бюджету та використанням органами державної виконавчої влади та виконавчими органами місцевих Рад здійснює відповідно Верховна Рада Автономної Республіки Крим та місцеві ради, які самостійно визначають організаційні форми здійснення такого контролю.

Органи державної виконавчої влади та виконавчі органи місцевих рад разом з органами Міністерства фінансів України здійснюють контроль за станом надходження доходів відповідного бюджету та правильністю використання підприємствами, установами і організаціями виділених їм з відповідного бюджету асигнувань.

Органи державної виконавчої влади та виконавчі органи місцевих рад вищого рівня здійснюють нагляд за виконанням бюджету відповідними виконавчими органами нижчого рівня, виходячи з вимог дотримання чинного законодавства, рішень органів державної виконавчої влади, рад та їх виконавчих органів вищого рівня, прийнятих у межах їх компетенції. У разі, якщо бюджетні субвенції, виділені бюджету нижчого територіального рівня, не витрачено у встановлений строк або вони витрачаються не за цільовим призначенням, субсидіювання припиняється, а виділені кошти підлягають поверненню до бюджету, з якого їх було отримано.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцеві ради та їх постійні комісії можуть у процесі виконання бюджету вимагати від відповідного виконавчого органу, його фінансових та інших органів, органів управління позабюджетних фондів будь-яку інформацію, пов'язану з виконанням бюджету. Порядок і строки надання такої інформації визначаються відповідними радами. Вони можуть також прийняти рішення про залучення аудитора для проведення перевірки виконання бюджету.

Порушенням законодавства про бюджетну систему України є:

- використання коштів державного бюджету на цілі, не передбачені законом про Державний бюджет України, або в обсягах, що перевищують межу видатків, затверджену законодавством;
- використання коштів республіканського бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів на цілі, не передбачені рішеннями про затвердження республіканського бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів, або в обсягах, що перевищують межі видатків, затверджених зазначеними нормативними актами;

- невиконання умов пропорційного скорочення видатків щодо незахищених статей бюджету, якщо Верховна Рада України прийняла рішення про пропорційне скорочення;

- невиконання умов пропорційного фінансування видатків бюджетів усіх рівнів;

- видання органами державної виконавчої влади і посадовими особами нормативних та розпорядчих актів, які змінюють доходи і видатки бюджету всупереч виключній компетенції Верховної Ради України щодо встановлення обов'язкових платежів та видатків Державного бюджету України;

- недотримання термінів щодо бюджетного процесу;

- порушення інших правил і процедур, установлених законодавством України щодо порядку витрачання коштів бюджетів, які призводять до незаконних видатків;

- невжиття заходів до підпорядкованих органів і підлеглих осіб, що вчинили зазначені в цій статті порушення.

За зазначені порушення посадові особи органів державної виконавчої влади несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством.

Фінансовий контроль — це цілеспрямована діяльність законодавчих і виконавчих органів державної влади і недержавних організацій на забезпечення законності, фінансової дисципліни і раціональності в процесі формування, розподілу, використання коштів централізованого і децентралізованого грошових фондів з метою найефективнішого соціально-економічного розвитку всіх суб'єктів фінансових відносин.

Поряд з цим фінансовий контроль сприяє збільшенню і нагромадженню коштів, зростанню рентабельності виробництва, ефективному використанню матеріальних і фінансових ресурсів.

Важливими напрямками фінансового контролю є своєчасне і повне виконання фінансових зобов'язань юридичними і фізичними особами перед бюджетом, дотримання податкового законодавства.

Фінансовий контроль можна умовно класифікувати за певними критеріями:

1. За часом проведення контролю:

- попередній;
- поточний;
- наступний.

2. За суб'єктами контролю:

- фінансовий контроль органів законодавчої влади і місцевого самоврядування;

- фінансовий контроль Адміністрації Президента України;
- фінансовий контроль органів виконавчої влади;
- фінансовий контроль фінансово-кредитних органів;
- відомчий фінансовий контроль;
- внутрішньогосподарський фінансовий контроль;
- громадський фінансовий контроль;
- аудиторський фінансовий контроль.

3. За формою проведення:

- обов'язковий або зовнішній;
- внутрішній або ініціативний.

4. За сферою фінансової діяльності:

- бюджетний;
- податковий;
- валютний;
- кредитний;
- страховий;
- інвестиційний;
- контроль за грошовою масою.

5. За методами проведення:

- перевірки;
- обстеження;
- нагляд;
- аналіз фінансової діяльності;
- спостереження або моніторинг;
- ревізії.

Попередній фінансовий контроль здійснюється на етапі розгляду і прийняття рішень з фінансових та інших питань. *Поточний* — це контроль за безпосередньою оперативною фінансовою діяльністю. *Наступний* фінансовий контроль — за фінансовими результатами.

Фінансовий контроль за часом проведення здійснюється безпосередньо працівниками структур, що займаються виробничо-господарською та фінансовою діяльністю, а також власниками фінансових ресурсів.

Основними методами фінансового контролю є ревізії і перевірки. *Перевірка* — це обстеження і вивчення окремих ділянок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій чи їх підрозділів. Результати перевірки оформляються доповідною запискою. *Ревізія* — це метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотримання законодавства з фінансових питань, достовірності обліку і звітності; спосіб документального

розкриття недоліків, розтрат, привласнень і крадіжок коштів та матеріальних цінностей, запобігання фінансовим зловживанням. За результатами ревізії складається акт. Ревізії бувають:

- вибіркові (часткові);
- фронтальні (повні);
- планові і позапланові;
- документальні і фактичні;
- комплексні і тематичні.

Відомчий фінансовий контроль здійснюється структурними підрозділами міністерств, відомств, державних комітетів та інших органів державного управління за фінансово-господарською діяльністю підвідомчих їм підприємств, установ та організацій.

До недержавних видів фінансового контролю належить:

- 1) внутрішньогосподарський фінансовий контроль;
- 2) громадський фінансовий контроль;
- 3) аудиторський фінансовий контроль.

В Україні застосовується казначейська форма обслуговування місцевих бюджетів, яка передбачає здійснення Державним казначейством України:

- 1) операцій з коштами державного бюджету;
- 2) розрахунково-касового обслуговування розпорядників бюджетних коштів;
- 3) контроль бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань та проведенні платежів;
- 4) бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання державного бюджету.

Касове виконання здійснюється органами Державного казначейства в межах бюджетних асигнувань та надходжень на відповідний реєстраційний рахунок у системі Єдиного казначейського рахунка. Касове виконання здійснюється шляхом проведення платежів Державним казначейством безпосередньо на користь тих підприємств і організацій, що надали послуги, виконали роботи розпорядників бюджетних коштів, або на користь отримувачів бюджетних коштів.

Органи Державного казначейства в місячний термін після прийняття відповідного бюджету отримують від Міністерства фінансів України, Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, територіальних фінансових органів розпис доходів і видатків.

Бюджетний розпис містить помісячну розбивку та деталізацію показників надходжень до бюджету і видатків затвердженого бюджету відповідно до бюджетної класифікації.

Облік доходів та здійснення видатків здійснюється на окремих, відкритих на ім'я органів Державного казначейства рахунках. Органи Державного казначейства щоденно готують інформацію про рух коштів на Єдиному казначейському рахунку відповідного бюджету.

Керівники відповідних виконавчих органів, Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, відповідних територіальних фінансових органів дають органам Державного казначейства розпорядження про розподіл коштів для здійснення видатків розпорядниками коштів відповідних бюджетів.

В основу касового виконання місцевих бюджетів покладено принцип єдності каси і єдиного бухгалтерського обліку.

Принцип єдності каси і єдиного бухгалтерського обліку логічно випливає з визначальної норми бюджетного права про єдність (цілісність) бюджетної системи. У свою чергу, ця норма забезпечується існуванням єдиного рахунка надходжень і платежів до бюджету та єдиної бюджетної класифікації доходів та видатків. Єдністю регулювання бюджетних правовідносин, єдиною структурою бюджетної документації, вимогами надання необхідної статистичної та бюджетної інформації від одного бюджету до іншого, спільною грошовою системою та єдиною соціально-економічною політикою держави.

В Україні єдність каси і бухгалтерського обліку досягається через виконання Державного бюджету на основі Єдиного казначейського рахунка, який запроваджений з 1997 року. Цей рахунок являє собою систему бюджетних рахунків органів Державного казначейства, відкритих у визначених державою установах банків на відповідному балансовому рахунку, на який зараховуються податки, збори, обов'язкові платежі Державного бюджету і надходження з інших джерел, установлених законодавством України.

Водночас із цих самих рахунків органами Державного казначейства здійснюються платежі безпосередньо на користь суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи або надали послуги розпорядникам бюджетних коштів. Найголовніше те, що ці рахунки діють в єдиному режимі, створюючи таким чином загальнодержавну систему Єдиного казначейського рахунка і забезпечуючи підґрунтя для обліку всіх здійснених на ньому операцій.

Принцип єдності каси за умов повного його запровадження дає змогу забезпечити як повну незалежність держави від банківської системи щодо контролю та обліку доходів і платежів, так і ефективне вирішення завдань, пов'язаних з управлінням державними доходами і витратами.

Крім того, реалізуючи принцип єдності каси і бухгалтерського обліку, державний казначей забезпечує здійснення платежів (навіть якщо кошти справляються безпосередньо податковою інспекцією чи яким-небудь іншим уповноваженим органом, останній перераховує в казначейство всю суму отриманих надходжень), а також проводить платежі й оплату державних витрат. Тобто *казначей* — це:

- 1) касир держави, він приймає надходження і оплачує витрати;
- 2) державний бухгалтер, головним завданням якого є:
 - розподіл бюджетних коштів між їх розпорядниками з тим, щоб у потрібний момент вони могли покрити витрати;
 - запобігання касовим розривам у часі між надходженнями і витратами, регулювання врахованих у бюджеті виплат;
 - забезпечення фінансування політики, визначеної бюджетом на відповідний рік та довгострокових цільових програм;
 - обслуговування і погашення державного боргу. Повернення зовнішніх позик.

Однак єдність бюджетної системи України не може бути забезпечена лише існуванням єдиного рахунка надходжень і платежів, їх цілісність ґрунтується також на запровадженні єдиного бухгалтерського обліку на основі єдиної бюджетної класифікації доходів і видатків.

На Державне казначейство покладаються такі завдання: організовувати, здійснювати і контролювати виконання Державного бюджету. Державне казначейство займається також збором і аналізом інформації про стан фінансів країни, прогнозуванням обсягів державних фінансових ресурсів, оперативним керуванням ними. Разом з Національним банком органи Державного казначейства повинні здійснювати обслуговування зовнішнього боргу України.

Для контролю за використанням державних бюджетних коштів органи Державного казначейства наділяються такими правами: вони можуть здійснювати перевірки грошових документів на підприємствах, в установах і організаціях будь-якої форми власності, включаючи спільні підприємства; застосовувати до порушників штрафні санкції, припиняти операції по рахунках, примусово стягувати використовувані не за призначенням кошти.

Основним контролюючим органом фінансової діяльності підприємств є Головна державна податкова адміністрація, до складу якої входять державні податкові інспекції в областях, районах, містах. Завдання та функції її визначені Законом України «Про державну податкову службу в Україні».

Основним завданням Державної податкової адміністрації є забезпечення додержання законодавства про податки, повний облік усіх платників податків та інших обов'язкових платежів у бюджет, здійснення контролю і забезпечення правильності обчислення та сплати цих податків.

Державні податкові інспекції в районах і містах виконують такі функції:

- контролюють додержання законодавства про податки та інші платежі до бюджету;
- забезпечують своєчасний і повний облік платників податків та інших платежів до бюджету;
- контролюють своєчасність подання платниками бухгалтерських звітів і балансів, податкових розрахунків, декларацій та інших документів, пов'язаних з обчислюванням платежів до бюджету, а також перевіряють достовірність їх, правильність визначення прибутку, доходу об'єктів оподаткування й обчислення податків, інших платежів до бюджету;
- контролюють додержання громадянами законодавства про індивідуальну трудову діяльність;
- забезпечують застосування фінансових санкцій за порушення зобов'язань перед бюджетом;
- передають правоохоронним органам матеріали про факти порушень, за які передбачено кримінальну відповідальність, а також подають в арбітражні та судові органи позови до підприємств, організацій і громадян про стягнення в доход держави коштів, одержаних ними за незаконними угодами, та в інших випадках отримання коштів без установлених законом підстав.

Державні податкові інспекції мають широкі права щодо фінансового контролю. Їм надано право перевіряти і в разі потреби вилучати в суб'єктів підприємницької діяльності грошові документи, перевіряти бухгалтерський облік і звітність, плани, кошториси, декларації та інші документи, пов'язані з обчисленням і сплатою податків, одержувати необхідні пояснення, довідки з цих питань. Вони мають право фактичного контролю виробничих, складських, торгових приміщень підприємств і громадян, що використовуються для одержання доходів.

Забезпечення в Україні контролю за ефективним цільовим використанням бюджетних коштів покладено на органи Державної контрольно-ревізійної служби. Статтею 2 Закону «Про Державну контрольно-ревізійну службу в Україні» визначено, що головним завданням Державної контрольно-ревізійної служби є здійснення державного контролю за витрачанням коштів і матеріальних цін-

ностей, їх збереженням, станом і достовірністю бухгалтерського обліку та звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних валютних фондів. Отже, надзвичайно актуальним залишається на сьогодні питання контролю за ефективним та цільовим використанням бюджетних коштів. На перший план серед таких перевірок виходять комплексні перевірки економічної й контрольної роботи фінансових, економічних та контрольних органів, органів державної виконавчої влади й місцевого самоврядування щодо виконання бюджету.

Державна контрольно-ревізійна служба здійснює фінансовий контроль організацій, що фінансуються з бюджету, проведенням ревізій і тематичних перевірок витрачання коштів відповідно до затверджених кошторисів, а також збереження публічної власності, додержання законодавства та нормативних актів у їхній діяльності.

Законодавче закріплення Верховною Радою України статусу Державної контрольно-ревізійної служби в Україні поліпшило стан фінансового контролю, адже на нього покладається:

- перевірка виконання закону про бюджетні права як державними, так і місцевими органами влади й управління;
- контроль за додержанням фінансової дисципліни підприємствами, установами та організаціями і контроль за ефективним використанням ними бюджетних і власних коштів;
- контроль за виконанням Державного бюджету органами державного управління всіх рівнів, бюджетними установами, господарськими підприємствами й організаціями в частині виконання зобов'язань перед бюджетом;
- перевірка роботи фінорганів з виконання бюджетів усіх рівнів;
- перевірка роботи системи банків з питань взаємовідносин з бюджетом.

У частині контролю за використанням коштів Державного бюджету завдання Державної контрольно-ревізійної служби перетинаються із завданнями Рахункової палати України. При цьому Рахункова палата веде парламентський контроль переважно на рівні центральних органів управління державою, а Державна контрольно-ревізійна служба — починаючи з бюджетних установ у селах, аж до міністерств і відомств. Для цього Державна контрольно-ревізійна служба уже понад п'ять років має розгалужену структуру у всіх містах, районах і областях, а Рахункова палата складається тільки з центрального апарату.

В умовах ринкових відносин виникають конфліктні ситуації між об'єктами підприємництва й органами державного контролю щодо розміру податків, які слід сплачувати до бюджету, цін та порядку застосування їх. Ці спірні питання вирішуються правоохоронними і державними органами управління за умови, що сторони подають письмові висновки незалежного аудиторського контрольного органу.

Фінансово-господарський контроль діяльності підприємств в умовах ринкових відносин і різних форм власності набуває іншого змісту, оскільки виникла нова форма фінансового контролю — аудиторський контроль.

Аудиторська перевірка проводиться з використанням аудиторських стандартів, розроблених практикою в країнах з розвинутою вільною економікою. Аудиторські стандарти — це основні принципи виконання аудиторських процедур. Вони мають виконуватися незалежно від умов, у яких проводиться аудит. До аудиторських стандартів включають пояснення і норми аудиту, що є керівництвом до виконання аудиторських процедур, застосування їх до окремих об'єктів перевірки, підготовки аудиторських звітів. Норми для аудиторів не є директивними, але в практиці аудиту їх здебільшого дотримуються. Було б неправильно вважати, що норми задовольняють аудитора у всіх можливих ситуаціях, тоді вони не задовольняли б потребу контролю комерційних нововведень і стримували б розвиток аудиту. Тому аудитори можуть не додержуватись норм, але зобов'язані пояснити причину цього. Наприклад, нормою аудиту є методичні рекомендації на випадок виявлення шахрайства у фінансовій звітності з метою приховання і викривлення розміру податків.

Тема 7. Фінансове забезпечення підприємств комунальної форми власності

Фінанси підприємств комунальної форми власності є складовою частиною місцевих фінансів, але їм притаманні певні специфічні ознаки, які впливають з особливостей форм власності і господарювання. Так, майно підприємств комунальної форми власності перебуває у власності місцевих органів самоврядування, тому для фінансування цих підприємств, крім власних джерел, залучаються кошти місцевих бюджетів, а також кошти, отримані в порядку перерозподілу між цими підприємствами. Важливо відзначити, що підприємства та заклади соціально-

культурної сфери комунальної форми власності функціонують як у сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері, тому організаційно їх можна розділити на три групи: ті, які повністю перебувають на бюджетному фінансуванні; підприємства, які частково фінансуються за рахунок місцевих бюджетів і підприємства, які функціонують на принципі самоокупності.

Заклади культури, освіти, охорони здоров'я, туризму і спорту, як правило, фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів; підприємства житлового та комунального господарства, транспортні підприємства в значній мірі фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів; ремонтні, ремонтно-будівельні підприємства, проектні організації та інші функціонують на принципах самоокупності. Таким чином, на рівні місцевого господарства створений сектор економіки зі специфікою формування доходів, видатків, отримання прибутку та його розподілу. Тобто підприємства комунальної форми власності, будучи складовою частиною місцевого господарства, мають специфіку організації фінансових відносин.

Проблеми становлення, організації та розвитку місцевих фінансів широко висвітлені в економічній літературі. Що ж до питання організації фінансів на підприємствах комунальної форми власності, то вчені і економісти-практики розглядають його, головним чином, при висвітленні інших проблем місцевих фінансів. Нині відсутні спеціальні праці, присвячені комплексному дослідженню проблем фінансів підприємств комунальної форми власності, які б, зокрема, характеризували особливості прояву сутності фінансів в цьому секторі господарювання в умовах переходу до ринкових відносин, що до певної міри впливає на ефективність їх використання місцевими органами самоврядування.

На наш погляд, фінанси підприємств комунальної форми власності є складовою місцевих фінансів і водночас вони являють собою самостійну економічну категорією, яка віддзеркалює економічні відносини, пов'язані з розподілом і перерозподілом вартості валового внутрішнього продукту шляхом формування та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів на місцевому рівні з метою найбільш повного задоволення житлово-комунальних потреб населення.

Підприємства комунального господарства мають понад 20 напрямів діяльності, які охоплюють практично всі основні сфери життєдіяльності людини і за своїм функціональним призначенням поділяються на:

- житлове господарство (житлові і нежитлові будинки та відокремлені будівлі);

- санітарно-технічні (водопроводи, каналізація, підприємства із санітарного очищення сміття);
- транспортні (автобусні парки, трамвайні та тролейбусні депо, метрополітен та фунікулер);
- комунальної енергетики (електричні, газові та теплові мережі);
- комунального обслуговування (готелі тощо);
- міські шляхи.

Житлово-комунальне господарство як галузь місцевого господарства було найменше підготовлене до ринкових умов господарювання. Це пов'язане з тим, що в умовах адміністративно-командних методів управління плата за житло тільки частково покривала видатки на його утримання.

За рахунок державного бюджету та коштів підприємств майже повністю здійснювалось нове житлове будівництво та значна частина видатків на капітальний ремонт житлового фонду, тому про самоокупність житлово-експлуатаційних організацій та господарорахунок у цей період не могло бути й мови.

Значні кошти з місцевих бюджетів виділялись також комунальним підприємствам.

Планування видатків місцевих бюджетів на фінансування підприємств комунальної форми власності має свої особливості, бо розпочинається з визначення доходів цих підприємств. Як правило, доходи підприємств комунальної форми власності значно менші ніж видатки, тому після ретельної перевірки розрахунків підприємств місцеві фінансові органи планують державну дотацію в розмірі, необхідному для збалансування їх доходів і видатків. При цьому окремо планується дотація з урахуванням не тільки функціонального призначення підприємств, а й на пряму надання дотації. Так, житлово-експлуатаційним конторам надається: бюджетна дотація на покриття збитків від експлуатації, від перевищення сплаченого ПДВ над отриманим і на покриття різниці в тарифах на тепло, яке подається відомчими котельними; дотація на капітальний ремонт. Транспортним підприємствам бюджетна дотація планується на покриття експлуатаційних витрат, на капітальний ремонт рухомого складу, на придбання нового рухомого складу та на капітально-відновлювальні роботи. Тобто дотації з місцевих бюджетів комунальним підприємствам плануються залежно від їх функціонального призначення. Крім того, у дотації комунальним підприємствам може закладатися прибуток, розмір якого залежить від стану місцевого бюджету, з якого планується отримати прибуток.

Фінансове планування в комунальних підприємствах починається з визначення грошових надходжень, при цьому їх склад і структура залежать від функціонального призначення підприємства.

Наприклад, у житловому господарстві спочатку визначаються доходи за всіма джерелами надходжень: квартирна плата, орендна плата за нежитлові приміщення, відшкодування витрат на утримання внутрішньобудинкових мереж. Загальна сума квартирної плати розраховується виходячи з розмірів середньорічної житлової площі, за яку проводиться оплата, і середньої ставки плати за 1 кв. м. При цьому розмір середньорічної оплаченої площі визначається за формулою:

$$Ж = П + \frac{В \cdot М}{12} - \frac{Н \cdot (12 - М)}{12},$$

де: П — розмір житлової площі на початок планового року;

В — розмір житлової площі, яка вводиться в дію в плановому році;

Н — розмір житлової площі, яка вибуває з експлуатації в плановому році;

М — кількість місяців функціонування житлової площі в плановому році (ця кількість обчислюється з 1 числа місяця, наступного за місяцем введення житлової площі в експлуатацію; аналогічно роблять і щодо вибуваючої житлової площі);

12 — кількість місяців у році.

Середня квартирна плата за 1 кв. м житлової площі визначається, виходячи із звітних даних за попередній рік, шляхом ділення суми отриманої квартирної плати на середньорічний розмір житлової площі.

На розмір індивідуальної квартирної плати впливають такі чинники: поліпшення в нових будинках умов благоустрою квартир, рішення уряду України і місцевих органів влади щодо зміни тарифів за користування житловою площею, забезпечення будинків ліфтами, місцезнаходження та поверховість будинку.

При плануванні доходів підприємств житлового господарства слід звернути увагу на те що, значна частина мешканців будинків має право на отримання різноманітних пільг, які фінансуються, як правило, з місцевого бюджету.

Орендна плата за нежитлові приміщення обчислюється за тарифами, диференційованими залежно від типу будови, цілей використання та її місцезнаходження.

Доходи від нежитлових приміщень складаються з орендної плати за встановленими тарифами, оплати опалення, комунальних послуг

за встановленими ставками і тарифами, а також сплати загальних для всіх власників будинків видатків на управління, експлуатацію і поточний ремонт житлового фонду пропорційно зайнятій площі.

Важливо зазначити, що структура доходів житлового господарства має значні коливання, які пов'язані зі структурою житлової й орендної площі та її місцезнаходженням. Наприклад, у 2000 році житлові організації Ватутінського району м. Києва отримали 53% доходів від квартирної плати, у Дарницькому районі м. Києва це джерело доходів становило 59,5%, або на 6,5 пункту більше; орендна плата за нежитлові приміщення у Ватутінському районі становила 7,0%, а в Дарницькому — 19,3%, або на 12,3 пункту більше; кошти, отримані на відшкодування витрат на утримання внутрішньобудинкових мереж у Ватутінському районі дорівнювали 5,4%, а в Дарницькому — 5,8%, або на 0,4% пункту менше; інші доходи у Ватутінському районі становили 30,0%, а в Дарницькому — 15,4%, або на 14,6% пункту менше.

Дещо по-іншому плануються доходи транспортних підприємств комунальної форми власності. В основу планування покладені обсяги перевезень пасажирів, при цьому вони поділяються на перевезення пасажирів, які сплачують за свій проїзд, і пасажирів, які користуються пільгами. Крім того, плануються доходи від інших видів діяльності. Доходи від платних перевезень визначаються шляхом множення кількості пасажирів, що планується перевезти, на ціну одного перевезення (тариф). Перевезення пасажирів, яким надається пільга, здійснюються за рахунок бюджетних дотацій, сума якої визначається шляхом множення кількості безплатних перевезень пасажирів на діючий тариф. Доходи від інших видів діяльності плануються, виходячи з досягнутого в попередній період рівня з урахуванням змін, що відбудуться в плановому періоді. До інших видів доходів належать доходи, отримані від здавання в оренду власних приміщень, надходження від розміщення реклами на зупинках та рухомому складі. Слід зазначити, що на всіх видах транспорту склалась приблизно однакова структура доходів. Так, у м. Києві у 2000 році в доходах «Київміська-втотрансу» надходження від перевезення пасажирів становили 95,0%, а інші надходження — 5,0%, аналогічна ситуація в «Метрополітені» та «Київелектротрансі».

Витатки підприємств житлового господарства складаються з таких основних статей: заробітна плата, яка становила в м. Києві у 2000 році — 21,0% ; нарахування на заробітну плату — 8,2%; плата за технічне обслуговування житлових будинків — 14,0%; ремонт житлового фонду — 7,7%; вивезення сміття — 11,1%; матеріальні витрати — 4,4%; електроенергія на освітлення сходових кліток, роботу ліфтів та

на власні потреби — 10,5%; амортизаційні відрахування на повне відновлення відокремлених нежитлових будинків — 3,4%; утримання будинкового господарства, технічного інвентаря, дренаж та механізоване прибирання — 16,9%; інші витрати становлять — 2,8%. Слід зазначити, що структура витрат на житлове господарство в різних регіонах країни не однакова, навіть більше того, в різних районах одного і того самого міста вона також не однакова — на неї впливають такі чинники, як місцезнаходження району, його територія, наявність місць загальноміського користування, поверховість будинків, компактність їх розміщення, технічна оснащеність будинків тощо.

Дещо інший склад витрат мають транспортні підприємства. Крім однакових статей витрат з підприємствами житлового господарства, таких як заробітна плата, нарахування на заробітну плату та інші, мають місце специфічні статті витрат, притаманні тільки транспортним підприємствам певної спеціалізації. Наприклад, автотранспортні підприємства в складі витрат мають витрати на придбання паливно-мастильних матеріалів, які становлять 31,0%; у підприємствах «Київський метрополітен» у складі витрат є така стаття, як витрати на придбання електроенергії. Слід зазначити, що структура витрат в транспортних підприємствах різного призначення не однакова.

Склад витрат, що включаються в собівартість виробництва і реалізації робіт та послуг визначаються відповідно до «Інструкції з планування, обліку і калькуляції собівартості робіт (послуг) на підприємствах і в організаціях житлово-комунального господарства», затвердженої наказом Держжитлокомунгоспу України №24 від 31 березня 1997 року.

Витрати на виконання робіт та послуг у вартісному виразі формують собівартість. Цей показник є одним з найголовніших економічних показників господарської діяльності підприємств житлово-комунального господарства.

Планування собівартості може здійснюватися нормативним методом, коли розмір витрат за кожною її складовою визначається на підставі встановлених законодавством України (відповідними законодавчими актами), а також прийнятих на підприємстві норм використання сировини матеріалів, палива тощо, норм і розцінок з оплати праці, нормативів витрат на управління й обслуговування виробництва та норм на інші елементи витрат на виробництво.

Лише за окремими елементами витрат, за якими неможливе їх об'єктивне нормування, планування здійснюється на підставі фактичних витрат за попередні роки, кошторисів цих витрат або інших чинників. Наявність усього комплексу вказаних норм і нормативів на підприємстві є об'єктивною умовою його функціонування.

Витрати, що включаються до собівартості робіт та послуг, на підприємствах комунального господарства групуються за такими елементами:

- матеріальні витрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація основних фондів та нематеріальних активів;
- інші витрати.

До елемента «Матеріальні витрати» належать такі витрати:

1) пов'язані з підготовкою та освоєнням нових видів робіт та послуг;

2) на розробку та використання природної сировини;

3) не капітального характеру, пов'язані з удосконаленням технологій та організацію виробництва;

4) на обслуговування виробничого процесу, які містять у собі витрати на матеріали, паливо, електроенергію;

5) на перевезення матеріалів;

6) на матеріали для проведення поточного ремонту, технічного огляду та технічного обслуговування основних фондів, забезпечення працівників спеціальним одягом, взуттям, обмундируванням.

У зв'язку з тим, що матеріальні витрати на виробництво в підприємствах житлово-комунального господарства становлять незначну частку, то їх планування здійснюється методом прямого обчислення.

До елемента «Витрати на оплату праці» належать витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати, обчислені з урахуванням прийнятої підприємством системи оплати праці, включаючи будь-які види грошових і матеріальних доплат.

Витрати на оплату праці плануються відповідно до штатного розкладу, норм трудових витрат на проведення кожного виду робіт та нормативів обслуговування, тарифних ставок, відрядних розцінок, посадових окладів, надбавок і доплат, які передбачені чинним законодавством і обумовлені колективним договором, а також до витрат на оплату праці позаштатних працівників.

Сума основної заробітної плати робітників за погодинною оплатою праці розраховується виходячи з планового обсягу виконання робіт та надання послуг, установленної трудомісткості (норм виробітку) та відрядних оцінок і середньої годинної (денної) тарифної ставки.

Сума основної заробітної плати робітників за погодинної оплати праці визначається виходячи з їх планової кількості та середньої тарифної ставки або посадового окладу.

До елемента «Відрахування на соціальний захист» належать відрахування на різні види державного обов'язкового соціально-го страхування і до Пенсійного фонду України.

Планування цієї групи витрат здійснюється також методом прямого обчислення. Для цього сума заробітної плати множиться на відповідний норматив, встановлений державою щодо кожного фонду, ділиться на сто і додається.

До елемента «Амортизація основних фондів та нематеріальних активів» належать витрати на повне відновлення основних фондів у вигляді амортизаційних відрахувань від балансової вартості основних виробничих фондів за встановленими нормами і порядком, затрати, пов'язані зі зносом нематеріальних активів у сумі амортизаційних відрахувань, визначаються щомісяця за нормами, розрахованими виходячи з їх первісної вартості та строку корисного використання, але не більше 10 років безперервного використання або строку діяльності підприємства. Нематеріальні активи — це вартість промислової та інтелектуальної власності.

До елемента «Інші витрати» належать витрати на перевезення працівників до місця роботи, набір робочої сили, страхування майна підприємства, виготовлення та придбання бланків цінних паперів, оплату відсотків за кредитами, оплату послуг комерційних банків та інші незначні витрати.

Прибуток житлово-комунальних підприємств зазвичай визначається при складанні розрахунків до проектів місцевих бюджетів як різниця між сумою валових доходів, які містять у собі суму отриманої дотації з місцевого бюджету, і видатками. При плануванні прибутку застосовують метод прямого обчислення.

Балансовий прибуток, отриманий підприємствами житлово-комунального господарства, розподіляється підпорядковуючись загальним правилам розподілу прибутку, який діє в країні. Насамперед частина його у формі податку спрямовується на формування фінансових ресурсів держави, після чого підприємства повинні сплатити штрафи за порушення вимог суб'єктів господарювання, частина прибутку може бути вилучена місцевими органами самоврядування для перерозподілу між іншими підприємствами комунальної форми власності.

Чистий прибуток підприємств житлово-комунального господарства, як правило, спрямовується на розвиток виробництва, задоволення соціальних потреб та матеріальних запасів готової продукції і незавершеного виробництва. На відміну від промислових підприємств, де власні обігові кошти становлять значну частку в складі виробничих запасів, у житлово-комунальних під-

приємствах частка оборотних коштів незначна. У складі нормованих оборотних коштів відсутні статті «Сировина, матеріали й покупні напівфабрикати», «Готова продукція», «Незавершене виробництво». Одна з характерних статей оборотних коштів житлово-комунальних підприємств — «Розрахунки з абонентами», або «Заборгованість абонентів», яка формується за рахунок коштів, що надходять за надані послуги та реалізовану продукцію. Планова необхідність у власних обігових коштах визначається виходячи з установлених нормативів, виражених у днях. Норматив щодо малоцінного інвентаря, інструменту, спецодягу встановлюється виходячи з кількості працюючих і середньої норми запасу в грошовому виразі на одного працюючого.

В умовах функціонування ринкових відносин значно зростає необхідність об'єктивного оцінювання фінансового стану підприємств комунальної форми власності. Це пов'язано з тим, що місцеві органи самоврядування повинні прийняти правильне рішення щодо конкретного виробництва. Вони мають з'ясувати доцільність виділення коштів з місцевого бюджету конкретному підприємству для подальшого його функціонування, майновий стан підприємства, його платоспроможність, фінансову стійкість та ступінь ліквідності. Щоб комплексно оцінити фінансовий стан підприємства, необхідно дослідити динаміку найбільш загальних показників, що якомога повніше характеризують фінансовий стан підприємства. Позитивну сторону фінансової діяльності підприємства можуть характеризувати такі показники: стійка платоспроможність, ефективне використання капіталу, своєчасне проведення розрахунків, наявність стабільних фінансових ресурсів. Незадовільний фінансовий стан підприємства характеризують — неефективне розміщення коштів, брак власних оборотних коштів, наявність стійкої заборгованості за платежами, негативні тенденції у виробництві.

Серед усієї сукупності показників фінансового стану підприємства особлива увага приділяється таким показникам, як ліквідність і платоспроможність підприємства. Ліквідність підприємства означає його здатність швидко продати активи й одержати гроші використати для оплати своїх зобов'язань. Ліквідність підприємства визначається цілою системою показників (коефіцієнт абсолютної ліквідності, проміжний коефіцієнт покриття, загальний коефіцієнт покриття, коефіцієнт обертання матеріальних запасів та інші), серед них найважливішим є співвідношення величини його високоліквідних активів (грошові кошти, ринкові цінні папери, дебіторська заборгованість) і короткострокової заборгованості. Платоспроможність підприємства визначається на під-

ставі звітнього балансу. Для цього необхідно порівняти наявність платіжних засобів з терміновими зобов'язаннями, передбаченими платіжним календарем. Для досконалішої характеристики платоспроможності підприємства використовують цілу систему показників, а саме: відношення довгострокової заборгованості до капіталу підприємства, відношення надходжень коштів до довгострокової заборгованості, відношення суми прибутку до сплати податків і постійних витрат до постійних витрат, відношення чистого прибутку до всієї суми активів та інші.

Тема 8. Основи організації фінансів місцевих органів влади в зарубіжних країнах

Україна як суверенна держава стала членом Ради Європи, приєдналася до Європейської хартії про місцеве самоврядування та ратифікувала цей акт. Таким чином, вона взяла на себе зобов'язання будувати місцеві фінанси відповідно до міжнародних стандартів.

У хартії дається вісім принципів положень про фінансову діяльність місцевого самоврядування:

1. Органи місцевого самоврядування мають право в межах загальнодержавної економічної політики вільно розпоряджатися достатніми власними засобами.

2. Фінансові засоби органів місцевого самоврядування потрібно визначати відповідно до компетенцій, передбачених Конституцією та законом.

3. Частина фінансових засобів органів місцевого самоврядування має надходити за рахунок місцевих зборів чи податків, ставки яких ці органи визначають у межах закону.

4. Фінансові системи, які забезпечують надходження фінансових засобів органів місцевого самоврядування, мають бути достатньо різноманітними і гнучкими для збереження відповідності реальним витратам при здійсненні їхніх повноважень.

5. Необхідно запроваджувати процедури фінансового вирівнювання чи еквівалентні заходи, призначені для коригування наслідків нерівномірного розподілу потенційних джерел фінансування, а також їхнього фінансового тягаря для захисту фінансово слабких органів місцевого самоврядування.

6. Слід відповідним чином погоджувати з органами місцевого самоврядування виділення їм перерозподілюваних коштів. Це означає: кошти, що використовуються з метою фінансового вирівнювання та допомоги органам місцевого самоврядування, мають

вилучатися і надаватися лише за погодженням з органами місцевого самоврядування.

7. Субсидії, котрі надаються органам місцевого самоврядування, не можуть призначатися для фінансування певних проєктів. Важливо, щоб асигнування субсидій не обмежувало свободи дій органів місцевого самоврядування у власній сфері компетенції.

8. Органи місцевого самоврядування мають право на доступ до внутрішнього ринку позичкового капіталу.

Прагнення до побудови в нашій країні ефективної системи взаємовідносин між органами різних рівнів у бюджетній сфері і бажання уникнути економічно необґрунтованих, неправильних рішень спонукає до вивчення як позитивного, так і негативного світового досвіду в організації місцевих фінансів.

Будь-яка бюджетна система має бути зорієнтована на вирішення завдань з будівництва системи, яка б відповідала таким основним вимогам: соціальна справедливість, економічна ефективність, політична стабільність. У різних країнах існують різноманітні умови (адміністративні, соціальні, національні, культурні, історичні), які впливають на побудову взаємовідносин різних рівнів влади в бюджетній сфері. Залежно від цих умов кожна країна по-своєму вирішує питання побудови міжбюджетних відносин.

Слід зазначити, що вихідні пропорції розподілу доходів між рівнями бюджету залежать, головним чином, від таких чинників, як вертикальний розподіл видаткових повноважень і ступінь нерівності подушових бюджетних доходів адміністративно-територіальних утворень. Цими чинниками і визначається потреба в концентрації коштів у бюджеті вищого рівня для здійснення механізму вирівнювання.

У наш час у самому загальному вигляді можна виділити два типи моделей міжбюджетних відносин — децентралізований і кооперативний.

Децентралізовані моделі мають такі основні особливості:

1.3 трьох головних функцій державних органів влади й управління — макроекономічної стабілізації, перерозподілу національного доходу і виробництва державних товарів і послуг (звичайно остання називається функцією розподілу ресурсів) — перші дві найчастіше (у крайньому випадку — цілком) належать до сфери діяльності центрального уряду, а третя поділяється між трьома рівнями влади, але вважається найважливішою в діяльності місцевої влади, що загалом відповідає оптимальній теоретичній моделі міжбюджетних відносин.

2.Наділення повноваженнями з оподатковування різних рівнів влади відбувається відповідно до зазначеного розподілу функцій. Податковими джерелами центрального бюджету стають такі види податків, як прибуткові на фізичних і юридичних осіб, а також акцизне і митне оподатковування, тоді як місцеві бюджети задовольняються другорядними джерелами — податками на товари і послуги, майно і земельні ділянки.

3.Визнається високий ступінь фінансової незалежності і самостійності регіональної влади. Це фактично може привести до відмови центрального уряду від контролю за бюджетною діяльністю регіональних органів, байдужому ставленню до проблеми горизонтальних дисбалансів і регіональних бюджетних дефіцитів, відсутності відповідальності щодо їх боргів. Фінансова незалежність і самостійність регіонів забезпечується наданням їм права спільного використання податкових баз.

Іноді регіони мають можливість запроваджувати будь-які податки, крім тих, які можуть порушувати міжрегіональну і зовнішню торгівлю держави. Проблема усунення гострих горизонтальних диспропорцій звужується, головним чином, шляхом надання прямих трансфертів найбільш вразливим категоріям населення.

Однак слід зазначити, що найбільшого поширення у світі набула не децентралізована, а кооперативна модель бюджетного федералізму.

Для даної моделі характерні:

- порівняно більш широка участь регіональної влади в перерозподілі національного доходу і в макроекономічній стабілізації, що веде до тіснішого бюджетного співробітництва місцевих і центральних державних структур;

- підвищена роль місцевої влади в системі розподілу податкових доходів, у тому числі і національних;

- активна політика горизонтального бюджетного вирівнювання, підвищена відповідальність центру за стан місцевих державних фінансів, рівень соціально-економічного розвитку територій, що веде до посилення контролю з боку центру і деякого обмеження самостійності місцевої влади (у крайньому разі це може виражатися у високому ступені централізації керування і перетворенні органів місцевої влади фактично в представників центральних структур).

Кооперативні моделі міжбюджетних відносин використовують багато європейських держав, і насамперед Скандинавські країни.

Кооперативна модель дає змогу використовувати такі основні інструменти бюджетного вирівнювання: розподілу податкових

доходів за рівнями влади; загальних трансфертів; спеціальних трансфертів. Створення ефективного механізму вирівнювання багато в чому залежить від вироблення компромісних рішень з таких питань:

- Мета вирівнювання. Вибір формули розподілу трансфертів зв'язаний з тим, яке ставиться завдання: вирівнювання стартових умов (підвищення рівня доходів, податкового потенціалу) чи рівня споживання державних послуг (дотаціювання витрат відповідно до фінансових потреб). При їх одночасній постановці потрібно вирішити питання пріоритетності.

- Масштаби горизонтального вирівнювання. Їх необхідно визначити, оскільки бюджетне вирівнювання допускає збільшення ресурсів одних регіонів за рахунок інших, а це може призвести до посилення утриманських настроїв одержувачів і ослаблення фінансової зацікавленості донорів.

Традиційно бюджетні трансферти поділяються на три види: дотації, субвенції, субсидії. Проте лише останнім часом з'явилися спроби чітко розмежувати ці види, спираючись на які можна зробити висновок: у різних країнах один і той самий вид бюджетних трансфертів може називатися по-різному. Так, у деяких країнах бюджетні дотації складаються з кількох різних трансфертів, що надаються за певних умов місцевим громадам: у Росії — це бюджетна дотація, федеральний трансферт; у Франції — глобальна дотація на функціонування, дотація на компенсацію податкових пільг та зниження ставок оподаткування, фонд компенсації ПДВ. У деяких країнах — це трансферт, який називається по-різному: у Німеччині — додаткові дотації для земель та ключові дотації для комун; у Польщі — генеральна субвенція; у Швеції — незв'язана субсидія. Аналогічні розбіжності є характерними і для бюджетних субсидій: у Німеччині їх називають допомогою, дотацією; у Франції — це спеціальні субвенції, глобальна дотація на устаткування; у Польщі — спеціальні дотації; у Швеції — цільові субсидії. Бюджетні субвенції в Росії існують під своєю назвою; у Німеччині — це цільові дотації для комун; у Франції — глобальна дотація на децентралізацію; у Польщі — спеціальні дотації.

У законодавстві розглянутих країн не дається розгорнутого визначення кожного з видів практикованих бюджетних трансфертів, а вказується лише те, з якою метою подається певний вид допомоги. Так, відносно додаткових дотацій землям Німеччини написано: «Федерація за рахунок своїх коштів надає слабким у фінансовому відношенні землям дотації для додаткового покриття їх загальних фінансових потреб». В Адміністративному кодексі Франції про гло-

бальну дотацію на децентралізацію сказано лише те, що вона надається для компенсації витрат при передачі повноважень зверху вниз, якщо видатки не компенсуються передачею податків тощо. Конкретні елементи механізму надання бюджетних трансфертів визначаються або спеціальними законами, або найчастіше інструктивними матеріалами Міністерства фінансів. Так, у Франції щорічно видається «Бюджетний путівник для комун, департаментів та регіонів», у якому фіксуються умови надання бюджетних трансфертів у поточному фінансовому році та розподіл їх загальної суми згідно з законом про бюджет на поточний рік.

Якщо взяти за вихідний підхід до класифікації бюджетних трансфертів щодо їх джерел, механізмів розподілу та ступеня свободи використання, що практикується фахівцями з місцевих фінансів, то аналіз матеріалів дає змогу з'ясувати найзагальніші особливості системи бюджетних трансфертів.

Формування фонду бюджетних трансфертів може здійснюватися як:

а) часткові відрахування від одного або кількох податків, що надходять до держбюджету;

б) щорічні асигнування з держбюджету;

в) обсяг видатків місцевих громад.

Загалом вважається, що стабільнішою частиною бюджетних трансфертів є ті, джерело яких прив'язане до доходів державного бюджету. У країнах із стабільною економікою бюджетні трансферти, що мають природу бюджетних дотацій, фінансуються саме з такого джерела. Що стосується зв'язаних бюджетних трансфертів, то найбільш підходящим для них джерелом є видатки бюджету залежно від обсягу місцевих видатків.

Світова практика виділяє такі методи розподілу бюджетних трансфертів:

- пропорційно доходам місцевої громади;
- багаточинна формула;
- компенсація фактичних видатків місцевих громад;
- як частина річного бюджету місцевих громад.

Для розподілу бюджетних дотацій найчастіше застосовуються другий та четвертий методи; для зв'язаних бюджетних трансфертів — перший та третій.

При розподілі дотацій більшість країн надає перевагу формулам, оскільки вони дають змогу об'єктивніше оцінити потребу місцевого бюджету в централізованій підтримці. Однак сама по собі формула ще не вирішує проблеми, оскільки дуже важливий набір критеріїв, урахованих у ній, та значення їх ваги. За винят-

ком Франції та Швеції в усіх країнах мало не щорічно відбувається перегляд та уточнення формул.

Ступінь свободи місцевих органів влади у використанні вертикальних трансфертів визначається співвідношенням між зв'язаними бюджетними трансфертами (бюджетні субвенції та субсидії) та незв'язаними. Чим більше частка бюджетних дотацій у бюджетних трансфертах, тим більшу свободу мають місцеві громади. У країнах із стабільною економікою та розвинутими традиціями самоврядування, саме бюджетні дотації відіграють головну роль (Німеччина, Франція, Швеція), тоді як у країнах, що трансформуються, найчастіше — зв'язані бюджетні трансферти (Польща, Росія). Також необхідно відзначити, що в країнах унітарного типу (Франція, Польща) — більша частка бюджетних трансфертів, тоді як у федеративних країнах (Німеччина, Росія) — вона нижче.

У деяких країнах система бюджетних трансфертів доповнюється горизонтальними бюджетними трансфертами, що характеризують відносини між бюджетами одного рівня. Такі системи горизонтального вирівнювання існують насамперед у розвинутих країнах. Найбільшого рівня розбудови цих інструментів досягнуто в Німеччині та Швеції.

Ефективність функціонування системи бюджетних трансфертів в окремих країнах прямо пов'язана зі ступенем досконалості та усталеності нормативної бази, що їх регулюють. Рівень нормативної закріпленості бюджетних трансфертів у різних країнах дуже відрізняється. Серед країн із сформованою нормативною базою, яка переглядається дуже рідко, можна відзначити Німеччину, Францію та Швецію. Так, у Німеччині визначення основних видів бюджетних трансфертів землям закріплені в Основному Законі (так звана Фінансова конституція). У Франції основні види бюджетних трансфертів визначаються спеціальними законами, які зведені в Адміністративний кодекс з місцевого самоврядування.

Вирівнювання здійснюють або для створення всім учасникам однакових стартових умов (вирівнювання податкового потенціалу), або для забезпечення рівного розподілу між ними кінцевих результатів (досягнення стандартного рівня споживання державних послуг на всій території). Тією чи іншою мірою всі країни намагаються вирішувати обидва завдання. При цьому держави з розвинутою децентралізованою системою правління роблять наголос на вирішенні першого завдання, тоді як країни, що дотримуються унітарних традицій, — другого.

2.2. ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Автономія місцевого самоврядування фінансова — можливість адміністративно-територіальних одиниць та їх органів самоврядування здійснювати покладені на них законом функції за рахунок власних фінансових джерел.

Автономність бюджету — незалежність відповідних органів влади й управління в процесі формування та виконання бюджету даного рівня від органів влади й управління вищого рівня. Ґрунтується на чіткому розмежуванні функцій і повноважень між рівнями адміністративно-територіального поділу. Забезпечується збалансованим розподілом доходів і видатків між бюджетами.

Б

Баланс фінансових ресурсів території — система показників, що відбиває джерела формування, обсяги, а також напрями використання фінансових ресурсів у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці за певний час, як правило, за рік.

Банківська система касового виконання бюджету — система касового виконання державного і місцевих бюджетів. Забезпечується банківськими установами. Касове виконання державного бюджету при цій системі покладається на центральний банк, місцевих бюджетів — на уповноважені банківські установи.

Бюджет — план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Бюджет автоматичний — автоматичне перенесення бюджету минулого року на новий бюджетний рік у випадку несвоечасного прийняття нового бюджету.

Бюджет автономний — самостійний бюджет (кошторис доходів і видатків) території, господарської одиниці, фонду. Такому бюджетові властиві відносна самостійність, незалежність від бюджетів більших територіальних чи господарських формувань, а також від центрального бюджету. Бюджет автономний може доповнювати бюджети вищих рівнів.

Бюджет додатковий — бюджет, складений з урахуванням додаткових витрат, що виникли поточного року вже після затвердження основного бюджету.

Бюджет капітальний — форма подання показників поточного чи оперативного фінансового плану капітальних укладень (фінансового забезпечення реалізації інвестиційного проекту). Такий план розроб-

ляють на етапі нового будівництва, реконструкції і модернізації основних фондів, придбання нових видів обладнання та нематеріальних активів тощо.

Бюджет консолідований — об'єднаний бюджет адміністративно-територіальних одиниць, регіонів, що входять до складу автономії чи держави.

Бюджет місцевий — бюджет адміністративно-територіальної одиниці (області, району, міста, селища, села). Бюджет місцевий області об'єднує обласний бюджет, бюджети районів і міст обласного підпорядкування; бюджет місцевий району — районний бюджет, бюджети міст районного підпорядкування, селищні та сільські бюджети.

Бюджет поточний — форма подання показників поточного чи оперативного плану фінансового забезпечення операційної (виробничо-комерційної) діяльності.

Бюджет Автономної Республіки Крим — сукупність доходів і витрат республіканського бюджету автономії, а також районів і міст республіканського підпорядкування Автономної Республіки Крим.

Бюджет міста з районним поділом — сукупність доходів і витрат міського бюджету та бюджетів районів у складі міста.

Бюджет області — сукупність доходів і витрат обласного бюджету, а також районів і міст обласного підпорядкування.

Бюджет району — сукупність доходів і витрат районного бюджету, а також міст районного підпорядкування, сільських і селищних рад.

Бюджет району в місті — установлений нормами, затвердженими рішенням районної ради в місті, план формування і використання районного фонду коштів для забезпечення функцій, які здійснюються органами влади і самоврядування району в місті.

Бюджет селищної та сільської ради — бюджет, що складається, затверджується і виконується органами селищного та сільського самоуправління.

Бюджет територіальної громади — бюджет міста, села, селища або добровільного об'єднання кількох сіл в одну громаду.

Бюджетна децентралізація — процес передачі частини прав, компетенції, відповідальності й фінансових ресурсів у бюджетній сфері від центральної влади на користь місцевих органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування. Наслідком бюджетної децентралізації є збільшення частки місцевих бюджетів у доходах і витратах зведеного (консолідованого) бюджету.

Бюджетна дотація (від лат. *dotatio* — дарунок, пожертва) — кошти, що безповоротно передаються з Державного бюджету місцевим бюджетам або з місцевих бюджетів вищого рівня — місцевим бюджетам нижчого рівня для збалансування їх доходів і витрат.

Бюджетна класифікація — єдине систематизоване, функціональне групування доходів і видатків бюджету за однорідними ознаками, що забезпечує загальнодержавну і міжнародну порівнянність бю-

джетних даних. Критерієм класифікації за доходами є економічне значення джерел доходів бюджету в системі податків і обов'язкових платежів, а за витратами — цільове спрямування коштів з бюджету.

Бюджетна позичка — кошти, що надаються на принципах строковості і поворотності з Державного бюджету України місцевим бюджетам, а також з місцевих бюджетів нижчого рівня для покриття тимчасових касових розривів при їх виконанні.

Бюджетна програма — систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети та завдань, виконання яких пропонує та здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Бюджетна субсидія (від лат. *subsidium* — допомога, підтримка) — кошти, які надаються з Державного бюджету місцевим бюджетам, або з місцевих бюджетів вищого рівня до місцевих бюджетів нижчого рівня на фінансування цільових видатків.

Бюджетне право — сукупність фінансово-правових норм, що регулюють бюджетні відносини.

Бюджетна рівновага — стан окремих бюджетів і бюджетної системи в цілому, що характеризується наявністю врівноваженості двох різноспрямованих чинників: доходів і видатків.

Бюджетне самофінансування — спосіб забезпечення доходної частини бюджету за рахунок власних доходів відповідної території.

Бюджетна система України — сукупність Державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіального устроїв і врегульована нормами права.

Бюджетна субвенція (від лат. *subveniere* — приходити на допомогу) — кошти, що надаються місцевим бюджетам з Державного бюджету або з місцевих бюджетів вищого рівня на фінансування цільових видатків і підлягають поверненню в разі нецільового використання їх.

Бюджетна установа — орган, установа чи організація, визначена Конституцією України, а також установа чи організація, створена у встановленому порядку органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування, яка повністю утримується за рахунок відповідно Державного бюджету чи місцевих бюджетів. Бюджетні установи є неприбутковими.

Бюджетне асигнування — повноваження, надане розпоряднику бюджетних коштів відповідно до бюджетного призначення на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів з конкретною метою в процесі виконання бюджету.

Бюджетне зобов'язання — будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій впродовж бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або в майбутньому.

Бюджетне забезпечення — сукупність заходів і грошових коштів та створення умов, що сприяють нормальному проходженню бюджетного процесу, реалізації намічених планів, програм, проектів, підтримання стабільного функціонування бюджетної системи та її бюджетів, запобігання порушенням законів і нормативних актів.

Бюджетне призначення — повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів Бюджетним кодексом, Законом України про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування.

Бюджетне регулювання — процес перерозподілу коштів між бюджетами, що полягає в передаванні частини фінансових ресурсів бюджетів вищих рівнів бюджетам нижчих рівнів з метою збалансування останніх.

Бюджетні інвестиції — вкладання коштів у визначені об'єкти і проекти з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Вони є капітальними вкладеннями в розвиток виробництва чи соціальну сферу.

Бюджетні потоки — рух грошових коштів до бюджету і з нього, а також між окремими бюджетами, який здійснюється через рахунки бюджету, що відкриваються в установах банківської системи.

Бюджетні процедури — процедури підготовки проекту бюджету виконавчим органом державної влади або місцевого самоврядування, його оформлення, подання до представницького органу влади, розгляду, слухання в представницькому органі влади, а також порядок доопрацювання проекту, внесення до нього змін, затвердження бюджету, введення його в дію та затвердження звіту відповідно до визначених термінів.

Бюджетні резерви — заздалегідь відокремлена частина бюджетних коштів, призначена для фінансування невідкладних витрат, що не могли бути передбачені під час затвердження бюджету.

Бюджетні трансферти — це невідплатні і безповоротні платежі з бюджету юридичним і фізичним особам, які не являють собою придбання товарів чи послуг, надання кредиту або виплату непогашеного боргу.

Бюджетний запит — документ, підготовлений розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідними обґрунтуваннями щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступний бюджетний період.

Бюджетний мультиплікатор — числовий коефіцієнт, що показує, у скільки разів зростуть або зменшаться бюджетні доходи через збільшення або скорочення бюджетних видатків на одну грошову одиницю.

Бюджетний процес — регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України.

Бюджетний рік — проміжок часу (12 місяців), протягом якого відбувається виконання затвердженого бюджету.

Бюджетний розпис — документ, у якому встановлюється розподіл доходів та фінансування бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів по певних періодах року відповідно до бюджетної класифікації.

Бюджетний унітаризм — форма міжбюджетних взаємовідносин у країнах з унітарним державним устроєм, що базується на засадах, визначених центральною владою в законодавчому порядку.

Бюджетний устрій — побудова системи бюджетів, її поділ на окремі види бюджетів на основі державного і територіального устроїв країни. Це сукупність принципів організації системи бюджетів та взаємозв'язків між її окремими ланками.

Бюджетний федералізм — форма міжбюджетних взаємовідносин у країнах з федеративним державним устроєм, які базуються на компетенції федеральної влади і суб'єктів федерації на договірних засадах.

В

Валютні фонди — валютні кошти органів місцевого самоврядування, що формуються на основі порядку, встановленого законодавством України, включаються до складу місцевого бюджету і витрачаються з метою, визначеною місцевою владою. Кошти валютних фондів зберігаються на спеціальних валютних рахунках органів місцевого самоврядування.

Видатки місцевих бюджетів — кошти, які спрямовуються відповідними місцевими органами влади на фінансування заходів з метою забезпечення покладених на ці органи функцій. Видатки місцевих бюджетів поділяються на поточні видатки і видатки розвитку. Поточні видатки — видатки на фінансування діючої мережі підприємств, закладів, установ, що перебувають у власності органів місцевого самоврядування, а також на заходи соціального захисту і соціального забезпечення населення. Видатки розвитку — це витрати місцевих бюджетів на інвестиційні програми і капітальні вкладення.

Виконання місцевого бюджету — процес забезпечення доходів бюджету та його видатків, який здійснюється місцевим органом державної виконавчої влади, а також виконавчим органом місцевого самоврядування.

Вирівнювання фінансове — процес перерозподілу фінансових ресурсів на користь адміністративно-територіальних одиниць, які не мають достатніх власних доходів. Здійснюється центральними органами державної влади. Синонім поняття «бюджетне регулювання».

Витрати державні — прямі витрати, спрямовані за цільовим призначенням як на виконання загальнодержавних функцій, так і на розширення виробництва, соціальної сфери окремих державних підприємств, об'єднань, організацій та установ. Витрати державні здійснюються шляхом фінансування.

Вільний залишок коштів бюджету — кошти, що утворилися на початок поточного бюджетного року; доходи бюджету, додатково одержані в процесі виконання бюджету; суми перевищення доходів над видатками, які утворилися в результаті збільшення надходжень до бюджету чи економії у видатках поточного року. Ці кошти не підлягають вилученню органами державної виконавчої влади вищого рівня.

Власні доходи місцевих органів влади — доходи, які належать місцевій владі і акумулюються нею за рахунок джерел, що є на підвідомчій території. До власних доходів належать місцеві податки і збори, комунальні платежі, доходи від майна тощо.

Г

Головні розпорядники бюджетних коштів — бюджетні установи в особі їх керівників, які відповідно до ст. 22 Бюджетного кодексу отримують повноваження шляхом установлення бюджетних призначень.

Гранти місцевим органам влади (від англ. *grant* — дарувати, давати: дотацію, субсидію, стипендію, задовольняти прохання) — фінансові ресурси, які передаються місцевій владі з бюджетів вищого рівня для фінансування окремих завдань і функцій. Фінансові ресурси у вигляді грантів можуть надаватися місцевим органам влади також міжнародними фінансовими організаціями та бізнесовими структурами.

Громадські послуги — послуги, що надаються громадянам місцевими інститутами публічної влади в межах їхніх функцій і завдань.

Д

Делеговані повноваження — повноваження, які доручаються для виконання місцевій владі від імені центральної влади. Фінансування заходів, що виконуються в межах делегованих повноважень, забезпечується державою.

Державний борг (борг Автономної Республіки Крим чи борг місцевого самоврядування) — загальна сума заборгованості держави (Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування), яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування), включаючи боргові зобов'язання держави (Автономної Республіки Крим чи міських рад), що набирають чинності в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору.

Децентралізація бюджетна — процес передачі центральною владою частини прав, компетенцій, відповідальності і фінансових ресурсів у бюджетній сфері місцевим органам державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. Наслідком децентралізації бюджетної є збільшення частки місцевих бюджетів у доходах і видатках зведеного (консолідованого) бюджету.

Дефіцит бюджету — перевищення видатків бюджету над його доходами.

Джерела фінансування — наявні та очікувані джерела залучення фінансових ресурсів, а також економічні суб'єкти, спроможні надати ці ресурси.

Добровільні платежі — перерахування коштів у державні і громадські фонди цільового призначення юридичними та фізичними особами у вигляді добровільних пожертвувань, спонсорської допомоги та благодійництва.

Додатковий місцевий бюджет — бюджет, який складається в багатьох зарубіжних країнах для доповнення основного і враховує зміни, що відбуваються у видатках та доходах.

Документація проектно-кошторисна — сукупність проектних і кошторисних документів, у яких відбито прийняті проектні рішення та визначено вартість будівництва нових, розширення, реконструкції, переобладнання існуючих підприємств, будівель і споруд.

Дотація вирівнювання — міжбюджетний трансферт на вирівнювання доходної спроможності бюджету, який його отримує.

Доходи місцевих бюджетів — кошти, що надходять до відповідних місцевих бюджетів у розмірах і порядку, встановлених законом. Складаються з власних або закріплених доходів, відрахувань від регульованих доходів, дотацій, субсидій, субвенцій та інших трансфертів. Доходи місцевих бюджетів розрізняють податкові й неподаткові.

Є

Єдність бюджетної системи — означає, що всі бюджети, які формуються в країні та в окремих адміністративно-територіальних одиницях, утворюють єдине ціле. Забезпечується затвердженням на кожному рівні бюджетної системи єдиного (зведеного) бюджету даної території. Ґрунтується на єдиній дохідній базі всіх бюджетів та керівництві бюджетним процесом з єдиного центру.

Ж

Жироцентрально — різновид комунальної кредитної установи, що забезпечує безготівкові розрахунки органів місцевого самоврядування та надає короткострокові кредити. Жироцентралі утворено в Німеччині та в інших зарубіжних країнах.

Закон про Державний бюджет України — закон, який затверджує повноваження органів державної влади на виконання Державного бюджету України протягом бюджетного періоду.

Закріплені доходи — доходи, які повністю або частково (як фінансовий відсоток на постійній чи довготривалій основі) у встановленому законом порядку надходять до відповідного місцевого бюджету.

Запозичення — операції, пов'язані з отриманням бюджетом коштів на умовах повернення, платності та строковості, унаслідок яких виникають зобов'язання держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування перед кредиторами.

Затвердження місцевого бюджету — процедури розгляду та прийняття рішень щодо введення в дію бюджету представницьким органом місцевого самоврядування.

Збалансований бюджет — бюджет, у якому загальна сума доходів дорівнює загальній сумі видатків.

Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування — обов'язкові відрахування юридичних осіб та громадян до Пенсійного фонду України.

Збір на обов'язкове соціальне страхування — обов'язкові відрахування юридичних осіб та громадян до бюджету відповідного фонду з метою соціального страхування громадян.

Звіт про виконання місцевого бюджету — бюджетна процедура, яка забезпечується місцевим органом державної виконавчої влади або виконавчим органом місцевого самоврядування на сесійному засіданні представницького органу місцевого самоврядування в порядку, визначеному законодавством.

Земські збори — форма місцевих податків, які встановлювали земства — органи місцевого самоврядування Російської імперії в період з 1864 р. до 1917 р.

Земські повинності — форма цільових місцевих податків, які встановлювалися земствами.

I

Інспектор фінансовий — посадова особа, що контролює нарахування, сплату і стягнення державних і місцевих податків, здійснює ревізію обліку та фінансової звітності.

К

Казначейська система касового виконання бюджету — система касового виконання бюджету, яке забезпечується спеціальним органом міністерства фінансів — державним казначейством. В Україні утво-

рено Державне казначейство, на яке покладено функції виконання Державного бюджету, ведення обліку його касового виконання, управління державним внутрішнім та зовнішнім боргом.

Касове виконання місцевого бюджету — організація та здійснення приймання, зберігання і видачі бюджетних коштів, ведення обліку і звітності в процесі виконання місцевого бюджету. В Україні касове виконання місцевого бюджету здійснюється територіальними відділеннями Національного банку України, а в таких адміністративно-територіальних одиницях, де цих відділень немає, — іншими уповноваженими банками.

Коефіцієнт вирівнювання — коефіцієнт, що застосовується при розрахунку обсягу дотації вирівнювання та коштів, що передаються до Державного бюджету України з місцевих бюджетів, з метою зміцнення дохідної бази бюджетів місцевого самоврядування.

Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів — показник кількості залучених коштів на одну грошову одиницю власних. граничне значення цього показника має не перевищувати одиниці.

Компетенція місцевих органів влади в галузі фінансів — перелік повноважень і обов'язків місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування різних рівнів у сфері складання, затвердження і виконання місцевого бюджету, у бюджетному процесі, утворенні позабюджетних, цільових, резервних і валютних фондів, запровадженні місцевих податків і зборів, залученні фінансово-кредитних ресурсів тощо.

Комунальна власність — самостійна форма власності, яка за Конституцією України є власністю територіальної громади.

Комунальний кредит — форма договірних взаємовідносин між позичальниками грошей, якими є органи місцевого самоврядування, та їхніми кредиторами — фізичними і юридичними особами, а також державою.

Комунальні банки — різновид фінансово-кредитних установ, котрі створюються органами місцевого самоврядування зарубіжних країн. Спеціальні кредитні установи, які функціонували у 20-х роках і в колишньому СРСР. Комунальні банки утворювалися місцевими радами.

Комунальні платежі — платежі, що стягуються місцевими органами влади як плата за надані послуги фізичним та юридичним особам.

Контингент доходів — установлена максимальна величина податкових надходжень по кожному з доходів у розрізі адміністративно-територіальних одиниць; один з показників, які використовуються в процесі планування дохідної бази адміністративно-територіальних одиниць.

Контроль за виконанням місцевого бюджету — бюджетна процедура, що здійснюється представницьким органом місцевого самоврядування у формах, котрі він самостійно визначає.

Кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування — податки і збори (обов'язкові платежі), що законодавчо закріплені на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

Кошти позабюджетні — фінансові ресурси держави, що мають цільове призначення, але не включені до бюджету.

Кошторис — основний плановий документ для фінансування бюджетних установ, обчислення витрат на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг тощо.

Кредит бюджетний — цільовий, здебільшого довготерміновий кредит, що надається з державного бюджету.

Кредитування за вирахуванням погашення — операції, пов'язані з наданням коштів з бюджету на умовах повернення, платності та строковості, унаслідок яких виникають зобов'язання перед бюджетом, та операції, пов'язані з поверненням цих коштів до бюджету.

Криза фінансова — глибокий розлад фінансової системи держави. Виявляється в незбалансованості державного та місцевих бюджетів, зростанні боргів як центральних, так і місцевих органів управління, порушенні структури витрат державного бюджету, нестабільності та падінні курсу національної валюти у взаємних неплатежах суб'єктів господарювання. Супроводжується зростанням значення таких методів фінансування державних витрат, як державна позика та емісія, збільшенням дефіцитності бюджетів і державної заборгованості, ускладненнями на ринку позикових капіталів тощо.

Л

Ліміт боргу місцевих органів влади — гранична величина заборгованості органів місцевого самоврядування за муніципальними позиками, яка встановлюється центральною владою. Ліміт боргу місцевих органів влади може встановлюватись у законодавчому порядку або Міністерством фінансів України. Показник, який використовується в зарубіжній практиці.

М

Матрикулярні внески (від лат. *matricula* — список) — порядок формування бюджету центрального уряду, згідно з яким його доходи утворюються за рахунок відрахувань окремих територій, що входять до складу держави і пов'язуються з фінансуванням конкретного списку централізованих видатків. Були в Німецькому Союзі в процесі створення Німецької імперії як внески членів союзної держави однієї з цих держав для виконання делегованих їй спільних функцій. Подібна система формування центрального бюджету використовувалася на етапі становлення федеративних держав. На цих засадах формувався союзний бюджет 1991 р. колишнього СРСР у період розпаду

союзної державності. В Україні на побутовому рівні ідеологія матрикулярних внесків обстоюється у вигляді так званої моделі формування бюджету «знизу-догори». У сучасних умовах у зарубіжних країнах матрикулярні внески як спосіб формування бюджету центрального уряду не використовуються.

Методи фінансового вирівнювання нормативно-розрахункові — методи надання трансферів та інших фінансових ресурсів бюджетам місцевих органів влади з бюджету центрального уряду. А також з бюджетів органів влади вищого рівня через розмежування видаткових функцій між різними рівнями влади, розрахунок можливих доходів місцевих органів влади на основі податкового потенціалу територій, мінімальних бюджетів місцевого самоврядування, державних мінімальних соціальних стандартів та відповідної формули фінансового вирівнювання. У подібних розрахунках ураховують кількість населення відповідної території, його структуру, рівень зайнятості, наявність мережі доріг, об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, утримуваних місцевою владою, та інші чинники. Результатом цих розрахунків є визначення об'єктивних бюджетних потреб території, можливостей їх фінансування за рахунок ресурсів місцевої влади, а також розмірів необхідної фінансової допомоги з боку центрального уряду та органів влади вищого рівня.

Міжбюджетні взаємовідносини — форма, у якій забезпечується взаємозв'язок різних ланок у системі бюджетів, що визначається державним, територіальним та бюджетним устроєм країни.

Міжбюджетні взаєморозрахунки — різновид трансфертних ресурсів, які використовувалися в колишньому СРСР і використовуються в нинішній бюджетній практиці. Це процес передавання коштів з Державного бюджету України до місцевих бюджетів і, навпаки, — з місцевих бюджетів до Державного бюджету під час виконання бюджетів з метою збалансування їхніх доходів і видатків на всіх рівнях бюджетної системи.

Мінімальна доходна база — гарантована державою дохідна база місцевих бюджетів, необхідна для формування мінімального бюджету. Забезпечується шляхом закріплення за місцевими бюджетами джерел доходів, які дають змогу органам місцевого самоврядування забезпечити фінансування послуг населенню на рівні мінімальних державних соціальних стандартів.

Мінімальний бюджет органу місцевого самоврядування — розрахунковий обсяг місцевого бюджету, необхідний для фінансування послуг населенню відповідної адміністративно-територіальної одиниці на рівні мінімальних соціальних стандартів, який гарантується державою. У разі, коли органу місцевого самоврядування не вистачає власних коштів для формування мінімального бюджету, ці ресурси надаються йому державою на гарантованій основі. Використовується як показник у практиці фінансового вирівнювання в багатьох зарубіжних країнах. В Україні мінімальні місцеві бюджети — у стадії розроблення.

Мінімальні державні соціальні стандарти — гарантований державою рівень послуг на душу населення в межах усієї території країни. Надається місцевими органами і фінансується за рахунок місцевих бюджетів. Показник, який використовується в практиці бюджетного планування зарубіжних країн. В Україні мінімальні соціальні стандарти — у стадії розроблення.

Місцевий бюджет розвитку — самостійний розділ бюджету, видатки якого спрямовуються на розширене виробництво, інвестиції, придбання обладнання, сплату основної частини боргу. Доходи цього бюджету формуються за рахунок частини податків, позик, інвестиційних субсидій та кредитів. Застосовується як поняття в практиці бюджетного планування зарубіжних країн.

Місцевий поточний бюджет — самостійний розділ бюджету, видатки якого спрямовуються на поточні потреби, утримання апарату управління, закладів соціально-культурної сфери, соціальне обслуговування, соціальний захист, соціальне забезпечення, сплату процентів за боргом та інше. Поняття, яке використовується в практиці бюджетного планування зарубіжних країн.

Місцеві бюджети — сукупність бюджетів, які складаються, затверджуються і виконуються відповідними місцевими органами влади і самоврядування (бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування).

Місцеві податки і збори — обов'язкові платежі, які згідно з законодавством запроваджуються органами місцевого самоврядування на підпорядкованій їм території і повністю зараховуються до відповідних місцевих бюджетів.

Місцеві позики — форма мобілізації фінансових ресурсів для потреб місцевих органів влади. Місцеві позики розміщуються на ринку позичкового капіталу. У зарубіжних країнах місцеві позики — основний спосіб капіталовкладень, які здійснюються місцевими органами влади. Межі заборгованості місцевих органів влади за місцевими позиками регулюються центральними органами державної влади згідно з законодавством. Повернення основної суми боргу за місцевими позиками здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету інвестицій, відсотки за користування позикою сплачуються за рахунок коштів поточного місцевого бюджету. Право розміщення місцевих позик згідно з законодавством надано органам місцевого самоврядування України. Порядок їх випуску регламентується Законом України «Про зовнішній і внутрішній борг України». Перші муніципальні позики випустили міста Київ, Дніпропетровськ та деякі інші.

Місцевий фінансовий орган — установа, що відповідно до законодавства України здійснює функції по складанню, виконанню місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету. Згідно з Бюджетним кодексом України Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим віднесено до місцевих фінансових органів.

Місцеві фінанси — система формування, розподілу й використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення функцій і завдань, що покладаються на місцеві органи влади.

Міський бюджет — установлений нормами, затвердженими рішенням міської ради, план формування і використання загальноміського фонду коштів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади і місцевого самоврядування міста.

Муніципальна власність — одна з форм корпоративної (колективної) власності, що перебуває в користуванні, володінні й розпорядженні територіальних колективів та їхніх виборних органів місцевого самоврядування. Термін використовується в зарубіжній практиці.

Муніципальний банк — фінансово-кредитна установа, заснована органом місцевого самоврядування та муніципальними підприємствами, яка спеціалізується на фінансовому обслуговуванні діяльності територіальних колективів, здійснює інші банківські операції.

Муніципальний кредит — інститут фінансової діяльності органів місцевого самоврядування. Система кредитних відносин, головним позичальником у якій є органи місцевого самоврядування. Основна форма фінансування муніципальних інвестиційних програм у зарубіжних країнах. Муніципальний кредит відокремлено від державного. На відміну від державного кредиту, муніципальний має виключно цільовий характер з реалізацією конкретних соціально-економічних програм. Комунальний кредит в Україні перебуває в процесі становлення.

Муніципальні податкові служби — спеціальні органи, створені в окремих зарубіжних країнах органами місцевого самоврядування для стягування місцевих податків і зборів.

Н

Надходження до бюджету — доходи бюджету та кошти, залучені в результаті взяття боргових зобов'язань органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Натуральні трансферти — державна допомога населенню, що надається у вигляді товарів, продуктів і послуг.

Незбалансований бюджет — бюджет, у якому не має рівності між загальною сумою доходів і загальною сумою мінімально необхідних видатків.

Неподаткові надходження — доходи бюджету у вигляді доходів від власності та підприємницької діяльності, адміністративних зборів і платежів, некомерційного та побічного продажу, надходжень від штрафів та фінансових санкцій, інших неподаткових надходжень.

Неподаткові платежі — разові та випадкові надходження до бюджету, які не мають прямим призначенням формування його доходів.

Нормативи відрахувань від регульованих доходів — пропорції (у відсотках), згідно з якими розподіляються регульовані доходи між

різними рівнями бюджетної системи. Нормативи для областей, міст Києва і Севастополя затверджуються Верховною Радою України, для районів, міст обласного підпорядкування, районів у містах Києві і Севастополі — відповідно обласними, Київською і Севастопольською міськими радами, районів і міст республіканського підпорядкування Автономної Республіки Крим — Верховною Радою Автономної Республіки Крим, районів у містах з районним поділом, міст районного підпорядкування, сіл і селищ — відповідно міськими та районними радами.

Нормативи мінімальної бюджетної забезпеченості — розрахункові показники рівня певних послуг, які надаються на душу населення за рахунок бюджетних коштів. Використовуються при розрахунку мінімальних державних соціальних стандартів. Розроблення нормативів мінімальної бюджетної забезпеченості передбачено законодавством України.

Нормативно-розрахункові методи фінансового вирівнювання — методи надання трансфертів та інших фінансових ресурсів бюджетам місцевих органів влади з бюджету центрального уряду, а також з бюджетів органів влади вищого рівня на основі розмежування видаткових функцій між різними рівнями влади, розрахунку можливих доходів місцевих органів влади на підставі даних про податковий потенціал територій, мінімальні бюджети місцевого самоврядування, державні мінімальні соціальні стандарти та за допомогою відповідної формули фінансового вирівнювання. При цьому враховується: кількість населення відповідної території, його структура, рівень зайнятості, наявність мережі доріг, об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, що утримуються місцевою владою, та інші індикатори. Результатом цих розрахунків є визначення об'єктивних бюджетних потреб території, можливостей їх фінансування за рахунок місцевої влади, а також розмірів необхідної фінансової допомоги з боку центрального уряду та органів влади вищого рівня. Ці методи широко застосовуються в практиці фінансового вирівнювання зарубіжних країн.

О

Обласний бюджет — бюджет, який складається, затверджується і виконується обласними органами державної влади й самоврядування.

Облік бюджетний — бухгалтерський облік виконання бюджетів та кошторисів витрат бюджетних установ.

Обмеження бюджетні — фінансові обмеження на витрачання бюджетних коштів, що виражаються у формі гранично допустимих витрат. Обмеження бюджетні зумовлені браком коштів у бюджеті держави (регіону, підприємства, сім'ї).

Обов'язкові видатки органів місцевого самоврядування — видатки, які органи місцевого самоврядування зобов'язані здійснювати згідно з законодавством. У більшості зарубіжних країн повноваження органів місцевого самоврядування поділяються на власні і делего-

вані, або доручені центральною владою. Власні повноваження, у свою чергу, поділяються на обов'язкові і добровільні. Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування в процесі виконання обов'язкових повноважень, також є обов'язковими. Перелік обов'язкових видатків обумовлений мінімальними державними соціальними стандартами послуг, які надаються органами місцевого самоврядування. Поняття обов'язкових видатків органів місцевого самоврядування застосовується в законодавстві багатьох зарубіжних країн.

Оборотна касова готівка — кошти, що утворюються у складі місцевих бюджетів для покриття тимчасових касових розривів при їх виконанні.

Органи стягнення — податкові, митні та інші державні органи, яким відповідно до закону надано право стягнення до бюджету податків, зборів (обов'язкових платежів) та інших надходжень.

Особливі бюджетні режими місцевих органів влади — різновид преференцій, що надаються місцевій владі центральною державною владою і передбачають пільги та додаткові повноваження окремих місцевих органів влади. Зокрема, це може бути розширення бюджетної автономії, податкових повноважень, повноважень щодо розподілу доходів та фінансування видатків окремих місцевих органів влади. Особливі бюджетні режими інколи передбачають індивідуально-договірні відносини місцевих органів влади окремих територій і центрального уряду в бюджетній сфері, як це має місце в Китаї чи в Російській Федерації. Метою створення окремим територіям особливих бюджетних режимів є комплекс умов для залучення іноземного капіталу, активізації підприємницької діяльності, щоб подолати відставання таких регіонів у соціально-економічному розвитку. Особливі бюджетні режими можуть бути також нав'язані центральній владі діями сепаратистських сил окремих регіонів, що стає чинником територіальної дезінтеграції цих держав.

II

Пенсійний фонд України — самостійна фінансово-банківська система, що здійснює управління фінансами пенсійного забезпечення на території всієї держави. Формується за рахунок обов'язкових страхових внесків (у відсотках до фонду оплати праці) підприємств, громадян-підприємців, працюючих громадян. Кошти фонду використовують на виплату пенсій за віком, за інвалідністю, інших пенсійних витрат.

Перевитрата — перевищення фактичного показника витрат певного виду ресурсів, зокрема й фінансових, порівняно з їх нормативним значенням чи значенням за базовий період.

Пеня — штрафна санкція за несвоєчасне виконання фінансових зобов'язань, що застосовується в разі несвоєчасної сплати податків і неподаткових платежів, а також у разі затримання оплати отриманих товарно-матеріальних цінностей, наданих послуг та виконаних робіт. Нараховується у відсотках до суми невиконаного зобов'язання за кожен день затримки.

Планування бюджетне — комплекс організаційно-технічних, методичних і методологічних заходів для визначення доходів і видатків бюджетів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Планування бюджетно-кошторисне — система науково обґрунтованих заходів щодо визначення критеріїв розподілу коштів і використання фінансових ресурсів. Основними фінансово-плановими документами, що розробляються в бюджетних установах у процесі бюджетно-кошторисного планування є кошториси витрат. Наукова обґрунтованість кошторисів базується на реальності планових розрахунків, їх економічному підтвердженні, використанні економічних норм і нормативів.

Планування фінансове регіональне — процес розроблення планів і балансів, які відбивають рух, акумуляцію та напрями використання фінансових ресурсів у межах регіону.

Платіж — погашення зобов'язання, що виникло в поточному або попередніх бюджетних періодах.

Повноваження на майбутні бюджетні зобов'язання — повноваження на взяття бюджетного зобов'язання здійснювати платежі в бюджетному періоді, що настає після закінчення поточного бюджетного періоду.

Податкова позика — різновид податкових пільг. Повне або часткове звільнення від оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності центральними та місцевими органами влади на певний період. Оформлюється угодою як фінансова позика цим суб'єктам, що має бути використана на певні цілі. Податкові позики використовуються в практиці багатьох країн.

Податкова угода — угода, яку укладають органи влади і суб'єкти підприємницької діяльності, що отримують податкові пільги. Застосовується як правова форма регулювання податкових пільг, котрі надаються місцевими органами влади в деяких країнах, зокрема в Російській Федерації. Угода передбачає обов'язки сторін, напрями використання звільненого від оподаткування доходу, очікуваний ефект та інші показники.

Податкове зусилля — ступінь використання місцевим органом влади податкоспроможності територіального колективу. Показник, що використовується в практиці фінансового вирівнювання зарубіжних країн.

Податковий потенціал адміністративно-територіальної одиниці — загальний обсяг податків, які мобілізуються за рахунок усіх платників на відповідній території. Показник, який визначає податкові можливості території. Податковий потенціал є однією зі складових фінан-

сового потенціалу території. Одиницею виміру податкового потенціалу, яка використовується в практиці бюджетного регулювання, є податкові збори на душу населення, або податковий потенціал на душу населення. У практиці розвинутих зарубіжних країн показник податкового потенціалу розраховується по-іншому. В умовах існування розмежованих податкових систем центрального уряду і органів місцевого самоврядування розраховується показник податкового потенціалу територіального колективу. Він відображає сукупні податкові надходження до бюджету відповідного органу місцевого самоврядування.

Податкові надходження — доходи бюджету у вигляді податків на власність, доходи, прибуток, на збільшення ринкової вартості, на міжнародну торгівлю та зовнішні операції; внутрішніх податків на товари і послуги; місцевих податків і зборів; державного мита та інших податків.

Податкоспроможність територіального колективу — обсяг доходів, який потенційно може бути об'єктом оподаткування комунальними податками на душу населення в межах конкретного територіального колективу. Показник використовується в практиці фінансового вирівнювання зарубіжних країн.

Позабюджетні фонди — фонди фінансових ресурсів, що формуються органами місцевого самоврядування за рахунок визначених законом джерел. У 1990—1995 роках не включалися до складу місцевих бюджетів і витрачалися з метою, встановленою місцевою владою. З 1996 року, згідно із законодавством, позабюджетні фонди, що формуються на основі обов'язкових відрахувань, включено до складу відповідних місцевих бюджетів. Згідно з Бюджетним кодексом України створення позабюджетних фондів не допускається.

Позика державна — форма державного кредиту, коли держава виступає, головним чином, як боржник (позичальник). Заборгованість за державними позиками зараховується до суми державного боргу країни.

Позика місцева — різновид державної позики, метод мобілізації фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів влади. Буває у формі заставних чи муніципальних облігаційних позик. Емісію цих позик здійснюють місцеві органи влади під державним контролем. Держава регламентує випуск місцевих позик, зокрема видає санкцію на випуск, установлює граничний розмір позики, загальний ліміт місцевого боргу на одного мешканця або частку заборгованості в місцевому бюджеті. Фіксує граничний рівень процентної ставки. Погашення заборгованості й оплату процентів за місцеві позики здійснюють за рахунок надходжень від місцевих податків або включаючи суму боргу до вартості комунальних платежів.

Позика цільова — державна позика, кошти якої призначені для фінансування певного господарського проекту чи вирішення певних соціально-економічних завдань, передбачених під час її випуску.

Позикова санкція — дозвіл на випуск цінних паперів муніципальної позики, що надається органам місцевого самоврядування центральною владою, як правило Міністерством фінансів, або реєстрація цих паперів. Як правова норма використовується в більшості зарубіжних країн.

Поточні видатки — витрати бюджетів на утримання мережі підприємств, установ, організацій та органів, які діють на початок бюджетного року або вводяться в дію в даному році, а також на фінансування заходів соціального захисту населення та інших заходів, які не належать до тих, що фінансуються за видатками розвитку.

Правила складання і виконання бюджетів — нормативний документ, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Право податкової ініціативи — право місцевих органів влади і місцевого самоврядування на запровадження місцевих податків і зборів.

Преференції місцевих органів влади (від лат. *praeferre* — надавати переваги, пільги) — пільги та додаткові повноваження, які надаються центральною владою місцевим органам влади в галузі економіки та фінансів. Як правило, пов'язані з наданням окремим територіям особливого економічного статусу, створенням спеціальних економічних зон. Преференції місцевим органам влади можуть містити податкові та митні пільги, пільги щодо землекористування, спрощений візовий режим, особливий режим валютного регулювання в процесі збуту продукції, яка виробляється в спеціальних економічних зонах. Вони також можуть передбачати додаткові повноваження місцевих органів влади в галузі проведення інвестиційної та бюджетної політики і в інших сферах.

Приєднані бюджети — фінансові баланси, які відображають діяльність окремих господарських служб органів місцевого самоврядування, що не наділені правом юридичної особи в окремих зарубіжних країнах.

Прихований дефіцит бюджету — невчасне або неповне фінансування галузей бюджетної сфери. Виник в Україні в умовах боротьби за скорочення видатків з метою зменшення відкритого дефіциту бюджету України.

Проект бюджету — оформлений у встановленому порядку документ, що подається Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями та виконавчими органами місцевого самоврядування відповідно до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, а також відповідних рад, у якому містяться обґрунтування щодо бюджетних призначень та інших положень, запропонованих у проекті закону про Державний бюджет або в проекті рішення відповідної ради про місцевий бюджет.

Профіцит бюджету — перевищення доходів бюджету над його видатками. Профіцит бюджету як явище властивий окремим місцевим бюджетам України.

Районний бюджет у місті — бюджет, що складається, затверджується і виконується органами районного в місті самоврядування.

Рахунок бюджетний — рахунок, що його відкривають банки підприємствам, організаціям та установам, яким виділено кошти з державного чи місцевого бюджету для цільового використання.

Регіональна фінансова політика — система заходів, які здійснюються державою з метою управління процесом утворення, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів в окремих адміністративно-територіальних одиницях. Основне місце в системі цих заходів належить систематичній фінансовій допомозі з боку центрального уряду органам влади тих територій, які мають недостатні фінансові ресурси для виконання покладених на них обов'язків.

Регіональні цільові фонди — спеціальні фонди грошових ресурсів, які створюються в ряді зарубіжних країн для реструктуризації економіки регіонів, котрі спеціалізуються на добувних та сировинних галузях промисловості.

Регульовані доходи — доходи, закріплені за бюджетами вищого рівня, що передаються до бюджетів нижчого рівня за диференційованими і щорічно змінюваними нормативами відрахувань з метою збалансування бюджетів нижчого рівня.

Резервні фонди — спеціальні фонди, які формуються у складі видатків місцевих бюджетів і використовуються для фінансування невідкладних заходів, що не були передбачені при затвердженні цих бюджетів. Резервні фонди формуються в розмірах, що не перевищують одного відсотка видатків відповідних місцевих бюджетів.

Республіканський бюджет Автономної Республіки Крим — установлені нормами закону, прийнятого Верховною Радою Автономної Республіки Крим, план формування і використання загальнореспубліканського фонду коштів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами влади й управління Автономної Республіки Крим.

Рішення про місцевий бюджет — нормативно-правовий акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної ради, виданий в установленому законодавством України порядку, що містить затверджені повноваження відповідно Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевій державній адміністрації або виконавчому органу місцевого самоврядування здійснювати виконання місцевого бюджету протягом бюджетного періоду.

Розмежування доходів між бюджетами — законодавчий розподіл установлених загальнодержавних податків та обов'язкових платежів між ланками бюджетної системи з метою забезпечення надійної фінансової бази кожного бюджету.

Розпис доходів і видатків бюджету — основний оперативний план розподілу доходів і видатків за структурою бюджетної класифікації, термінами надходження і витрачання бюджетних коштів протягом року.

Розпорядники бюджетних коштів — бюджетні установи в особі їх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків з бюджету.

Розпорядник кредитів адміністративно-територіальної одиниці — посадова особа, якій надається право розпоряджатись коштами бюджету, позабюджетних валютних та цільових фондів територіальної одиниці відповідно до їх цільового призначення. Несе відповідальність за законність і цільове використання коштів. Має право першого підпису відповідних платіжних документів. Розпорядниками кредитів в організаціях місцевого самоврядування є керівники їх виконавчих органів — голови міських, сільських, селищних виконавчих комітетів або інших відповідних органів. Розпорядниками кредитів в областях, містах Києві і Севастополі, районах, районах міст Києва і Севастополя є глави відповідних місцевих державних адміністрацій. В Автономній Республіці Крим розпорядником кредитів є глава уряду автономії. Розпорядниками кредитів у межах виділених коштів та визначених повноважень є також керівники структурних підрозділів місцевих органів влади, які є самостійними і мають статус юридичної особи.

С

Самооподаткування — форма місцевих податків і зборів, яка виникла у 20-х роках у колишніх СРСР і УРСР. Нині встановлюються сходами жителів сіл та селищ України згідно з Указом Президії Верховної Ради УРСР від 23 жовтня 1984 р. «Про самооподаткування сільського населення».

Самостійність місцевого бюджету — можливість формування його доходів за рахунок власних та закріплених доходів, місцевих податків і зборів.

Середня податкоспроможність територіального колективу — обсяг доходів у масштабах країни, який може бути оподатковано комунальними податками на душу населення. Розраховується шляхом поділу доходів, що підлягають оподаткуванню, на кількість населення країни. Показник використовується в практиці фінансового вирівнювання зарубіжних країн.

Середня фінансова забезпеченість — сума коштів, що спрямовується на утримання об'єктів соціально-культурної сфери, виробничої і соціальної інфраструктури, соціальне обслуговування, соціальний захист, соціальне забезпечення, фінансування апарату управління та програм соціально-економічного розвитку в розрахунку на одного жителя за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів та державних і місцевих позабюджетних фондів. Використовується як показник у практиці фінансового вирівнювання зарубіжних країн. Територіаль-

ні утворення, які мають меншу ніж середню фінансову забезпеченість, мають право на отримання державної допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій та інших трансфертів. Один з показників, на підставі якого розробляється формула фінансового вирівнювання.

Система бюджетів України — охоплює Державний бюджет України, республіканський бюджет Автономної Республіки Крим та місцеві бюджети України.

Система формування бюджету — спосіб, згідно з яким доходи зараховуються до відповідних бюджетів. Розрізняють одноканальну і багатоканальну системи формування бюджету. Одноканальна система має два різновиди зарахування і розподілу «згори-вниз» і «знизу-вгору». Перша форма одноканальної системи передбачає концентрацію всіх податкових надходжень у бюджеті центрального уряду з наступним їх територіальним перерозподілом. Друга форма — передбачає концентрацію всіх податкових надходжень у первинній низовій ланці бюджетної системи з наступними відрахуваннями до бюджетів вищого рівня. У чистому вигляді в сучасному світі таких систем не існує. За багатоканальною системою податкові надходження розподіляються шляхом закріплення різних їх видів за відповідними рівнями бюджетної системи.

Складання місцевого бюджету — процес розроблення проекту бюджету з дотриманням визначених законодавством процедур, який здійснюється місцевим органом державної виконавчої влади і виконавчим органом місцевого самоврядування.

Спеціальне оподаткування — одна з форм місцевого оподаткування. Сформувалося в США та в деяких інших зарубіжних країнах разом із становленням і розвитком інституту місцевого самоврядування. У царській Росії та в Україні спеціальне оподаткування не застосовувалося. Є разовим примусовим оподаткуванням, своєрідною платою за послуги, надані місцевими органами влади у сфері поліпшення власності. До таких послуг належить будівництво доріг, водогонів, газопроводів, санітарних систем тощо. Наслідком цього є збільшення вартості земельних ділянок, нерухомості, якими володіють приватні власники. Вони можуть скористатися додатковими вигодами, що виникають після будівництва вказаних вище об'єктів. Розміри податку на основі спеціального оподаткування встановлювалися пропорційно до витрат, які здійснила місцева влада на поліпшення власності, та відповідно до спеціальної вигоди, яку отримав кожний власник від подорожчання його майна і земельних ділянок.

Субсидарність — принцип побудови міжурядових фінансових взаємовідносин. Субсидарність — це відповідність завдань та функцій, що покладаються на той чи інший рівень влади, об'єктивним можливостям найефективнішого забезпечення їх. Згідно з принципом субсидарності повноваження між рівнями влади слід розподілити таким чином, щоб проблеми вирішувалися тими влад-

ними структурами, які є найближчими до місця події. Принцип субсидарності широко використовується в країнах Європейського союзу.

Т

Територіальне верховенство у сфері фінансів — принцип права, згідно з яким влада держави є найвищою, а правові акти її центральних органів у галузі фінансів є обов'язковими для виконання фізичними і юридичними особами на всій території. Ці акти є вищими щодо актів, які приймаються органами влади адміністративно-територіальних одиниць. Згідно з принципом територіального верховенства в Україні створена єдина фінансова система, єдина на всій території банківська, податкова, грошова, валютна, кредитна та митна системи. Рішення місцевих органів влади, органів влади Автономної Республіки Крим з цих та інших питань не можуть суперечити законодавству України.

Територіальна громада — сукупність людей, яка проживає на відповідній території, утворює низову адміністративно-територіальну одиницю і наділена правом самоврядування.

Трансферти (від фр. *transfert*; лат. *transfero* — переносити, переводити) — кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі. Трансфертами в Україні є дотації, субсидії, субвенції, а також міжбюджетні взаєморозрахунки.

Трансферти населенню — поточні платежі фізичним особам у грошовій (але не натуральній) формі, які призначені для збільшення їх доходу.

Ф

Фактичні платежі — сплата в бюджет податків і податкових платежів у розмірах, що визначені виходячи з фактичних розмірів об'єкта оподаткування.

Фінанси місцевого самоврядування — система економічних відносин, через які територіальні колективи та органи місцевого самоврядування мобілізують, розподіляють та використовують фінансові ресурси відповідно до своїх функцій.

Фінансове вирівнювання — процес перерозподілу фінансових ресурсів на користь адміністративно-територіальних одиниць, які не мають достатньої власної доходної бази. Здійснюється центральними органами державної влади. Синонім поняття «бюджетне регулювання».

Фінансове планування в органах місцевого самоврядування — одна з головних сфер діяльності територіальних колективів. Фінансове планування здійснюється в декілька етапів. Це прогнозування надходжень фінансових ресурсів у розпорядження органів місцевого

самоврядування, їх мобілізація та управління наявними фондами грошових ресурсів, а також програмування видатків відповідно до обраних соціально-економічних цілей. Фінансове планування в органах місцевого самоврядування є процесом розроблення, складання, затвердження та виконання місцевих бюджетів, складання кошторисів видатків інших фондів грошових ресурсів та кошторисів видатків фондів грошових ресурсів, які належать підприємствам і організаціям, що перебувають у власності територіальних колективів. Фінансове планування належить до обов'язкових повноважень органів місцевого самоврядування.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості — гарантований державою в межах наявних бюджетних ресурсів рівень фінансового забезпечення повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів.

Фінансові інститути місцевих органів влади — сукупність закладів, установ, утворень, які є суб'єктами фінансових відносин у сфері компетенції місцевого самоврядування. До складу фінансових інститутів місцевого самоврядування входять позабюджетні валютні та цільові фонди, муніципальні банки, ощадні каси, страхові товариства, пенсійні фонди, фонди сприяння та інші структури, які мають відповідний правовий статус. Фінансові інститути місцевих органів влади регулюють фінансову діяльність місцевого самоврядування. Фінансові інститути місцевих органів влади перебувають у муніципальній власності або створені за пайовою участю територіальних колективів.

Фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці (потенціал від лат. *potentia* — сила, могутність) — загальний обсяг фінансових ресурсів, які утворюються за рахунок усіх джерел у межах адміністративно-територіальної одиниці — області, району, міста, села, селища. Показник, який характеризує фінансові можливості території.

Фінансовий рік — час, протягом якого уряд держави і місцеві органи виконавчої влади здійснюють свої фінансові операції в процесі виконання відповідних бюджетів. В Україні фінансовий рік починається 1 січня і закінчується 31 грудня. У США — відповідно 1 жовтня і 30 вересня. У Великобританії і Японії фінансовий рік починається 1 квітня, у Швеції — 1 липня, у Німеччині — 1 січня. Кожна країна має свої особливості у визначенні термінів фінансового року.

Фінансові ліміти — певні обмеження на витрати в інтересах держави, підприємця або громадянина.

Фінансові нормативи — це нормативи, які характеризують певний рівень забезпечення видатків, різних видів витрат фінансових ресурсів усіх рівнів.

Фінансові партнери місцевих органів влади — банківські та небанківські фінансово-кредитні установи, які здійснюють фінансову діяльність спі-

льно з органами місцевого самоврядування. До них належать фінансово-кредитні установи, які здійснюють банківське обслуговування територіальних колективів, касове виконання місцевих бюджетів, надають органам місцевого самоврядування кредити, забезпечують розміщення муніципальних і регіональних позик та інших цінних паперів, страхування муніципальних фінансових операцій, проводять муніципальне, соціальне, пенсійне і медичне страхування. Фінансові партнери місцевих органів влади надають їм різноманітні фінансові послуги. Це передусім фінансова інформація про стан фінансово-кредитного ринку, учасниками якого є місцеві органи самоврядування та фінансовий інжиніринг, що охоплює консалтингові послуги щодо вибору форми інвестицій та кредиторів, фінансування проєктів, розміщення позик, проведення торгів, управління боргом територіальних колективів та інше. Установи, які є фінансовими партнерами місцевих органів влади, будують свої відносини з місцевим самоврядуванням на договірних засадах і перебувають у різних формах власності.

Фінансові ресурси місцевого самоврядування — фонди грошових ресурсів, які утворюються і використовуються органами місцевого самоврядування в процесі реалізації покладених на них законом функцій. До їх складу входять місцеві бюджети, валютні та цільові фонди, фінансово-кредитні ресурси, а також — фінансові ресурси підприємств комунальної форми власності.

Фінансові ресурси підприємств комунальної форми власності — фонди грошових ресурсів, які утворюються підприємствами, що належать органам місцевого самоврядування різних рівнів, використовуються відповідно до законодавства і рішень органів місцевого самоврядування.

Фінансово-кредитні ресурси місцевих органів влади — кошти, що залучаються місцевою владою за рахунок кредитів, внутрішніх місцевих позик, місцевих грошово-речових лотерей, дивідендів від акцій та інших цінних паперів, запозичених ресурсів.

Фінансування бюджету — надходження та витрати у зв'язку зі зміною обсягу боргу, а також зміною залишку готівкових коштів бюджету, які використовуються для покриття різниці між доходами і видатками бюджету.

Фінансування кошторисно-бюджетне — надання державою коштів на утримання установ, що перебувають на бюджетному фінансуванні, здійснюване за фінансовими планами-кошторисами витрат. В Україні за рахунок кошторисно-бюджетного фінансування утримують установи освіти, соціальної сфери, охорони здоров'я, культури, структури Міністерства оборони, Прикордонних військ, Служби безпеки, Міністерства внутрішніх справ, органи законодавчої та виконавчої влади, судів і прокуратури.

Фонди бюджетного регулювання — фонди фінансових ресурсів, які утворюються центральними органами державної влади для вирівнювання фінансових можливостей підпорядкованих їм адміністратив-

но-територіальних утворень. Кошти фондів формуються за рахунок відрахувань від загальнодержавних податків. В окремих країнах подібні фонди формуються за рахунок відрахувань адміністративно-територіальних одиниць. У більшості країн фонди бюджетного регулювання формуються у складі бюджету центрального уряду. Є країни, де подібні фонди виведені зі складу бюджету центрального уряду і мають самостійний статус.

Формула вирівнювання — математична модель, на основі якої центральні органи влади здійснюють перерозподіл фінансових ресурсів фондів бюджетного регулювання з метою вирівнювання доходної бази підпорядкованих адміністративно-територіальних одиниць.

Ц

Цільові податки — податки, які встановлюються з метою акумуляції коштів для розв'язання визначених соціально-економічних програм. У сучасних умовах застосовуються органами місцевого самоврядування окремих зарубіжних країн.

Цільові фонди — фонди, кошти яких використовуються для розв'язання конкретних проблем, визначених органами місцевого самоврядування.

2.3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Місцеві фінанси в складі фінансової системи України

1. Місцеві фінанси — складова загальнодержавних фінансів.
2. Склад місцевих фінансів.
3. Фінансова політика і роль місцевих органів влади в її реалізації.
4. Проблеми становлення і розвитку місцевих фінансів в Україні.

Література: 14; 15; 25; 29; 49; 52.

Тема 2. Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів

1. Місцеві бюджети, як система фінансових відносин.
2. Структура місцевих бюджетів та їх види.
3. Принципи формування місцевих бюджетів.

4. Організація бюджетного процесу на місцевому рівні.

Література: 16; 23; 44; 46; 70; 74.

Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

1. Поняття місцевих фінансових ресурсів, їх склад та структура.
2. Особливості формування доходів місцевих бюджетів.
3. Характеристика складу доходів місцевих бюджетів.
4. Місцеві податки і збори, їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів.
5. Умови формування та основні напрями використання позабюджетних фондів.
6. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах.

Література: 9; 26; 29; 52; 53; 64; 102.

Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

1. Фінансове планування, особливості складання фінансових планів у бюджетній та виробничій сферах.
2. Склад та структура видатків місцевих бюджетів.
3. Фінансування власних та делегованих державою повноважень.
4. Основи кошторисного фінансування.

Література: 24; 40; 46; 52; 62; 74.

Тема 5. Міжбюджетні відносини, їх складові

1. Сутність міжбюджетних відносин в Україні.
2. Сфера дії міжбюджетних відносин.

3. Інструменти бюджетного регулювання в Україні. Їх особливості.

4. Суперечності в побудові взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом.

5. Шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні.

Література: 5; 6; 10; 11; 46; 54; 77; 99; 100.

Тема 6. Управління фінансами та фінансовий контроль на регіональному рівні

1. Роль місцевих органів влади в управлінні фінансами та їх участь у бюджетному процесі.

2. Система касового виконання бюджету.

3. Організація фінансового контролю на місцевому рівні.

Література: 12; 20; 24; 40; 44; 45; 52; 58; 66; 91.

Тема 7. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності

1. Фінанси підприємств комунальної форми власності — складова місцевих фінансів.

2. Склад та структура доходів підприємств комунальної форми власності.

3. Склад та структура видатків підприємств комунальної форми власності.

4. Прибуток підприємств комунальної форми власності та його розподіл.

5. Оборотні кошти підприємств комунальної форми власності та особливості їх організації.

6. Система показників оцінки фінансового стану підприємств комунальної форми власності.

Література: 31; 34; 38; 39; 40.

Тема 8. Основи організації фінансів місцевих органів влади в зарубіжних країнах

1. Принципи організації місцевих фінансів у зарубіжних країнах.
2. Моделі міжбюджетних відносин, які використовуються у світовій практиці.
3. «Вертикальне» та «горизонтальне» вирівнювання бюджетної забезпеченості в зарубіжних країнах.
4. Бюджетні трансферти в системі взаємодії різних рівнів влади.
5. Застосування світового досвіду організації місцевих фінансів в Україні.

Література: 2; 11; 25; 52; 60; 79; 84; 97; 100.

2.4. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ПРОГРАМНОГО МАТЕРІАЛУ

Окремі питання, які включені до лекційного курсу потребують більш детального і глибокого вивчення. Самостійна робота студентів полягає у вивченні та опрацюванні основної і додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, виконанні практичних завдань.

Результати самостійно проведеного дослідження студентом оформляються у вигляді доповіді за однією з запропонованих тем на вибір студента. Обсяг доповіді становить 6—8 стандартних аркушів (А-4) тексту. Доповіді обговорюються під час проведення семінарських занять. За 15 хвилин до кінця семінарського заняття проводиться тестування за темою.

Самостійна робота також передбачає підбір додаткової літератури для написання доповіді.

2.4.1. ДОПОВІДІ

Тема 1. Місцеві фінанси в складі фінансової системи України

Темі доповідей:

1. Особливості та характерні ознаки фінансових відносин у сфері місцевих фінансів.

2. Стратегія і тактика фінансової політики місцевих рад народних депутатів.
3. Особливості функціонування фінансового механізму на місцевому рівні.
4. Вплив місцевих фінансів на економічний розвиток регіонів.
5. Управління фінансами на місцевому рівні.

Тема 2. Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів

Теми доповідей:

1. Економічне та соціальне значення місцевих бюджетів.
2. Права та обов'язки місцевих органів влади та управління щодо формування та використання бюджетів.
3. Роль місцевих бюджетів в економічному і соціальному розвитку регіонів.
4. Види місцевих бюджетів та особливості їх формування і використання.
5. Розпорядники кредитів. Їх права та обов'язки.

Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

Теми доповідей:

1. Джерела, склад та структура доходів місцевих бюджетів.
2. Види податкових надходжень до місцевих бюджетів.
3. Роль загальнодержавних податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів.
4. Місцеві податки і збори, їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів.
5. Місцеві позики як інструмент поновлення доходів місцевих бюджетів.

Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

Теми доповідей:

1. Основні напрями використання коштів місцевих бюджетів.
2. Склад та структура видатків місцевих бюджетів.
3. Особливості планування видатків на освіту.
4. Проблеми фінансування видатків на лікувальні заклади.
5. Шляхи вдосконалення бюджетного нормування.

Тема 5. Міжбюджетні відносини, їх складові

Теми доповідей:

1. Діючі інструменти міжбюджетних відносин.
2. Об'єкт взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом України.
3. Власні доходи місцевих бюджетів — основа фінансової незалежності місцевого самоврядування.
4. Види бюджетних трансфертів.
5. Перерозподіл фінансових ресурсів між «багатими» і «бідними» (у фінансовому розумінні) регіонами.

Тема 6. Фінансове планування та фінансовий контроль на регіональному рівні

Теми доповідей:

1. Особливості фінансового планування в бюджетній сфері на місцевому рівні.
2. Роль фінансових відділів, управлінь та податкових інспекцій у фінансовому плануванні регіонів.
3. Контроль фінансових органів за формуванням та використанням коштів місцевих бюджетів.
4. Контроль місцевих органів влади за формуванням і використанням коштів підприємств комунальної власності.
5. Особливості контролю в житлово-комунальному господарстві.

Тема 7. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності

Теми доповідей:

1. Фінансове планування на підприємствах комунальної власності.
2. Особливості формування виручки від реалізації продукції в підприємствах комунальної власності.
3. Розподіл виручки в підприємствах комунальної власності.
4. Прибуток підприємств комунальної власності та його розподіл.

Тема 8. Світовий досвід організації місцевих фінансів

Теми доповідей:

1. Бюджетний федералізм.
2. Структура місцевих бюджетів у зарубіжних країнах.
3. Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади.
4. Застосування світового досвіду організації місцевих фінансів в Україні.

Оцінювання доповідей

Оцінка «*відмінно*» виставляється за умови, що тему доповіді повністю розкрито; студент показує глибокі знання використаної основної і додаткової літератури; висловлює своє ставлення до різних поглядів на дану проблему; викладає матеріал логічно, грамотно, послідовно і самостійно.

Оцінка «*добре*» виставляється за таких самих умов, що й оцінка «*відмінно*». Але коли при цьому студент у викладенні матеріалу допускає неточності і робить помилки, а його відповідь недостатньо аргументована.

Оцінка «*задовільно*» виставляється у випадку, коли тему доповіді в основному розкрито, студент оволодів суттю питання, показує знання використаної літератури, намагається аналізувати факти і події, робити висновки, але при цьому допускає грубі помилки і не може самостійно викласти матеріал.

Оцінка «незадовільно» виставляється за умови, коли тему доповіді не розкрито, студент не розуміє основної суті питання, не може зробити висновки й узагальнення.

2.4.2. КОНТРОЛЬНІ ТЕСТИ І ЗАПИТАННЯ

Тема 1. Місцеві фінанси в складі фінансової системи України

(Варіант 1)

1. Дайте визначення терміна: «місцеві фінанси»
2. Причиною виникнення місцевих фінансів є:
 - а) наявність місцевих бюджетів;
 - б) бажання місцевих органів самоврядування мати самостійну доходну базу;
 - в) наявність територіальних колективів, відокремлення функцій і завдань, які покладаються на їхні органи влади.
3. Яке ключове питання треба розв'язати перш ніж будувати місцеві фінанси?
4. Місцеві фінанси підпорядковані:
 - а) міжнародним фінансам;
 - б) загальнодержавним фінансам;
 - в) фінансовому ринку;
 - г) фінансам підприємств.
5. Які функції та завдання виконують місцеві органи влади?

Тема 1. Місцеві фінанси в складі фінансової системи України

(Варіант 2)

1. До завдань місцевих органів влади належать:
 - а) завдання та функції, які взагалі передано місцевим органам влади в межах місцевих інтересів і вони є їхньою невід'ємною власною компетенцією;
 - б) завдання та функції з виконання міждержавних угод;
 - в) завдання з формування Збройних сил України;
 - г) завдання та функції, доручені місцевим органам влади центральною владою.
2. Головним елементом фінансів місцевих органів влади є:
 - а) власні доходи;
 - б) неподаткові доходи;
 - в) видатки.

3. Основними формами впливу на економіку та соціальну сферу держави є:

- а) мобілізація значної частини ВВП;
- б) розроблення бюджету держави;
- в) надання ліцензій на право займатися підприємницькою діяльністю;
- г) забезпечення ресурсами розв'язання завдань, що покладаються на місцеві органи влади;
- д) забезпечення громадських потреб;
- е) виконання делегованих повноважень.

4. Дайте визначення обов'язковим та факультативним витратам.

Обов'язкові — ...

Факультативні — ...

5. Фінанси місцевих органів влади впливають на економічне зростання через:

- а) капітальні витрати;
- б) установлення ставок митного збору на імпортовані товари;
- в) проведення благодійних акцій;
- г) діяльність на ринках позичкового капіталу, нерухомості, землі.

Тема 1. Місцеві фінанси в складі фінансової системи України

(Варіант 3)

1. Назвіть документи, у яких сформульовано основні положення про місцеві фінанси:

- а) Європейська хартія про місцеве самоврядування;
- б) Всесвітня декларація місцевого самоврядування;
- в) Декларація про принципи місцевого самоврядування країн СНД;
- г) Європейська хартія міст;
- г) Європейська декларація прав міст;
- д) Хартія українських міст;
- е) Конституція України.

2. Об'єктивними передумовами виникнення фінансів є:

- а) розвиток продуктивних сил;
- б) розвиток демократичних засад будівництва держави;
- в) розширення прав місцевих органів самоуправління;
- г) розвиток форм власності;
- г) наявність місцевих податків.

3. Складовими частинами місцевих фінансів є:
- а) місцеві бюджети;
 - б) місцеві позики;
 - в) позабюджетні кошти;
 - г) фінанси підприємств комунальної форми власності;
 - г) грошові кошти населення;
 - д) доходи всіх підприємств, розташованих на території регіону.
4. Місцеві фінанси виконують такі функції:
- а) формування доходів;
 - б) використання видатків;
 - в) розподільчу;
 - г) контрольну;
 - г) стимулюючу.
5. Єдність фінансової політики держави та місцевих органів влади забезпечується:
- а) тісним взаємозв'язком усіх гілок влади;
 - б) єдиною економічною і політичною основою діяльності загальнодержавних та місцевих органів влади;
 - в) тісним зв'язком місцевих бюджетів.

Тема 2. Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів

(Варіант 1)

1. Дайте визначення терміну: «зведений (консолідований) бюджет України»
2. Є такі види місцевих бюджетів:
- а) центральні та місцеві бюджети;
 - б) регіональні та місцеві бюджети.
 - в) обласні, міські, районні, селищ і сіл;
 - г) обласні, районні, міські, районів у містах, селищ і сіл;
 - г) централізовані та децентралізовані бюджети;
 - д) Республіканський Криму, обласні, районні, міські, районів у містах, селищ і сіл.
3. Яким місцевим радам надано право створювати власні бюджети?
4. Бюджет Автономної Республіки Крим об'єднує:
- а) Державний і обласний бюджети;

- б) республіканський бюджет автономії та бюджети районів і міст республіканського підпорядкування цієї автономії;
 - в) бюджет міста Севастополя та республіканський бюджет;
 - г) бюджет міст та селищ автономії.
5. Що відображає система місцевих бюджетів?

Тема 2. Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів

(Варіант 2)

1. Бюджет області складається:
 - а) з бюджетів районів і міст обласного підпорядкування;
 - б) з Державного бюджету та бюджету Автономної Республіки Крим;
 - г) з власного та центрального бюджетів;
 - г) з бюджету області та Державного бюджету;
 - д) з обласного бюджету та бюджетів районів і міст обласного підпорядкування.
2. Без якої складової неможливе функціонування місцевих фінансів?
3. Бюджет району об'єднує:
 - а) бюджети міст районного підпорядкування;
 - б) Державний бюджет та бюджети селищних і сільських рад;
 - в) обласний та міський бюджети;
 - г) районний бюджет, бюджети міст районного підпорядкування, бюджети селищних і сільських рад;
 - г) бюджети районів і міст республіканського підпорядкування;
 - д) бюджети районів у місті.
4. Бюджет міста, району в місті, на території якого перебувають адміністративно підпорядковані йому інші міста, села та селища, ... (продовжте визначення).
5. Бюджет міста з районним поділом об'єднує:
 - а) міський бюджет та бюджети районів і міст республіканського підпорядкування;
 - б) бюджети районів у місті;
 - в) міський бюджет та бюджети районів у місті;
 - г) обласний та міський бюджети;
 - г) бюджет районів і міст обласного підпорядкування.

Тема 2. Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів

(Варіант 3)

1. Дайте визначення сутності місцевих бюджетів.
2. Назвіть особливості місцевих бюджетів:
 - а) забезпечують матеріальну незалежність місцевих органів самоврядування;
 - б) безпосередня підпорядкованість місцевим органам самоврядування;
 - в) усі ланки місцевих бюджетів безпосередньо й органічно зв'язані не тільки між собою, а й з установами та підприємствами, які функціонують на території регіону;
 - г) забезпечують фінансовими ресурсами всі підприємства, які функціонують на території регіону;
 - г) важливе джерело зростання добробуту населення регіону.
3. Є такі види місцевих бюджетів:
 - а) центральні та місцеві бюджети;
 - б) регіональні та місцеві бюджети;
 - в) обласні, міські, районні, селищ і сіл;
 - г) централізовані та децентралізовані;
 - г) республіканський Автономної Республіки Крим, обласні, районні, міські, районів у містах, селищ і сіл.
4. Бюджетний процес — це:
 - а) складання бюджету;
 - б) розгляд бюджету;
 - в) виконання бюджету;
 - г) затвердження бюджету;
 - г) складання, розгляд, затвердження і виконання бюджету;
 - д) фінансування заходів, передбачених планом, з бюджетів усіх регіонів протягом бюджетного року.
5. Термін затвердження місцевих бюджетів:
 - а) не пізніше, як за два тижні до початку нового бюджетного року;
 - б) протягом двох тижнів після початку нового бюджетного року;
 - в) затвердження обласними радами, Верховної Радою Республіки Крим, радами міст Києва і Севастополя відповідних бюджетів відбувається протягом двох тижнів після офіційного опублікування закону про Державний бюджет України; бюджети районів у містах і селищах або сільські — не пізніше двотижне-

вого терміну після затвердження районного чи міського бюджету.

Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

(Варіант 1)

1. Дайте визначення терміна «власні доходи місцевих бюджетів».
2. До власних доходів місцевих бюджетів належать:
 - а) платежі, що встановлюються місцевими органами влади;
 - б) доходи від майна, що належить місцевій владі;
 - в) доходи від приватизації загальнодержавних об'єктів власності;
 - г) акцизний збір;
 - г) прибутковий податок з громадян;
 - д) доходи комунальних підприємств;
 - е) місцеві податки і збори;
 - є) доходи за рахунок комунальних кредитів та позик.
3. Назвіть основний спосіб формування доходів місцевих органів влади.
4. До переданих доходів належать:
 - а) доходи комунальних підприємств;
 - б) місцеві податки і збори;
 - в) доходи, що передаються місцевій владі центральною владою або органами влади вищого територіального рівня;
 - г) доходи за рахунок комунальних кредитів та позик.
5. Який документ установлює порядок та розміри регульованих доходів?

Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

(Варіант 2)

1. Дайте визначення терміна «закріплені доходи».
2. До закріплених доходів районних та міських (міст обласного підпорядкування) бюджетів належать:
 - а) податок на нерухоме майно громадян;
 - б) податок на прибуток підприємств та організацій комунальної форми власності цього рівня;
 - в) 50% податку на додану вартість;
 - г) 80 % акцизного збору;
 - г) 60% плати за землю;

д) надходження від оренди цілісних майнових комплексів, що перебувають у комунальній власності цього рівня;

е) надходження від грошово-речових лотерей, які проводяться за рішенням відповідних рад.

3. Хто встановлює види податків, що зараховуються до районних бюджетів у містах?

4. До закріплених доходів республіканського бюджету Автономної Республіки Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських бюджетів належать:

а) 70% податку на майно підприємств та організацій не комунальної форми власності;

б) надходження від внутрішніх позичок;

в) 50% податку на додану вартість;

г) 80% державного мита;

г) надходження від грошово-речових лотерей, які проводяться за рішенням відповідних рад.

5. За рахунок чого формується спеціального фонду місцевого бюджету?

Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

(Варіант 3)

1. Кошти, одержані від приватизації державного житлового фонду, використовуються на:

а) проведення культурно-масових заходів;

б) будівництво дитячих садків;

в) житлове будівництво та ремонт житла;

г) проведення озеленення вулиць.

2. Яка основна мета створення цільових фондів?

3. Конкретний розмір відрахувань для фінансування шляхових робіт визначає:

а) Верховна Рада України;

б) Кабінет Міністрів України;

в) Верховна Рада Автономної Республіки Крим та обласні ради;

г) самі підприємства;

г) селищні та сільські ради.

4. Кошти з фондів соціального розвитку підприємств, організацій і установ належать до:

- а) Державного бюджету;
- б) фонду зайнятості;
- в) фонду соціального страхування;
- г) Пенсійного фонду.

5. На які цілі виділяються кошти з фондів соціального розвитку підприємств, організацій і установ?

Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

(Варіант 1)

1. Чому видатки є головним елементом фінансів місцевих органів влади?

2. Дайте визначення терміна «видатки спеціального фонду місцевого самоврядування».

3. Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їхній розмір і цільове спрямування визначаються:

- а) Президентом України;
- б) місцевими радами цих громад;
- в) Верховною Радою України;
- г) Кабінетом Міністрів України;
- г) Рахунковою палатою України.

4. Коли приймається рішення про запровадження пропорційного скорочення затверджених бюджетних видатків?

5. Чи підлягають вилученню доходи, додатково одержані при виконанні місцевих бюджетів?

Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

(Варіант 2)

1. Дайте визначення терміна «загального фонду місцевого самоврядування видатки».

2. З республіканського бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів здійснюються такі видатки:

а) на утримання органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих органів державної влади і самоврядування;

б) фінансування установ та організацій освіти, культури, науки, охорони здоров'я, фізичної культури, соціального забезпечення і соціального захисту населення, котрі підпорядковані відповідним виконавчим органам влади;

в) фінансування військових частин, які розташовані на даній території;

г) фінансування загальнодержавних установ та організацій освіти, культури, науки, охорони здоров'я, фізичної культури, соціального забезпечення і соціального захисту населення;

г) фінансування підприємств і господарських організацій, які входять до складу місцевого господарства, природоохоронних заходів.

3. Дайте визначення терміна «поточні видатки».

4. За економічною структурою розрізняють такі групи видатків місцевого бюджету:

а) поточні видатки і видатки розвитку;

б) поточні, капітальні видатки та кредитування за вирахуванням погашення;

в) видатки на товари і послуги, виплата процентів, субсидії і поточні трансфертні виплати, створення державних запасів і резервів, придбання землі і нематеріальних активів;

г) поточні і капітальні видатки, кредитування без погашення.

5. Яким чином використовуються доходи, які утворюються внаслідок економії у видатках?

Тема 5. Міжбюджетні відносини, їх складові

(Варіант 1)

1. Дайте визначення терміна «міжбюджетні відносини».

2. Підставою для існування міжбюджетних відносин є:

а) розподіл повноважень між державною виконавчою владою та органами місцевого самоврядування;

б) невиконання місцевими органами влади зобов'язань щодо фінансування соціальних видатків;

в) розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи;

г) гарантія з боку держави щодо фінансування наданих повноважень органам місцевого самоврядування.

3. Дайте визначення терміна «фінансове вирівнювання».

4. Бюджетні ресурси перерозподіляються через:

а) спеціалізовані регіональні фонди;

б) Державний бюджет;

- в) спеціалізований державний фонд;
- г) безпосередньо між адміністративно-територіальними одиницями.

5. Як здійснюється розрахунок дотації загального вирівнювання?

Тема 5. Міжбюджетні відносини, їх складові

(Варіант 2)

1. Дайте визначення терміна «бюджетне регулювання».
2. Напрями перерозподілу бюджетних ресурсів:
 - а) від відносно «бідних» у фінансовому розумінні територій до «багатих» територій;
 - б) від відносно «багатих» у фінансовому розумінні територій до «бідних» територій;
 - в) від відносно «бідних» у фінансовому розумінні територій до інших «бідних» територій;
 - г) від відносно «багатих» у фінансовому розумінні територій до інших «багатих» територій;
3. Які існують методи бюджетного регулювання?
4. Остаточне збалансування бюджетів одного рівня проводиться:
 - а) на початку бюджетного року;
 - б) протягом бюджетного року;
 - в) наприкінці бюджетного року.
5. Як здійснюється розрахунок коштів, що передаються до Державного бюджету з бюджету Автономної Республіки Крим, обласного бюджету та бюджетів міст Києва і Севастополя?

Тема 6. Управління фінансами та фінансовий контроль на регіональному рівні

(Варіант 1)

1. Що розуміють під компетенцією місцевих органів влади?
2. Дайте визначення терміна «бюджетний процес».

3. Термін подання проекту бюджету для міст районного підпорядкування, селищних і сільських рад:

- а) до 10 грудня;
- б) до 25 листопада;
- в) до 25 грудня;
- г) до 1 січня;
- г) до 15 грудня.

4. Яка компетенція Автономної Республіки Крим у галузі бюджету і на основі чого він розробляється?

5. Кабінет Міністрів України доводить до виконавчих органів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя такі показники:

- а) ставки податку на прибуток підприємств;
- б) розмір орендної плати за здавання в оренду цілісних майнових комплексів, які перебувають у комунальній власності;
- в) розміри дотацій і субвенцій, передбачених Державним бюджетом;
- г) перелік видатків, що передаються з Державного бюджету на фінансування бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя;
- г) проекти нормативів відрахувань та сум контингентів цих доходів.

Тема 6. Управління фінансами та фінансовий контроль на регіональному рівні

(Варіант 2)

1. Термін подання проекту бюджету на розгляд Верховної Ради Автономної Республіки Крим та місцевих рад:

- а) до 10 грудня;
- б) до 25 листопада;
- в) до 25 грудня;
- г) до 1 січня;
- г) до 15 грудня.

2. Існуюча система касового виконання бюджету України:

- а) банківська;
- б) казначейська;
- в) змішана.

3. Загальний фінансовий контроль здійснює:

- а) Рахункова палата Верховної Ради України;

- б) місцеві державні адміністрації;
 - в) Головне контрольне-ревізійне управління;
 - г) Кабінет Міністрів України;
 - г) Верховна Рада України;
 - д) Державна податкова адміністрація України.
4. Яка основна функція місцевих фінансових відділів?
5. До зовнішнього та внутрішнього фінансового контролю належать:
- а) незалежний аудит;
 - б) комунальний фінансовий контроль;
 - в) контроль Міжнародного валютного фонду;
 - г) фінансовий контроль органів виконавчої влади;
 - г) парламентський фінансовий контроль;
 - д) контроль з боку благодійних організацій.

Тема 7. Фінансове забезпечення підприємств комунальної форми власності

(Варіант 1)

1. Дайте визначення терміна «Комунальні підприємства».
2. Закон України «Про власність» визначає такі види державних комунальних підприємств:
 - а) державні комунальні підприємства комунальної власності міст;
 - б) державні комунальні підприємства комунальної власності суб'єктів федерації;
 - в) державні комунальні підприємства комунальної власності областей;
 - г) державні комунальні підприємства комунальної власності районів у містах;
 - г) державні комунальні підприємства комунальної власності сіл та селищ.
 - д) державні комунальні підприємства комунальної власності муніципалітетів.
3. Порядок розподілу прибутку підприємства комунальної форми власності такий:
 - а) 100% зараховується до Державного бюджету;
 - б) 50% зараховується до Державного бюджету, а 50% — до бюджету місцевої ради того рівня, якому належать ці підприємства;

в) 100% зараховується до бюджету місцевої ради того рівня, якому належать ці підприємства;

г) підприємство самостійно визначає порядок розподілу прибутку.

4. Який правовий статус більшості підприємств комунальної форми власності і на якій основі вони фінансуються?

5. Чому не рекомендовано створення комунальних підприємств у формі повного товариства?

Тема 7. Фінансове забезпечення підприємств комунальної форми власності

(Варіант 2)

1. Назвіть правовий статус, рекомендований для підприємств комунальної форми власності:

- а) товариство з обмеженою відповідальністю;
- б) акціонерне товариство;
- в) повне товариство;
- г) командантне товариство;
- г) унітарне комунальне підприємство;
- д) товариство з додатковою відповідальністю.

2. Які права мають органи місцевого самоврядування на встановлення тарифів з оплати побутових, комунальних, транспортних та інших послуг, що надаються підприємствами та організаціями комунальної власності?

3. Цінову й тарифну політику в комунальній сфері визначає:

- а) Президент України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Кабінет Міністрів України.
- г) відповідні міністерства;
- г) обласні державні адміністрації;

4. Які права мають органи місцевого самоврядування на встановлення тарифів з оплати побутових, комунальних, транспортних та інших послуг, що надаються підприємствами та організаціями, котрі не належать до комунальної власності?

5. Назвіть на яких засадах діють підприємства комунальної форми власності:

- а) кошторисне фінансування;
- б) комерційна самоокупність;
- в) фінансування поточних витрат;
- г) фінансування з Державного бюджету;

г) змішане фінансування.

Тема 7. Фінансове забезпечення підприємств комунальної форми власності

(Варіант 3)

1. Дайте визначення фінансів підприємств комунальної форми власності.

2. Назвіть основні напрями діяльності підприємств комунальної форми власності:

- а) житлове господарство;
- б) санітарно-технічний;
- в) транспортний;
- г) комунальна енергетика;
- г) комунальне обслуговування;
- д) підприємства й організації благоустрою;
- е) міські шляхи;
- є) виробничо-технічне забезпечення;
- ж) рекламно-оздоблювальне господарство.

3. Назвіть, на яких засадах здійснюється фінансування підприємств комунальної форми власності:

- а) кошторисного фінансування;
- б) комерційної самоокупності;
- в) фінансування поточних витрат;
- г) фінансування з Державного бюджету;
- г) змішаного фінансування.

4. Цінову і тарифну політику в комунальній сфері визначає:

- а) Президент України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) відповідні міністерства;
- г) обласні адміністрації.

Оцінювання тестів

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою з подальшою трансформацією в п'ятибальну шкалу:

0—60 — «незадовільно»;

61—75 — «задовільно»;

76—90 — «добре»;

91—100 — «відмінно».

Кожне питання тесту оцінюється у 20 балів (максимальна оцінка).

Неточність і нечіткість у визначенні категорії чи переліку знижують максимальну оцінку на 5 балів, помилка за суттю чи змістом даного питання — на 10 балів. 0 балів виставляється за умови відсутності або неправильної відповіді.

2.4.3.ЗАДАЧІ

Задача 1

Розрахувати обсяг видатків бюджету АРК, обласних бюджетів та бюджетів м. Києва і м. Севастополя на утримання органів місцевого самоврядування, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Дані.

Розрахунковий обсяг видатків місцевих бюджетів у цілому по Україні — 285486,4 тис. грн.

Частка видатків обласних бюджетів на утримання органів місцевого самоврядування від загального обсягу видатків за цією статтею за даними зведення місцевих бюджетів, затвердженими місцевими радами на 1999 рік — 0,047.

Частка видатків обласних бюджетів на утримання органів місцевого самоврядування від загального обсягу видатків за цією статтею за даними зведення місцевих бюджетів, затвердженими місцевими радами на 1999 рік — 0,0032.

Частка видатків обласних бюджетів на утримання органів місцевого самоврядування від загального обсягу видатків за цією статтею за даними зведення місцевих бюджетів, затвердженими місцевими радами на 1999 рік — 0,0018.

Частка видатків обласних бюджетів на утримання органів місцевого самоврядування від загального обсягу видатків за цією статтею за даними зведення місцевих бюджетів, затвердженими місцевими радами на 1999 рік — 0,04.

Кількість населення станом на 01.01.2000 року по адміністративно-територіальних одиницях (див. табл.).

Таблиця

Адміністративно-територіальна одиниця	Кількість населення (тис. осіб)
Автономна Республіка Крим	2117,7
Області:	
Вінницька	1815,3
Волинська	1058,7
Дніпропетровська	3712,6
Донецька	4953
Житомирська	1432,7
Закарпатська	1284
Запорізька	2004,8
Івано-Франківська	1456,8
Київська	1830,5
Кіровоградська	1168,5
Луганська	2643
Львівська	2716,6
Миколаївська	1298,8
Одеська	2510,4
Полтавська	1677,6
Рівненська	1187,9
Сумська	1337,7
Тернопільська	1157,6
Харківська	2969,9
Херсонська	1226,4
Хмельницька	1460,6
Черкаська	1450,8
Чернівецька	932,3
Чернігівська	1285,3
м. Київ	2631,9
м. Севастополь	389,4
Усього	49 710,8

Задача 2

Розрахувати обсяг видатків на фізичну культуру і спорт бюджету АРК, обласних бюджетів, бюджетів м. Києва і м. Севастополя, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Дані.

Прогнозний обсяг видатків на фізичну культуру і спорт усіх місцевих бюджетів — 64012,4 тис. грн.

Частка видатків бюджету АРК та обласних бюджетів від загального обсягу видатків за цією статтею всіх місцевих бюджетів — 0,4; для бюджетів м. Києва і м. Севастополя — 1.

Кількість населення України станом на 01.01.2000 р.

Кількість адміністративно-територіальних одиниць на 01.01.2000 р.

Загальна кількість учнів у всіх типах спортивних шкіл.

Кількість учнів у всіх типах спортивних шкіл у кожній з адміністративно-територіальних одиниць (див. табл.).

Таблиця

Адміністративно-територіальна одиниця	Кількість учнів
Автономна Республіка Крим	4171
Області:	
Вінницька	3729
Волинська	3543
Дніпропетровська	5523
Донецька	7361
Житомирська	2458
Закарпатська	2487
Запорізька	3029
Івано-Франківська	5309
Київська	6537
Кіровоградська	2061
Луганська	4578
Львівська	7016

Миколаївська	4643
Одеська	3187
Полтавська	2559
Рівненська	2602
Сумська	4106
Тернопільська	2601
Харківська	9206
Херсонська	5222
Хмельницька	3380
Черкаська	1912
Чернівецька	2642
Чернігівська	3650
м. Київ	8431
м. Севастополь	978
Усього	112 921

Задача 3

Розрахувати обсяг доходів, закріплених за зведеним бюджетом АРК, бюджетами областей та міст Києва і Севастополя, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Дані (див. табл.).

Індекс відносної податкоспроможності.

Кількість населення адміністративно-територіальних одиниць станом на 01.01 1998, 1999, 2000 років.

Кількість населення України станом на 01.01 1998, 1999, 2000 років.

Обсяг сільськогосподарського податку.

Обсяг надходжень від продажу земельних ділянок.

Прогнозний обсяг доходів, закріплений за всіма адміністративно-територіальними одиницями України на 2001 рік (9014600 тис. грн).

Адміністративно-територіальна одиниця	Кількість населення (тис. осіб)			Індекси відносної податкоспроможності			Обсяг фіксованого с/г податку	Обсяг додатку від податку на землю
	01.01.1998	01.01.1999	01.01.2000	1998	1999	2001		
Автономна Республіка Крим	2157,7	2134,7	2117,7	0,9193	0,8220	0,8823	5004,3	7061,7
Області:								
Вінницька	1847,1	1831,5	1815,3	0,6208	0,5962	0,5931	11244,9	4701,7
Волинська	1067,9	1063,9	1058,7	0,5993	0,5465	0,5651	1343,3	2941,7
Дніпропетровська	3775,4	3745,0	3712,6	1,4406	1,3425	1,3491	7309,8	16511,7
Донецька	5064,4	5007,9	4953	1,3193	1,2214	1,2569	7469,4	23741,7
Житомирська	1457,1	1445,5	1432,7	0,5824	0,5478	0,5450	4186,7	4291,7
Закарпатська	1324,4	1323,4	1284	0,4754	0,5471	0,5295	608,7	2671,7
Запорізька	2042,5	2023,8	2004,8	1,2458	1,1990	1,2436	6960,8	8161,7

Луганська	2706,4	2673,8	2643	0,8917	0,8730	0,8413	13425,2	12137
Львівська	2739,6	2728,6	2716,6	0,7847	0,7926	0,7818	618,1	8808
	01.01.1998	01.01.1999	01.01.2000	1998	1999	2001		
Миколаївська	1322,5	1309,9	1298,8	0,8370	0,8082	0,8386	9364,1	4565
Одеська	2547,8	2528,6	2510,4	1,1325	1,1986	1,1650	11886,3	8806
Полтавська	1708,3	1693,1	1677,6	0,8947	0,9866	0,9431	3584,8	5274
Рівненська	1192,2	1190,3	1187,9	0,5558	0,5150	0,5237	388,8	3017
Сумська	1369,8	1354,5	1337,7	0,8504	0,7568	0,7927	15972,1	4633
Тернопільська	1168,4	1163,9	1157,6	0,4552	0,4385	0,4505	3453,7	2731
Харківська	3024,4	2997,9	2969,9	0,9272	1,0131	0,9919	15976,2	12477
Херсонська	1246,8	1237,1	1226,4	0,7518	0,5817	0,6449	6301,2	4011
Хмельницька	1523,3	1511,0	1460,6	0,6248	0,5423	0,5646	4806,2	4137
Черкаська	1478,7	1463,7	1450,8	0,7134	0,7096	0,7052	3754,1	4243
Чернівецька	938,5	935,4	932,3	0,6421	0,6225	0,6029	1825,6	2129
Чернігівська	1318,5	1302,9	1285,3	0,6957	0,6290	0,6615	5083,5	4042
м. Київ	2629,3	2626,5	2631,9	2,7580	3,3713	3,1845	0	14058
м. Севастополь	397,3	391,7	389,4	1,4572	1,2266	1,3272	1634,3	1957

Усього	50 573,7	50 178,6	49 710,8	1,0000	1,0000	1,0000	150 000,0	180 000
---------------	-----------------	-----------------	-----------------	---------------	---------------	---------------	------------------	--------------------

Задача 4

Розрахувати обсяг власних доходів зведеного бюджету АРК, бюджетів областей та бюджетів міст Києва та Севастополя, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Дані (див. табл.).

Розрахунковий обсяг кошика власних доходів адміністративно-територіальної одиниці на 2001 рік.

Розрахунковий обсяг надходження за утримання дітей у школах-інтернатах на 2001 рік.

Обсяг кошика доходів бюджету адміністративно-територіальної одиниці, затверджений відповідною місцевою радою на 2001 рік.

Таблиця

(тис. грн)

Адміністративно-територіальна одиниця	Обсяг кошика власних доходів бюджету адміністративно-територіальної одиниці на 2001 рік	Обсяг надходжень плати за утримання дітей у школах-інтернатах	Обсяг власних доходів бюджету адміністративно-територіальної одиниці
Автономна Республіка Крим	18 836,1	19	18 855,1
Області:			
Вінницька	13 078,3	2,7	13 081,0
Волинська	13 496,5	31,1	13 527,6
Дніпропетровська	56 367,0	141,7	56 508,7
Донецька	75 395,4	51,4	75 446,8
Житомирська	13 623,1	0,7	13 623,8
Закарпатська	11 496,9	70	11 566,9
Запорізька	39 842,8	16	39 858,8
Івано-Франківська	19 883,9	22,2	19 906,1
Київська	11 193,4	0	11 193,4
Кіровоградська	9898,1	6,2	9904,3
Луганська	27 111,2	54,1	27 165,3
Львівська	28 300,4	16	28 316,4
Миколаївська	17 048,1	9	17 057,1
Одеська	85 181,2	108,7	85 289,9
Полтавська	28 911,9	31,0	28 942,9
Рівненська	8504,3	4,6	8508,9

Сумська	16 910,9	33	16 943,9
Тернопільська	10 181,8	7,3	10 189,1
Харківська	60 511,4	7,5	60 518,9
Херсонська	9738,4	24,6	9763,0
Хмельницька	18 850,5	4	18 854,5
Черкаська	13 241,3	7,2	13 248,5
Чернівецька	17 446,8	3,5	17 450,3
Чернігівська	15 085,0	13,9	15 098,9
. Київ	89 888,6	26,7	89 915,3
м. Севастополь	5576,7	7	5583,7
Усього	735 600	719,1	736 319,1

Задача 5

Використовуючи дані задач 3,4 та розрахунковий обсяг надходжень податку на прибуток підприємств, що зараховується до бюджетів АРК та м. Києва, і акцизного збору з вироблених в Україні товарів, що зараховується до бюджету АРК на 2001 рік (крім акцизного збору з нафтопродуктів) розрахувати прогнозний обсяг дохідної частини зведеного бюджету АРК, бюджетів областей та бюджетів міст Києва і Севастополя.

Дані.

Прогнозний обсяг акцизного збору з вироблених в Україні товарів (за винятком акцизного збору з нафтопродуктів), що сплачується за місцезнаходженням в АРК — 119830 тис. грн.

Прогнозний обсяг надходжень податку на прибуток підприємств до бюджетів АРК та м. Києва, що становить відповідно 229771 тис. грн та 1661862 тис. грн.

Задача 6

Використовуючи дані задачі 5 та дані таблиці, розрахувати обсяг трансферту вирівнювання до бюджету адміністративно-територіальної одиниці.

Таблиця
(тис. грн)

Адміністративно-територіальна одиниця	Обсяг видатків загального фонду (без урахування видатків, які фінансуються за рахунок субвенцій з Державного бюджету)	Субвенція з Державного бюджету, у тому числі						
		у складі спеціального фонду		у складі загального фонду				
		На надання пільг та субсидій населенню на оплату електроенергії, природного і скрапленого газу та житлово-комунальних послуг	На соціально-економічний розвиток м. Севастополя	На ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій	На додаткові витрати бюджету м. Славутича Київської області, пов'язані з закриттям Чорнобильської АЕС	На соціально-економічний розвиток Великої Ялти	На реконструкцію та реставрацію Одеського оперного театру та збереження історичної забудови в центральній частині м. Львова	На виконання функцій столиці України
Автономна Республіка Крим	719 352,6	63 106,3				10 000		
Області:								
Вінницька	224 233,5	123 292,9						
Волинська	125 830	76 835,1		1000				
Дніпропетровська	988 299,7	186 402,6						
Донецька	1 238 144	248 898		5000				
Житомирська	163 669,7	77 163,8						

Закарпатська	139 580,7	48 688,4		30 000				
Запорізька	507 311,2	80 546,1						
Івано-Франківська	169 389,2	92 679		10 000				
Київська	280 510,8	135 293,4			5000			
Кіровоградська	158 086,7	717 43,1						
Луганська	454 140,5	134 260,3						
Львівська	421 135,1	236 958					10 000	
Миколаївська	228 505,7	49 639,2		11 700				
Одеська	635 547,2	100 884,9					10 000	
Полтавська	324 794,6	137 257,9						
Рівненська	123 937,1	92 773,6						
Сумська	230 453,2	89 119,4						
Тернопільська	110 558,3	74594,2						
Харківська	623 354,9	187 251,9						
Херсонська	163 425,7	56 952						
Хмельницька	179 839,2	89 015,6						
Черкаська	206 848,2	83 483,7						
Чернівецька	122 771,4	25 961,3						
Чернігівська	179 044,5	155 287,7						
м. Київ	3 270 742	164 062,1						150 000
м. Севастополь	102 875,2	14 265,5	31 700					

Усього	12 092 382	2 896 416	31 700	57 700	5000	10 000	20 000	150 000
---------------	-----------------------	------------------	---------------	---------------	-------------	---------------	---------------	----------------

Задача 7

Загальна площа житлових будинків комунальної власності районів міста та ЖБК, які перебувають на обслуговуванні, становить 36385,7 тис. кв. м, у тому числі площа будинків не обладнаних ліфтами становить 27298,3 тис. кв. м. Тарифи по квартирній платі в будинках не обладнаних ліфтами встановлені в розмірі 0,22 грн. без ПДВ за 1 кв. м, а в будинках обладнаних ліфтами — на 7 копійок більше. Визначити очікувані доходи з квартирної плати на плановий рік.

Задача 8

У плановому періоді плата за 1 кв. м орендованої площі збільшиться на 17% у порівнянні з попереднім періодом, де вона становила 1,41 коп. за 1 кв. м. Слід зазначити, що загальна площа житлових приміщень дорівнює 5,38% від загальної жилої площі міста. Визначити суму грошових коштів, які надійдуть від експлуатації нежитлових приміщень.

Задача 9

Відповідно до загальноміської програми «Покрівля» необхідно відремонтувати 496604 кв. м покрівлі. Згідно з проведеними розрахунками ця площа та вартість ремонту 1 кв. м покрівлі розподілились по районах міста таким чином (див. табл.).

Таблиця

№ п/п	Райони	Площа покрівлі, що потребує ремонту в %	Ціна ремонту 1 кв. м
1	Старокиївський	2,4	57,73
2	Московський	6,3	36,17
3	Печерський	7,6	33,99
4	Радянський	10,4	30,29
5	Залізничний	6,5	35,78
6	Шевченківський	8,0	28,33
7	Жовтневий	5,0	31,60
8	Подільський	5,2	39,20
9	Дарницький	6,8	29,45
10	Дніпровський	5,3	39,80
11	Ленінградський	9,9	36,01

12	Мінський	12,3	28,84
13	Ватутінський	9,4	28,42
14	Харківський	3,1	35,05
15	ДКП КШЕЕ	1,8	35,87
	Усього	100	

Необхідно визначити загальну потребу в коштах для ремонту покрівлі в місті та розподілити її по районах міста.

Задача 10

Відповідно до протоколу апаратної наради у Голови міської держадміністрації вирішено щорічно проводити заміну 150 ліфтів вартістю 100 тисяч кожний. Згідно з цим рішенням у кожному районі міста був складений проект плану заміни та модернізації ліфтів (див. табл.).

Таблиця

№ п/п	Райони	Кількість ліфтів
1	Старокиївський	8
2	Московський	16
3	Печерський	10
4	Радянський	11
5	Залізничний	5
6	Шевченківський	8
7	Жовтневий	2
8	Подільський	5
9	Дарницький	18
10	Дніпровський	5
11	Ленінградський	19
12	Мінський	9
13	Ватутінський	24
14	Харківський	10
	Усього	150

Визначити суму грошових коштів, необхідних для заміни та модернізації ліфтів у кожному районі та в місті в цілому.

Задача 11

Відповідно до проекту заміни газових плит та газових колонок у житлових будинках міста, у яких закінчився термін експлуатації, для малозабезпечених категорій громадян передбачається відновити 2000 газових плит і 510 газових колонок. При цьому кількість газових плит та газових колонок по районах міста складалася таким чином:

№ п/п	Райони	Кількість газових плит, які підлягають заміні			Кількість газових колонок, які підлягають заміні			Усього:
		Кількість (у %)	Ціна (грн)	Сума	Кількість (шт.)	Ціна (грн)	Сума	
1	Старокиївський	2,5	280		40	370		
2	Московський	7,5	280		40	370		
3	Печерський	7,5	280		50	370		
4	Радянський	7,5	280		40	370		
5	Залізничний	7,5	280		45	370		
6	Шевченківський	7,5	280		45	370		
7	Жовтневий	7,5	280		45	370		
8	Подільський	15	280		50	370		
9	Дарницький	7,5	280		35	370		
10	Дніпровський	6,5	280		30	370		
11	Ленінградський	7,0	280		35	370		
12	Мінський	6,5	280		30	370		
13	Ватутінський	5,0	280		15	370		
14	Харківський	5,0	280		10	370		
	У місті:	100						

Визначити суму бюджетних коштів, необхідних для заміни газових плит та газових колонок по районах та в місті в цілому.

Задача 12

Відповідно до рішення міської держадміністрації необхідно проводити роботи в кожному районі міста з відновлення проти-пожежної автоматики (ППА та ДВ) в житлових будинках підвищеної поверховості. Проведені роботи свідчать, що кількість систем ППА та ДВ, які підлягають заміні в районах міста така:

№ п/п	Райони	Кількість систем ППА та ДВ	Ціна (грн)	Сума
1	Старокиївський	—	—	
2	Московський	65	3634,40	
3	Печерський	10	3634,40	
4	Радянський	20	3634,40	
5	Залізничний	35	3634,40	
6	Шевченківський	40	3634,40	
7	Жовтневий	20	3634,40	
8	Подільський	25	3634,40	
9	Дарницький	40	3634,40	
10	Дніпровський	60	3634,40	
11	Ленінградський	55	3634,40	
12	Мінський	70	3634,40	
13	Ватутінський	65	3634,40	
14	Харківський	45	45	
	У місті:			

Задача 13

Користуючись даними задач 7, 8, 1, 6 та наведеними нижче даними, скласти проект кошторису на утримання та експлуатацію житлового фонду комунальної власності за такою формою (див. табл.).

Таблиця

№ п/п	Показники	Одиниця виміру (тис. кв. м)	Потреба коштів на плановий період
1	Загальна площа житлових будинків комунальної власності	36385,7	
2	Загальна площа нежитлових приміщень	1957,5	
3	Загальна площа на обслуговуванні ЖЕКів	38342,5	
4	Доходів усього без ПДВ З них: — квартирна плата за обслуговування будинків та приватизованих квартир; — орендна плата за нежитлові приміщення; відшкодування витрат на утриманнявнутрішньообудинкових мереж; інші доходи		243103 158909 32304 19268 32 622
5	Видатки всього без ПДВ З них: — заробітна плата; нарахування на зарплату; — витрати на технічне обслуговування житлових будинків; — вивезення сміття; — поточний ремонт житлового фонду; — інші видатки		284 161,5 46 816,4 17 982,1 49 385,4 34 500,6 48 462,8 87 014,2
6	Плановий прибуток		53 971,8
7	Збитки Перевищення виплаченого ПДВ над отриманим		9058,2
	Збитки від різниці в тарифах на теплову енергію, яка відпускається населенню відомчими ТЕУ		1847,0
9	Дотація на покриття збитків унаслідок експлуатації житлового фонду		105 935,5
10	Дотація на капремонт житлового фонду (всього) Задачі 3,4,5,6		
11	Дотація на експлуатацію та капремонт (9 + 10)		
12	Дотація на покриття збитків минулих років		28 496,8
13	Дотація всього (11+12)		

Задача 14

У періоді, що передує плановому, ДКП «Київелектротранс» перевезе 428000 тис. пасажирів, у тому числі 207000 тис. пасажирів платно і 221000 тис. пасажирів, які користуються правом безкоштовного проїзду. При цьому по абонентних талонах буде перевезено 80000 тис. пасажирів, від яких буде одержано 24,0 млн грн доходів, а по проїзних квитках буде перевезено 127000 тис. пасажирів, від яких буде одержано 14,0 млн грн. У плановому періоді кількість пасажироперевезень збільшиться на 104,91%. Визначити доходи ДКП «Київелектротранс» у плановому періоді та втрати від безплатного перевезення пасажирів.

Задача 15

Визначити суму грошових коштів, яка необхідна для придбання рухомого складу в плановому періоді, та суму грошових коштів, необхідних для придбання запчастин.

1. Закупівля 30 тролейбусів:

а) 20 тролейбусів К12-03 за ціною 723,25 тис. грн;

б) 10 тролейбусів К12-04 за ціною 420 тис. грн.

2. Придбання 35 комплектів для трамвайних вагонів Т-3 м має здійснюватись по відкритій Чеській кредитній лінії в загальній сумі 67907 тис. грн.

Авансовий платіж відкритої кредитної угоди становить 6689,8 тис. грн.

Витрати на відкриття кредитної лінії становлять:

а) цінова експертиза контракту — 22,3 тис. грн;

б) витрати на транспортування — 104,5 тис. грн;

в) оплата ПДВ (20%) — 8919,8 тис. грн;

г) оплата мита — 6689,8 тис. грн;

г) витрати на обслуговування кредиту — 557,8 тис. грн;

д) комісійні іноземному банку — 290,2 тис. грн;

е) комісійні за зобов'язаннями — 65 тис. грн;

є) перерахування Мінфіну — 379,8 тис. грн.

Усього:

3. Витрати на погашення кредиту банку «Київ» на придбання рухомого складу та на погашення кредиту становлять 4096 тис. грн.

Задача 16

Виходячи з наведених нижче даних, розрахувати вартість електроенергії, яка буде споживатись у плановому періоді при перевезенні пасажирів, та розподілити її між видами електро-транспорту. У попередньому році електротранспортом було спожито 152980 тис. кВт · год електроенергії. При цьому для перевезення пасажирів трамваями було спожито 49,2% всієї електроенергії, тролейбусами — 50,6% і фунікулером — 0,2%. У плановому періоді кількість перевезень збільшиться на 2%, а ціна 1 тис. кВт·год електроенергії становитиме 147,2 грн.

Задача 17

Розрахувати вартість шин, які будуть підлягати заміні в плановому періоді, виходячи з наведених нижче даних. Тролейбуси ДАК мають 8 шин, тролейбуси 14 тр — 6 шин, тролейбуси ЮМЗ — 10 шин, тролейбуси 15 тр — 10 шин.

Типи тролейбусів	Пройдено тис. вагонкілометрів тролейбусами			
	Депо № 1	Депо № 2	Депо № 3	Депо «Куренівське»
ДАК	2180,2		1223,6	5860,3
14 тр	4149,3	5476,8	5016,2	
ЮМЗ		1910		
15 тр		2653,7		

При цьому слід знати, що в містах застосовується підвищений коефіцієнт зносу шин, який становить 1,01; норма пробігу шини — 60 тис. км. Ціна шини до тролейбусів ДАК і ЮМЗ — 440 грн, до тролейбусів 14 тр і 15 тр — 390 грн.

Задача 18

Визначити витрати грошових коштів на проведення ТО-1 і ТО-2 при експлуатації тролейбусів і трамваїв. На проведення ТО-1 встановлено норматив витратних матеріалів для тролейбусів у розмірі 15 грн на 1 вагондень, для трамваїв — 11 грн на 1 вагондень. Протягом року тролейбусами буде виконано 152314 вагонднів, а трамваями — 135902 вагондні. При проведенні ТО-2 виконуються певні ремонтні роботи, тому норматив витратних матеріалів установлений для тролейбусів у розмірі 649 грн, а для трамваїв — 712 грн. За плановий період на тролейбусах буде виконано 1278 ремонтів, а на трамваях — 1131.

Задача 19

Визначити фонд заробітної плати ДКП «Київелектротранс» на плановий рік виходячи з того, що в році, який передував плановому, склались такі економічні показники:

1. Водії на лінії:
 - 1.1 трамваїв:
 - витрати на 1 мотор у вагоногородину становили 2,09 грн;
 - план моторних вагоногородин (ваг. год.) на плановий рік — 923,3 тис. ваг. год.
 - 1.2 тролейбусів:
 - витрати на 1 машиногородину (маш. год.) — 2,337 грн;
 - план машиногородин — 1749,9 тис. маш.год.
2. Основні ремонтні робітники:
 - середньоспискова кількість — 2710 чол.;
 - середньомісячна заробітна плата робітника — 266 грн;
 - витрати на оплату праці на рік.
3. Інші допоміжні робітники:
 - середньоспискова кількість — 1160 чол.;
 - середньомісячна заробітна плата працівника — 130 грн;
 - витрати на оплату праці.
4. Кондуктори:
 - середньоспискова кількість — 1150 чол.;
 - середньомісячна заробітна плата кондуктора — 220 грн;
 - витрати на оплату праці.
5. Касири квиткові:
 - середньоспискова кількість — 400 чол.;
 - середньомісячна заробітна плата — 114 грн;
 - витрати на оплату праці.
6. Керівники, фахівці та службовці:
 - середньоспискова кількість — 1970 чол.;
 - середньомісячна заробітна плата — 240 грн;
 - витрати на оплату праці.
7. Усього на оплату праці:

При цьому слід урахувати, що коефіцієнт зростання заробітної плати становить — 12,26.

Задача 20

Скласти розрахунок інших витрат «Київелектротранс» на плановий період, виходячи з того, що витрати на надання послуг банків дорівнюють 1,5% від фонду заробітної плати. Крім того, ба-

нки отримують доходи від інкасації, що становлять 9 грн за 1000 грн, зданих у банк.

Слід зазначити, що підприємство повинне перерахувати 1% отриманих доходів в інноваційний фонд і дорожній збір становить 1,2% від доходів.

Задача 21

На підставі рішень задач 14—20 скласти проект кошторису доходів і видатків ДКП «Київелектротранс» на плановий рік (див. табл.).

Таблиця

№ п/п	Показники	Сума (тис. грн)
1	Валові доходи всього: У т.ч. власні доходи З них: Від перевезення пасажирів Інші доходи Дотація з міського бюджету	2000
2	Валові витрати Собівартість перевезення пасажирів Електроенергія за рахунок дотації Амортизація за рахунок дотації Фонд оплати праці Відрахування на соцстрах Матеріальні витрати за рахунок дотації Інші витрати	109428 21353 31 552,2 11850 20 115
3	Витрати згідно з розпорядженням за рахунок дотації Витрати на соціальну сферу	1000
4	Фонд матеріального заохочення та соціального розвитку	11 400
5	Капремонт рухомого складу	4000
6	Витрати на придбання рухомого складу	
7	Витрати на погашення кредиту	
8	Заборгованість минулих років	13 000
9	Прибутки + Збитки –	

Задача 22

Розрахувати на плановий період, потребу в коштах на придбання пального для роботи автобусів, що працюють у звичайному режимі руху, виходячи з того, що щоденно потрібно: бензину А-76 — 26 тис. літрів; дизпалива — 52 тис. літрів. Вартість одного літра бензину становить 1,1 грн, а дизпалива — 0,97 грн. При цьому індекс зростання цін на пальне в році, що передував плановому становив 1,06. Крім того, борг за отримане пальне в попередньому році досяг 297,88 тис. грн.

Задача 23

Розрахувати вартість потреби в енергоносіях на плановий період автотранспортних підприємств міста, виходячи з наведених нижче даних.

№ п/п	Назва енергоносія	Одиниця виміру	Необхідна кількість	Ціна одиниці (грн)	Загальна сума
1	Електрична енергія	тис. кВт · год	7701,6	150,0	
2	Котельно-пічне паливо	тис. м ³	1855,8	342,0	
3	Теплова енергія	Гкал.	15608,0	70,0	
	Усього				

Задача 24

Розрахувати потребу в іноземній валюті на технічне обслуговування та ремонт автобусів іноземного виробництва та автобусів, що укомплектовані агрегатами іноземного виробництва, виходячи з наведених нижче даних (див. табл.).

Задача 25

У році, що передував плановому норма амортизаційних відрахувань в автотранспортних підприємствах міста становила 3,2%. При цьому щорічна вартість основних фондів дорівнювала 298125 тис. грн. У плановому році середньорічна вартість основних фондів збільшиться на 39000 тис. грн. Необхідно визначити норму амортизаційних відрахувань на плановий період.

Таблиця

Моделі автобусів	Плановий пробіг	Норматив пробігу до обслуговування (тис. кал.)		Кількість обслугованих						Норма витрат на ремонт (дол. США)			Витрати (дол. США)
		ТО-1	ТО-2	ТО-1	Без ТО-2	ТО-2	ТО-1	ТО-2	Пр.	ТО-1	ТО-2	Пр	Усього
Ікарус 250	3391,4	5	20	678	509	170	3,76	14,9	43,79				
Ікарус 256	359	5	20	72	54	18	3,76	14,9	43,79				
Ікарус 260	5918,1	5	20	1184	888	296	4,33	16,93	56,01				
Ікарус 263	1048	5	20	210	157	52	4,33	16,93	56,01				
Ікарус 280	22 765	5	20	4553	3415	1138	4,48	19,48	67,81				
Лаз 52523	9857,4	5	20	1971	1479	493	8,01	26,2	22,31				
Лаз 52529	50	5	20	10	8	3	8,01	26,2	22,31				
Лаз 47310	90	5	20	18	14	5	8,01	26,2	22,31				
Лаз 52527	987,4	5	20	197	148	49	8,01	26,2	22,31				
Лаз А141	20 742	5	20	414	311	104	8,01	26,2	22,31				

Усього	46 538,2												
---------------	----------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Задача 26

Виходячи з задач 14—18 та наведених нижче даних (див. табл.), скласти кошторис доходів та видатків по міському автотранспорту на плановий рік та визначити суму бюджетної компенсації.

Таблиця

Показники	Одиниці виміру	Очікуване за попередній рік	Проект планового року
Обсяг перевезень пасажирів	млн пас.	334,7	341,2
У т.ч. платних	млн пас.	156,5	159,5
Доходи всього		51794	52720,0
У т.ч. від перевезень	тис. грн	49509,0	50435,0
від непрофільної діяльності	тис. грн	2285	2285
ПДВ	тис. грн	5422	5519,0
Доходи без ПДВ	тис. грн	46372,0	47201,0
2 % відрахувань на будівництво доріг		908	944
Витрати всього		80220	100054
У т.ч. від перевезень		79611	99445,0
Заробітна плата		18984	21832
Відрахування на соцстрах		7119	8187,0
Паливно-мастильні матеріали		25424	
Ремонт і технічне обслуговування		5282	13479,0
Вартість автомобільних шин		3087,0	3087,0
Амортизація автотранспорту		9107	
Податки та збори		1064	
Інші витрати		9544	
Від непрофільної роботи		609	
Збитки		– 34756	
Компенсація бюджету		34959,2	63782
Непокриті збитки -			
Прибуток +			
Відновлення рухомого складу		1860	149901
Непокриті збитки			16005,4
Усього компенсації			

2.5.ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

У процесі самостійної роботи студентам необхідно використовувати наведений статистичний матеріал, який характеризує стан місцевих фінансів України (додатки № №1—13).

2.5.1. НАВЧАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1. Місцеві фінанси в складі фінансової системи України

1. Проаналізувати законодавчі та нормативні документи, які регламентують сферу фінансових відносин на місцевому рівні та обумовлюють основні напрями і завдання місцевих органів влади в реалізації державної фінансової політики.

2. Визначити проблеми функціонування фінансового механізму на місцевому рівні та можливі шляхи їх вирішення.

3. Розглянути діяльність фінансових органів, органів Державного казначейства та органів Державної податкової адміністрації в реалізації регіональної фінансової політики держави.

4. Вказати можливі шляхи вдосконалення управління фінансів на місцевому рівні.

5. Розглянути діяльність місцевих органів влади щодо забезпечення соціального розвитку в регіоні.

Завдання 2. Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів

1. Визначити та охарактеризувати взаємозв'язок місцевих бюджетів з проектом Державного бюджету та планами соціального й економічного розвитку регіонів.

2. Запропонувати можливі шляхи вдосконалення бюджетного процесу на місцевому рівні.

3. Проаналізувати порядок складання проектів місцевих бюджетів.

4. Визначити проблеми в організації фінансового регулювання місцевих бюджетів та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

5. Вказати можливі напрями вдосконалення фінансового регулювання місцевих бюджетів.

6. Особливості формування бюджетів Автономної республіки Крим, міст Києва та Севастополя.

7. Особливості формування бюджетів районів великих міст.

Завдання 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

1. Проаналізувати законодавчі та нормативні документи, які характеризують склад, структуру та динаміку доходів місцевих бюджетів.

2. Визначити суть податкових і неподаткових методів формування доходів місцевих бюджетів.

3. Визначити, яким чином здійснюється розподіл доходів між бюджетами різних рівнів.

4. Діяльність органів Державної податкової служби щодо зміцнення доходної бази місцевих бюджетів. Місцеві податки і збори.

5. Удосконалення податкових методів формування місцевих бюджетів.

6. Напрями контролю з боку органів Державного казначейства за формуванням і використанням місцевих позабюджетних та інших цільових фондів.

7. Напрями вдосконалення мобілізації грошових коштів до місцевих бюджетів.

8. Визначити напрями підвищення стійкості доходів місцевих бюджетів.

9. Особливості формування фінансових ресурсів Автономної республіки Крим, міст Києва та Севастополя.

10. Особливості формування фінансових ресурсів районних бюджетів великих міст.

Завдання 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

1. Проаналізувати законодавчі та нормативні документи видатків місцевих бюджетів.

2. Проаналізувати сутність, напрями та показники кошторисного фінансування на конкретному прикладі.

3. Напрями вдосконалення виконання видаткової частини місцевого бюджету.

4. Розглянути діяльність фінансових органів, органів Державного казначейства та органів Державної податкової адміністрації, спрямовану на забезпечення контролю за видатковою частиною бюджету.

5. Показати, як здійснюється поєднання бюджетного фінансування з розвитком платних послуг населенню.

6. Особливості планування і порядку фінансування видатків бюджетів Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя.

7. Особливості планування і порядку фінансування видатків бюджетів районів великих міст.

Завдання 5. Міжбюджетні відносини, їх складові

1. Визначити та проаналізувати структуру міжбюджетних відносин.

2. Проаналізувати вплив закріплених і регулюючих доходів на систему формування доходної частини місцевого бюджету.

3. Визначити напрями вдосконалення взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом.

4. Визначити порядок фінансування власних і делегованих місцевим органам влади повноважень.

5. Проаналізувати систему розподілу доходів між ланками бюджетної системи України.

6. Визначити шляхи вдосконалення взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом.

7. Особливості взаємодії бюджетів Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя з Державним бюджетом України.

Завдання 6. Управління фінансами та фінансовий контроль на регіональному рівні

1. Проаналізувати законодавчі та нормативні документи, які регламентують фінансове планування та фінансовий контроль на місцевому рівні.

2. Розглянути та проаналізувати методи фінансового планування, охарактеризувати їх.

3. Роль фінансових відділів, органів Державного казначейства та органів Державної податкової адміністрації в здійсненні фінансового планування та фінансового контролю на регіональному рівні.

4. Проаналізувати організацію фінансового контролю на регіональному рівні.

5. Розглянути шляхи підвищення рівня фінансового планування та фінансового контролю.

6. Особливості управління фінансами в Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі.

7. Особливості управління фінансами в районах великих міст.

Завдання 7. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності

1. Проаналізувати законодавчі та нормативні документи, які характеризують особливості організації фінансів підприємств комунальної форми власності.

2. Визначити та охарактеризувати порядок розподілу доходів від реалізації продукції робіт та послуг підприємств комунальної форми власності.

3. Напрями вдосконалення роботи підприємств комунальної форми власності.

4. Визначити показники і методи оцінювання фінансового стану підприємств комунальної форми власності.

5. Напрями вдосконалення контролю з боку фінансових відділів, органів Державного казначейства та органів Державної податкової адміністрації за діяльністю підприємств комунальної форми власності.

6. Визначити особливості системи оподаткування підприємств комунальної форми власності і нормативи відрахувань до цільових державних фондів.

3. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Тема 1. Місцеві фінанси в складі фінансової системи України

1. Чому місцеві фінанси є складовою частиною загальнодержавних фінансів?

2. Які об'єктивні передумови виникнення місцевих фінансів?

3. Назвіть чинники, що зумовлюють необхідність місцевих фінансів.

4. Охарактеризуйте сферу фінансових відносин, що виникають на місцевому рівні.

5. Назвіть склад місцевих фінансів.

6. Охарактеризуйте сутність фінансової політики і роль місцевих органів влади в її реалізації.

7. Які основні напрями і завдання місцевих органів влади в реалізації фінансової політики держави?

8. Дайте характеристику фінансовому механізму на місцевому рівні.

9. З яких складових елементів формується фінансовий механізм органів самоврядування?

10. Назвіть методи фінансового планування та охарактеризуйте їх.

11. Назвіть основні фінансові показники, нормативи, стимули, які використовуються на місцевому рівні.

12. Яким чином здійснюється управління фінансами на місцевому рівні?

13. Яку роль відіграють місцеві фінанси в соціальному й економічному розвитку регіонів?

Тема 2. Місцеві бюджети — визначальна ланка місцевих фінансів

1. Чому місцеві бюджети є основною складовою місцевих фінансів?

2. Дайте характеристику бюджетним відносинам, які виникають у процесі формування та використання бюджетів різних рівнів місцевої влади.

3. Охарактеризуйте види місцевих бюджетів, які формуються і використовуються в Україні.

4. Назвіть права та обов'язки місцевих органів влади й управління, що виникають у процесі формування та використання бюджету.

5. Який порядок складання проектів місцевих бюджетів.

6. Охарактеризуйте взаємозв'язок місцевих бюджетів з проектом державного бюджету та планами соціального та економічного розвитку регіонів.

7. Назвіть форми фінансового регулювання місцевих бюджетів в умовах ринкових відносин.

8. Розкажіть про порядок змін, які вносяться в призначені бюджетні асигнування.

9. Яка роль місцевих бюджетів у соціальному та економічному розвитку регіонів?

Тема 3. Фінансові ресурси місцевого самоврядування

1. Назвіть джерела доходів місцевих бюджетів.
2. Охарактеризуйте склад, структуру та динаміку доходів місцевих бюджетів.
3. Назвіть методи мобілізації грошових коштів до місцевих бюджетів.
4. У чому суть податкових методів формування доходів місцевих бюджетів?
5. Визначте суть неподаткових методів формування доходів місцевих бюджетів.
6. Охарактеризуйте загальнодержавні податки і збори та нормативи відрахувань, які закріплюються за місцевими бюджетами.
7. Перелічіть місцеві податки і збори, які справляються на території України.
8. Яким чином здійснюється розподіл доходів між місцевими бюджетами різних рівнів?
9. Дайте характеристику закріпленим і регулюючим доходам.
10. Яку роль відіграють субсидії, субвенції і дотації в збалансуванні бюджетів різних рівнів.
11. Як здійснюється підвищення стійкості доходів місцевих бюджетів?

Тема 4. Планування і порядок фінансування видатків місцевих бюджетів

1. Назвіть склад та структуру видатків місцевих бюджетів.
2. У чому полягає суть кошторисного фінансування?
3. Дайте характеристику показникам, що лежать в основі кошторисних витрат.
4. Які основні напрями вдосконалення бюджетного планування?
5. Охарактеризуйте порядок планування витрат на школи та групи продовженого дня.
6. Назвіть особливості планування видатків на школи-інтернати та дошкільні установи.
7. Який порядок планування та фінансування закладів охорони здоров'я?

8. Розкрийте особливості планування і фінансування видатків на культурно-освітні установи.

9. Охарактеризуйте особливості фінансування підприємств комунальної форми власності.

10. Як здійснюється поєднання бюджетного фінансування з розвитком платних послуг населенню, виконанням робіт за договорами з підприємствами, організаціями, установами на господарській основі?

Тема 5. Міжбюджетні відносини, їх складові

1. Сутність міжбюджетних відносин в Україні.

2. Склад і структура взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом, їх особливості.

3. Розподіл видатків відповідно до розподілу повноважень між державною владою і органами місцевого самоврядування.

4. Забезпечення місцевих бюджетів доходними джерелами для виконання власних та делегованих державою фінансових зобов'язань.

5. Використання в процесі виконання бюджету різних форм взаємодії між Державним і місцевими бюджетами.

6. Інструменти бюджетного регулювання у взаємовідносинах місцевих бюджетів з Державним бюджетом.

7. Взаємовідносини в бюджетній сфері між різними рівнями місцевих бюджетів, їх особливості.

8. Порядок використання інструментів бюджетного регулювання між різними рівнями місцевих бюджетів.

9. Порядок розрахунку дотації загального вирівнювання та коштів, що передаються до Державного бюджету з бюджету Автономної Республіки Крим, обласного бюджету та бюджетів міст Києва і Севастополя.

10. Суперечності в побудові взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом.

11. Шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні.

Тема 6. Управління фінансами та фінансовий контроль на регіональному рівні

1. Розкрийте особливості управління фінансами на місцевому рівні.
2. Які особливості управління фінансами в бюджетній та виробничій сферах?
3. Покажіть роль фінансових відділів, управлінь, податкових інспекцій та Державного казначейства в управлінні фінансами регіонів.
4. Розкрийте суть фінансового контролю на рівні місцевих органів влади та управління.
5. Охарактеризуйте організацію фінансового контролю на регіональному рівні.
6. Як фінансові органи контролюють використання грошових фондів, виділених на освіту.
7. Охарактеризуйте особливості контролю фінансових органів за використанням грошових фондів, виділених на охорону здоров'я.
8. Які особливості фінансового контролю в установах культури?
9. Організація фінансового контролю на підприємствах комунальної форми власності.

Тема 7. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності

1. Розкрийте суть фінансів підприємств комунальної форми власності.
2. Покажіть, що фінанси підприємств комунальної форми власності є складовою місцевих фінансів.
3. Назвіть особливості організації фінансів підприємств комунальної форми власності, їх склад і структуру.
4. Дайте економічну характеристику складу та структури грошових надходжень на підприємствах комунальної форми власності.
5. Який порядок розподілу доходів від реалізації продукції, робіт та послуг підприємств комунальної форми власності?

6. Розкрийте економічний зміст прибутку як результату фінансово-господарської діяльності підприємств комунальної форми власності, опишіть механізм його розподілу.

7. Дайте загальну характеристику системи оподаткування підприємств комунальної форми власності і назвіть нормативи відрхувань цих підприємств до цільових державних фондів.

8. У чому сутність оборотних коштів підприємств комунальної форми власності та джерела їх формування?

9. Охарактеризуйте діючий порядок фінансового забезпечення відтворення основних фондів комунальних підприємств.

10. У чому виражається необхідність і значення оцінки фінансового стану комунальних підприємств?

11. Які існують показники і методи оцінювання фінансового стану комунальних підприємств?

Тема 8. Основи організації фінансів місцевих органів влади в зарубіжних країнах

1. Європейська хартія про місцеве самоврядування про основні принципи організації місцевих фінансів.

2. Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування.

3. Форми та методи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в зарубіжних країнах. Світовий досвід касового виконання місцевих бюджетів.

4. Види, принципи та інструменти взаємодії Державного та місцевих бюджетів у зарубіжних країнах.

5. Порядок «вертикального» та «горизонтального» бюджетного вирівнювання.

6. Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади.

7. Можливість застосування світового досвіду організації місцевих фінансів в Україні, з урахуванням її історичних, економічних та демографічних особливостей.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Алієва В.* Аналіз казначейської системи виконання Державного бюджету України: переваги та недоліки // *Економіст*. — 2000. — №12. — С. 51—53.
2. *Берг О. В.* Проблемы формирования бюджетов муниципальных образований // *Финансы*. — 2001. — №6. — С. 72—75.
3. *Бирюков А. Г.* К оценке бюджетной обеспеченности регионов // *Финансы*. — 2001. — №4. — С. 10—13.
4. *Богачева О. В.* Бюджетные механизмы в мировой практике развития депрессивных и отсталых регионов // *Вопросы экономики*. — 1996. — №6. — С. 100—112.
5. *Болотин В. В.* О минимальных муниципальных бюджетах // *Финансы*. — 2001. — №7. — С. 12—15.
6. *Буковинський С. А.* Удосконалення вирівнювання фінансового забезпечення територіальних громад. // *Фінанси України*. — 1999. — №5. — С. 80—84.
7. *Буковинський С. А.* Шляхи розвитку бюджетної системи України // *Фінанси України*. — 1998. — №9. — С. 3—8.
8. *Буряк П. Ю.* Міжбюджетні відносини та перспективи формування місцевих бюджетів // *Фінанси України*. — 2001. — № 6. — С. 14—24.
9. *Буряковський В. В.* Роль податків у наповненні бюджетів усіх рівнів // *Фінанси України*. — 2001. — №5. — С. 78—82.
10. *Буряченко А. Є.* Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади // *Збірник наукових праць. Науковий вісник Академії ДПС*. — 2001. — №1. — С. 162—170.
11. *Бутаков Д. Д.* Местные бюджеты и межбюджетные отношения в странах Восточной Европы // *Финансы*. — 2001. — №1. — С. 59—61.
12. *Бюджетна система України: Навч. посібник для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / С. І. Юрій, Й. М. Бескид та ін.* — К.: НІОС, 2000. — 400 с.
13. *Бюджетна система: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. М. Опарін, В. І. Малько, С. Я. Кондратюк* — К.: КНЕУ, 2000. — 206 с.
14. *Василенко Л. І., Бабич П. С.* Місцеві фінанси і фінансова незалежність // *Фінанси України*. — 1998. — №8. — С. 112—117.
15. *Василик О. Д., Павлюк К. В.* Державні фінанси України: Навч. посібник для студентів екон. спец. вузів. — К.: Вища шк., 1997. — 383 с.
16. *Василишин М. М.* Формування місцевих бюджетів та обґрунтування міжбюджетних відносин // *Фінанси України*. — 2001. — №7. — С. 125—129.

17. Вишневський В. П., Рибак В. В. Місцеві податки і збори у ринковій економіці // *Фінанси України*. — 2001. — №1. — С. 11—21.
18. Всесвітня декларація місцевого самоврядування // *Міське та регіональне самоврядування України*. — К., 1994. — Вип. 1—2 (6—7). — С. 65—69.
19. Гапонюк М. А., Бураченко А. Є. Бюджетна реформа в Україні // *Економіка. Фінанси. Право*. — 1999. — №1. — С. 17—22.
20. Голюкова Г. Методологічні засади розмежування функцій державного управління і місцевого самоврядування // *Економіка України*. — 1996. — №4. — С. 48—52.
21. Горохов В. До прийняття Закону «Про місцеві податки і збори» діє декрет КМУ // *Вісник ПСУ*. — 2000. — №7. — С. 15.
22. Государственный бюджет: Учеб. пособие для студентов экон. спец. вузов / М. И. Ткачук, Н. Е. Заяц, Л. А. Ханкевич и др. — Минск: Вышэйшая шк., 1995. — 240 с.
23. Григораши Т. Ф. Фінансові чинники формування місцевих бюджетів // *Фінанси України*. — 2001. — №5. — С. 62—65.
24. Гришин В. И. Фактор стабилизации экономического и социального положения в регионах // *Финансы*. — 2001. — №8. — С. 3—8.
25. Декларация о принципах местного самоуправления в государствах — участниках Содружества: Межпарламентская ассамблея государств — участников Содружества Независимых Государств // *Вестн. Межпарламент. ассамблеи*. — СПб., 1993. — №1. — С. 160—164.
26. Демків О. Місцеві бюджети США // *Економіка України*. — 1995. — №6. — С. 81—84.
27. Єпіфанов А. О., Сало І. В., Д'яконова І. І. Бюджет і фінансова політика України: Навч. посібник для студ. экон. фак. вузів. — К.: Наукова думка, 1997. — 302 с.
28. Єпіфанов А. О., Сало І. В. Регіональна економіка: Навч. посібник для студентів экон. спец. вузів. — К.: Наукова думка, 1999. — 343 с.
29. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. — Л.: Вид-во Львів, ун-ту «Львівська політехніка», 1996. — 384 с.
30. Калініченко І., Романенко В. Регіональна диференціація в економіці України // *Економіка України*. — 2001. — №6. — С. 78—81.
31. Кіреєв О. І. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів: проблеми та шляхи вдосконалення // *Фінанси України*. — 2001. — №5. — С. 34—41.
32. Кириленко О. П. Фінансова незалежність місцевого самоврядування // *Фінанси України*. — 2001. — №1. — С. 34—40.
33. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) // Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К.: НІОС, 2000. — 381 с.
34. Колодій С. Ю. Децентралізація бюджетної системи та економічне зростання // *Фінанси України*. — 2001. — №3. — С. 63—69.
35. Конституція України. — К.: Вікар, 1996. — 64 с.

36. *Кравченко В. І.* Фінанси місцевих органів влади України. Основні поняття і терміни // 36. наук. праць НДФІ при Міністерстві фінансів України. — К., 1996. — Вип. 2. — 60 с.
37. *Кравченко В. І.* Фінанси місцевих органів влади України. Основні теорії та практики // НДФІ при Міністерстві фінансів України. — К., 1997. — 276 с.
38. *Кравченко В. І.* Теоретичні проблеми організації внутрішніх міжурядових фінансових відносин в Україні // Наук. праці НДФІ. — К., 1998. — Вип. 5. — С. 8—14.
39. *Кравченко В. І.* Місцеві фінанси України: Навч. посібник. — К.: Знання, 1999. — 487 с.
40. *Криниця С. О.* Зміцнення фінансової бази місцевого і регіонального самоврядування // Фінанси України. — 1998. — №2. — С. 38—47.
41. *Кузьменко Н. А.* Удосконалення міжбюджетних відносин // Фінанси України. — 1998. — №1. — С. 26—27.
42. *Луніна І.* Місцеві бюджети України: пошук нових підходів до проведення реформ // Економіка України. — 1998. — №3. — С. 31—41.
43. *Луніна І.* Податкові впровадження місцевих органів влади // Економіст. — 2001. — №1. — С. 37—40.
44. *Макуха В. О., Татарчук В. П., Райт Г.* Методичні основи організації випуску облігацій муніципальних позик в Україні // Фінанси України. — 1996. — №1. — С. 50—62.
45. *Мельник П. В.* Проблема формування місцевих бюджетів і податкова політика держави // Фінанси України. — 1998. — №6. — С.101—103.
46. *Мельник П. В., Криниця С. О.* Проблеми формування місцевих бюджетів // Економіка. Фінанси. Право. — 1999. — №5. — С. 17—20.
47. Местное финансирование в Европе / Изд. Совета Европы. — Б. м., 1997. — 158 с.
48. Місцеві бюджети, податки і збори (закон, практика, проблеми). — К.: Парламентське вид-во, 2000. — 232 с.
49. *Мітюков І. О.* Бюджетна реформа й основні напрями удосконалення бюджетної політики // Фінанси України. — 2001. — №8. — С.3—16.
50. *Мирзалиев М. Н.* Составление местных бюджетов на основе социальных стандартов // Финансы. — 1999. — №12. — С. 12—19.
51. Муніципальні фінанси для України // Ін-т держ. упр. і самоврядування при Кабінеті Міністрів України. — К., 1994. — 59 с.
52. Муниципальное право: Учеб. пособие // Под. ред. А. Н. Коваленко. — М.: Новый юрист, 1997. — 432 с.
53. Муниципальный менеджмент: Учеб. пособие / Под ред. Т. Т. Морозовой. — М.: ЮНИТИ, 1997. — 263 с.
54. Общая теория финансов: Учеб. для студ. вузов, обуч. по направл. «Экономика», спец. «Финансы и кредит» / Л. А. Дробозина, Ю.Н. Константинова, Л.П. Окунева и др. — М.: Банки и биржи: ЮНИТИ, 1995. — 255 с.

55. *Павлюк К. В.* Фінансові ресурси держави. — К.: НІОС, 1998. — 175 с.
56. *Пасічник Ю. В.* Бюджетна система: Навч. посібник для студентів екон. спец. вузів. — Черкаси: Відлуння, 1999. — 375 с.
57. *Поздняков А., Лавровський Б., Масаков В.* Політика регіонального вирівнювання в Росії // Вопросы экономики. — 2000. — №10. — С. 74—91.
58. Положення про місцеву державну адміністрацію: Указ Президента України від 24 лип. 1992 р. // Голос України. — 1992. — 8 серп.
59. Положення про обласну, Київську, Севастопольську міську державну адміністрацію: Указ Президента України від 21 серп. 1995 р. // Уряд. кур'єр. — 1995. — 29 серп.
60. Положення про порядок випуску та обігу облігацій місцевих позик / Затв. рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку №48 від 13 жовтня 1997 р. // Уряд. кур'єр. — 1997. — 27 груд.
61. Про бюджетну систему України: Закон України від 29 черв. 1995 р. // Голос України. — 1995. — 18 лип.
62. Про внесення змін до Закону України «Про систему оподаткування»: Закон України від 18 лют. 1997 р. // Уряд. кур'єр. — 1997. — 20 берез.
63. Про впорядкування внутрішніх та зовнішніх запозичень, що проводяться органами місцевого самоврядування: Указ Президента України від 18 черв. 1998 р. // Галицькі контракти. — 1998. — №26.
64. Про Державний бюджет України на 1998 рік: Закон України від 30 груд. 1997 р. // Відом. Верхов. Ради України. — №21.
65. Про Державний бюджет України на 1999 рік: Закон України від 31 груд. 1998 р. // Відом. Верхов. Ради України. — №8.
66. Про Державний бюджет України на 2000 рік: Закон України від 26 груд. 1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. — 2000. — №14, 15, 16.
67. Про Державний бюджет України на 2001 рік: Закон України від 28 груд. 2000 р. // Фінанси України. — 2001. — №3. — С. 3—22.
68. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23 груд. 1998 р.
69. Про затвердження Бюджетної класифікації: Наказ Міністерства фінансів України від 3 груд. 1997 р. №265.
70. Про затвердження Порядку перерахування трансфертів (дотацій) з бюджету Автономної Республіки Крим, обласних, міських та районних бюджетів у 2000 році: Наказ Міністерства фінансів України від 14 берез. 2000 р. №50.
71. Про заходи щодо упорядкування бюджетних видатків: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лют. 1998 р. №191 // Зібр. законодавства України. — 1998. — №6.
72. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 трав. 1997 р. // Уряд. кур'єр. — 1997. — 14 черв.

73. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету Міністрів України від 20 трав. 1993 р. №56—93 // Голос України. — 1993. — 11 черв.
74. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 1999 р. // Уряд. кур'єр. — 1999. — 15 трав. — №89. — С. 5—7.
75. Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України від 27 берез. 1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. — 1992. — №28.
76. Про основні напрями соціальної політики на період до 2004 року: Указ Президента України // Уряд. кур'єр. — 2000. — 31 трав.
77. Про приватизацію майна державних підприємств: Закон України від 4 берез. 1992 р. // 36. нормат. актів по реформуванню власності. — К.: Урожай, 1993. — С. 4—23.
78. Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною власністю): Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листоп. 1991 р. // Збір. постанов Уряду України. — 1991. — №12. — С. 71—84.
79. Про столицю України — місто-герой Київ: Закон України від 15 січ. 1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. — 1999. — №11.
80. Про формування проекту Державного бюджету України на 2001 рік, його попередні показники та заходи щодо підготовки проекту Закону про Державний бюджет України на 2001 рік: Постанова Кабінету Міністрів України.
81. *Положенко Д.* Міжбюджетні взаємовідносини — складова механізму випереджаючого економічного розвитку // Економіка України. — 2001. — №2. — С. 19—22.
82. *Постовой Н. В.* Муниципальное право: Учебник. — М.: Новый юрист, 1998. — 350 с.
83. Региональное развитие: опыт России и Европейского союза / Рук. авт. кол. и отв. ред. А. Г. Гранберг. — М.: Экономика, 2000. — 435 с.
84. *Рибак В.* Проблеми формування дохідних джерел місцевих бюджетів // Економіка України. — 1996. — №10. — С. 29—38.
85. *Сабанти Б. М.* Теория финансов: Учеб. пособие. — М.: Менеджер, 1998. — 167 с.
86. *Свинцова А. П.* Об оценке налогового потенциала региона // Финансы. — 2001. — №3. — С. 68—71.
87. *Симоненко В. К.* Регионы Украины. Проблемы развития. — К.: Наукова думка, 1997. — 263 с.
88. *Слухай С. В.* Дотації, субсидії та субвенції як інструменти бюджетного регулювання в зарубіжних країнах // Наукові праці НДФІ. — 1998. — №6. — С. 14—24.
89. *Тарангул Л.* Основні напрями удосконалення законодавчої бази оподаткування місцевими податками і зборами // Економіст. — 2001. — №3. — С. 18—20.

90. *Татаренко В. О.* Економічні засади місцевого самоврядування. — К., 1994. — 91 с.
91. Фінансове право / Л. К. Воронова, Г. О. Ногай, Г. О. П'ятаченко, В. І. Кравченко та ін.; Кер. авт. кол. і відп. ред. Л. К. Воронова. — Х., 1998. — 496 с.
92. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник / В. М. Опарін. — К.: КНЕУ, 1999. — 164 с.
93. Фінанси: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн. — К.: КНЕУ, 1999. — 107 с.
94. Финансы: Учебник / В. М. Родионова, Ю. Я. Вавилов, Л. И. Гончаренко и др. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 432 с.
95. Финансы: Учеб. пособие для студ. экон. направлений и спец. вузов / Под. ред. А. М. Ковалевой. — М.: Финансы и статистика, 1996. — 336 с.
96. Финансы: Учеб. для студентов вузов по экон. спец. / Л. А. Дробозина, Г. Б. Поляк, Ю. Н. Константинова и др. — М.: Финансы: ЮНИТИ, 1999. — 527 с.
97. *Харлоф Э.* Местные органы власти в Европе / Пер. с англ. В. И. Каштанова. — М.: Финансы и статистика, 1992. — 208 с.
98. Хартія українських міст / Асоціація міст України. — К.: 1997. — 29 с.
99. *Чирка Д. М.* Напрями збалансування місцевих бюджетів // Фінанси України. — 1998. — №1. — С. 22—25.
100. *Чугунов І. Я., Буряченко А. Є.* Актуальні проблеми розподілу бюджетних трансфертів // Економіка. — 2001. — №6. — С. 58—60.
101. *Ширкевич Н. А.* Местные бюджеты. — М.: Финансы и статистика, 1991. — 126 с.
102. *Юрій С. И., Бескид И. М.* та ін. Державний бюджет України: Навч. посібник. — Тернопіль: УМДС, 1998. — 277 с.
103. *Яцюта В. П.* Удосконалення фінансової політики // Фінанси України. — 2001. — №8. — С. 60—68.

ДОДАТКИ

Додаток І

КІЛЬКІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНІ*

	На 1 січня 2001 року					
	Райони	Міста	Райони в містах	Селища міського типу	Сільські ради	Сільські населені пункти
Україна	490	451	122	893	10 263	28 651
Автономна Республіка Крим	14	16	3	56	243	957
Області						
Вінницька	27	17	3	30	662	1466
Волинська	16	11		22	379	1053
Дніпропетровська	22	21	18	47	288	1440
Донецька	18	51	21	132	253	1124
Житомирська	23	9	2	45	579	1627
Закарпатська	13	10		20	299	579
Запорізька	20	14	7	23	263	921
Івано-Франківська	14	15		24	476	765
Київська	25	25		29	607	1134
Кіровоградська	21	12	2	26	376	1024
Луганська	18	37	4	109	203	792
Львівська	20	43	6	35	631	1852
Миколаївська	19	9	4	17	287	903
Одеська	26	19	8	33	440	1138
Полтавська	25	15	5	21	467	1846
Рівненська	16	11		16	338	1004
Сумська	18	15	2	20	384	1498
Тернопільська	17	17		18	581	1017
Харківська	27	17	9	61	381	1684
Херсонська	18	9	3	30	259	660
Хмельницька	20	13		24	563	1416

Черкаська	20	16	2	15	524	826
Чернівецька	11	11	3	8	252	398
Чернігівська	22	15	2	30	524	1498
м. Київ		1	14	1		
м. Севастополь		2	4	1	4	29

* За даними Державного комітету статистики України

Додаток 2

ТЕРИТОРІЯ І КІЛЬКІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ*

	Територія тис. кв. км	Кількість населення на 1.01.2001 р. (тис. чол.)	Частка міського населення, %	Частка сільського населення, %
Усього	603,7	49 291,2	68,0	32,0
Автономна Республіка Крим	26,1	2100,7	3,9	5,0
Області				
Вінницька	26,5	1799,1	2,6	5,9
Волинська	20,2	1054,2	1,6	3,2
Дніпропетровська	31,9	3678,0	9,2	3,8
Донецька	26,5	4893,6	13,1	3,1
Житомирська	29,9	1420,5	2,4	3,9
Закарпатська	12,8	1282,0	1,5	5,0
Запорізька	27,2	1983,9	4,5	3,0
Івано-Франківська	13,9	1453,7	1,9	5,2
Київська	28,1	1810,5	3,2	4,7
Кіровоградська	24,6	1152,9	2,1	2,8
Луганська	26,7	2607,4	6,7	2,3
Львівська	21,8	2703,3	4,9	6,7
Миколаївська	24,6	1286,8	2,5	2,8
Одеська	33,3	2491,7	4,9	5,4
Полтавська	28,8	1660,2	2,9	4,3
Рівненська	20,1	1184,4	1,7	3,9
Сумська	23,8	1318,8	2,6	2,9
Тернопільська	13,8	1151,1	1,5	4,1

Харківська	31,4	2940,7	6,9	3,9
Херсонська	28,5	1213,0	2,2	3,0
Хмельницька	20,6	1447,2	2,3	4,3
Черкаська	20,9	1435,2	2,4	4,1
Чернівецька	8,1	929,2	1,2	3,4
Чернігівська	31,9	1267,6	2,2	3,3
м. Київ	0,8	2637,1	7,9	×
м. Севастополь	0,9	388,4	1,1	0,1

* За даними Державного комітету статистики України

Додаток 3

Додаток 4

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ ЗА 1999—2000 рр.

	Млн грн.	% до факту за рік	До ВВП	У % до відп. періоду поперед. року	Млн грн.	У % до врахов. при затв. Держ. бюджету	% до ВВП	У % до відп. періоду поперед. року
Усього доходів	16094,8	122,3	12,7	104,4	18622,5	136,1	10,6	115,7
Усього видатків	16074,0	122,1	12,6	103,2	18375,8	134,3	10,5	114,3

Дефіцит	– 20,76		– 0,02		– 246,65		– 0,14	
---------	---------	--	--------	--	----------	--	--------	--

Розраховано за даними Міністерства фінансів України

Додаток 5

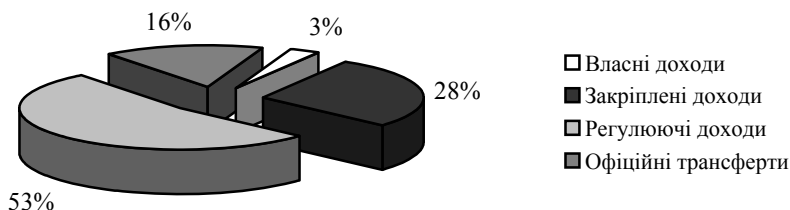
СТРУКТУРА ДОХОДНИХ ДЖЕРЕЛ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В 1992 — 2001 рр., %

Доходні джерела	1992 р.	1995 р.	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р. (план)
Податкові надходження	48,9	68,4	60,0	68,1	63,97	60,0
Неподаткові надходження	1,4	2,6	2,7	3,43	8,6	4,1
Доходи від операцій з капіталом	0,01	0,005	0,04	—	—	0,9
Державні цільові фонди	0,004	0,003	6,0	10,14	3,51	1,07
Офіційні трансферти	49,7	29	31,3	18,29	23,92	34,3
Усього	100	100	100	100	100	100

Розраховано за даними Міністерства фінансів України

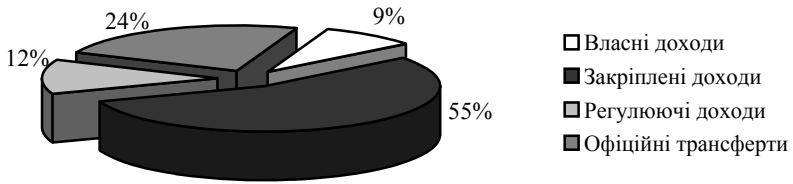
Додаток 6

СТРУКТУРА ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В 1999 р.

Додаток 7

СТРУКТУРА ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ У 2000 р.

Додаток 8

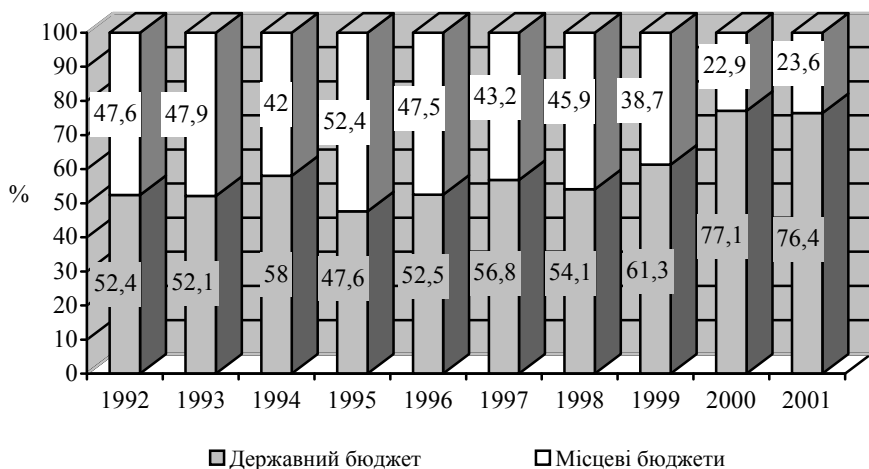
ДОХОДИ ТА ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ за 1999 — 2000 рр.	Виконання за 1999 р., млн грн	Закон про Держ. бюджет на 2000 р., млн грн	Виконання за 2000 р., млн грн	У % до річного плану	Номінальне відхилення виконання 2000 р. від 1999 р.		Реальне відхилення виконання 2000 р. від 1999 р., у %
					млн грн	%	
ДОХОДИ							
Прибутковий податок з громадян	3111,5	4942,0	6377,8	129,1	3266,3	105,0	61,8
податок на прибуток підприємств	4824,2	1016,6	2082,8	204,9	— 2741,4	— 56,8	— 65,9
					млн грн	%	
Акцизний збір з вітчизняних товарів	584,3	88,7	150,6	169,8	— 433,7	— 74,2	— 79,7
Плата за землю	1090,3	1210,0	1376,7	113,8	286,4	26,3	— 0,3
Надходження від приватизації	127,8	67,9	215,1	316,8	87,3	68,3	32,8
Інші надходження	3414,4	2325,4	4004,0	172,2	589,7	17,3	— 7,4
Трансфери	2942,3	4027,9	4415,5	109,6	1473,2	50,1	18,4

Усього доходів	16094,8	13678,5	18622,5	136,1	2527,7	15,7	– 8,7
ВИДАТКИ							
Державне управління	493,4	172,3	741,6	430,3	248,1	50,3	18,6
Нац. оборона	8,4	2,5	7,1	284,9	– 1,2	– 14,5	– 32,5
Правоохоронна діяльність	174,5	81,2	257,1	316,5	82,5	47,3	16,2
Освіта	3470,6	3662,5	4323,3	118,0	852,7	24,6	– 1,7
Охорона здоров'я	3449,7	3860,8	4152,0	107,5	702,3	20,4	– 5,0
Соц. захист	2166,4	2430,9	2297,6	94,5	131,2	6,1	– 16,3
Сільське господарство	218,4	259,4	351,7	135,6	133,4	61,1	27,1
Інші видатки	6092,7	3208,8	6245,6	194,6	152,8	2,5	– 19,1
Усього видатків	16074,0	13678,5	18375,8	134,3	2301,8	14,3	– 9,8

Розраховано за даними Державного казначейства України

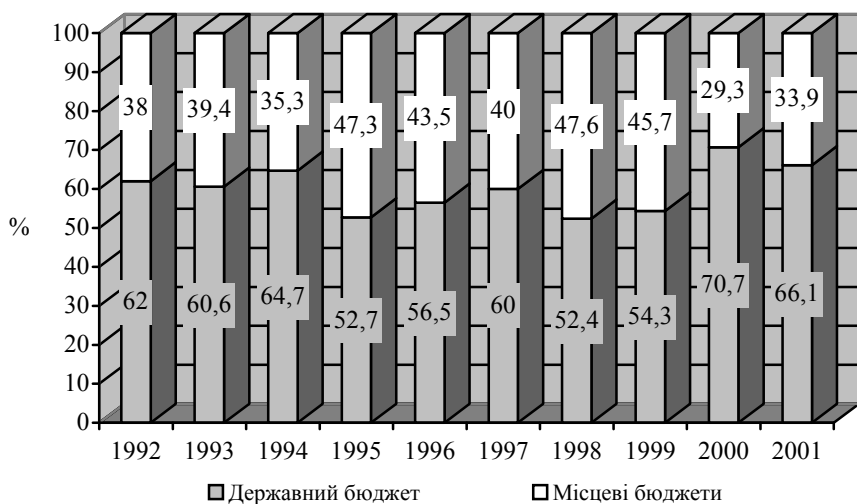
Додаток 9

**ЧАСТКА ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СТРУКТУРІ ЗВЕДЕНОГО
БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ в 1992 — 2001 рр.**

Додаток 10

ЧАСТКА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СТРУКТУРІ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ в 1992 — 2001 рр.

Додаток 11

**СПІВВІДНОШЕННЯ РЕГУЛЮЮЧИХ І ЗАКРІПЛЕНИХ
ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ
БЮДЖЕТІВ у 1992 — 2000 рр.**

(%)

Назва	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Частка регулюючих загальнодержавних податків у доходах міського бюджету	92	91,6	92,3	86,9	82,1	78,8	70,6	64,8	53,8
Частка закріплених загальнодержавних податків у доходах міського бюджету	8	8,4	7,7	13,1	17,9	21,2	29,4	35,2	46,2

* Розраховано за даними Міністерства фінансів України

Додаток 12

**СПІВВІДНОШЕННЯ ЧАСТКИ РЕГУЛЮЮЧИХ І ЗАКРІПЛЕНИХ
ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ
БЮДЖЕТІВ у 1992 — 2000 рр.**

Додаток 13

**ДИНАМІКА ЗМІНИ ЧАСТОК ОФІЦІЙНИХ ТРАНСФЕРТІВ У ДОХОДАХ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ**

(%)

Роки	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Частка офіційних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів	0,49	—	9,3	5,6	7,5	17,4	14,3	18,3	23,9

* Розраховано за даними Міністерства фінансів України